Feodor Mihailovici Dostoievski

Feodor Mihailovici Dostoievski

ETERNUL SOŢ

I.

Velceaninov.

Sosi vara, iar Velceaninov – în ciuda aşteptărilor sale – se văzu reţinut la Petersburg. Călătoria plănuită de dânsul în sudul Rusiei fusese zădărnicită şi sfârşitul procesului său nici nu se întrezărea. Procesul acesta – o pricină cu moşia – căpătase o întorsătură cât se poate de proastă. Cu vreo trei luni mai înainte, lucrurile păreau cât se poate de simple, aproape fără nici un risc, dar dintr-o dată totul se schimbă. „Aşa-i acuma, toate au început să se schimbe în rău!” repeta adesea Velceaninov, cu răutate, fraza asta. Tocmise un avocat priceput, bine plătit, celebru şi nu se uita la bani. Dar, nerăbdător şi plin de neîncredere, se apucă să se ocupe singur de proces. Alcătuia şi scria jalbe, pe care avocatul le arunca la coş. Alerga pe la autorităţi, culegea informaţii, şi, probabil, încurca lucrurile, pentru că în cele din urmă avocatul începu să-i facă reproşuri şi să-l trimită în viligiatură. Dar el nu se putea hotărî să plece la vilă, în viligiatură. Praful, zăpuşeala, nopţile albe care zdruncină nervii- iată cu ce se desfăta el la Petersburg. Locuia undeva în preajma Teatrului Balşoi, într-un apartament închiriat de curând, care nu-i era pe plac, „nimic nu-mi reuşeşte!” spunea el. Ipohondria îi sporea zi de zi; de altfel, avea de mult înclinare pentru starea asta sufletească.

Era un om care trăise intens şi din plin, trecut de mult de prima tinereţe, avea vreo treizeci şi opt sau treizeci şi nouă de ani, iar această „bătrâneţe”, cum îi spunea el, venise „aproape pe neaşteptate”. Singur înţelegea că îmbătrânise nu atât datorită numărului anilor, ci – ca să zicem aşa – prin

calitatea acestora şi că, chiar dacă începuseră să-l lase puterile, asta era mai mult pe plan spiritual decât fizic. Ca înfăţişare arăta şi acum chipeş. Era înalt şi bine făcut, cu părul blond, des, fără nici un fir alb în cap şi cu o barbă blondă, cam până la mijlocul pieptului. Când îl vedeai pentru întâia oară, îţi părea stângaci şi delăsat. Dar, privindu-l mai cu luare-aminte, distingeai într-însul un domn, perfect stăpân pe sine şi care primise cândva cea mai aleasă educaţie. Gesturile lui Velceaninov erau şi acum degajate, sigure, chiar graţioase, cu tot aerul său dobândit de om posac şi neîndemânatic. Păstra până în ultimul timp o încredere în sine de nezdruncinat, de cea mai arogantă speţă mondenă, pe care nici el însuşi poate n-o bănuia, deşi era un bărbat nu numai inteligent, dar chiar cu scaun la cap uneori, aproape cult şi înzestrat cu netăgăduite calităţi. Faţa lui albă şi rumenă se distingea în trecut printr-o gingăşie feminină care atrăgea atenţia femeilor. Ba şi acum câte cineva, privindu-l, exclama: „Ce om sănătos, rumen şi înfloritor la chip!” Totuşi omul acesta „sănătos” fusese biruit cu totul de ipohondrie. Ochii săi mari şi albaştri fuseseră, cu vreo zece ani mai înainte, foarte cuceritori. Erau atât de limpezi, veseli şi lipsiţi de orice îngrijorare, încât atrăgeau involuntar privirea oricărei persoane care avea de-a face cu dânsul. Acuma însă, în preajma vârstei de patruzeci de ani, limpezimea şi bunătatea se stinseseră aproape cu totul în ochii aceştia, împrejurul cărora începuse să se urzească o reţea de mici zbârcituri. În ochii lui se iviseră dimpotrivă un cinism de om obosit şi nu desăvârşit de moral, o viclenie, adesea o ironie şi încă o nuanţă, inexistentă înainte vreme: o umbră de durere şi de tristeţe vagă, parcă fără obiect, dar foarte adâncă. Această tristeţe se accentua mai ales când rămânea singur. Şi, ciudat lucru, omul acesta guraliv, vesel şi distrat până acum vreo doi ani, care povestea minunat istorioare pline de haz – nimic nu dorea astăzi mai mult decât să rămână singur. Părăsise dinadins o seamă de cunoscuţi, pe care şi astăzi i-ar fi putut păstra, deşi situaţia

lui bănească ajunsese cu totul precară. Această atitudine i-a fost determinată, într-adevăr şi de vanitate. De altfel, neîncrederea şi vanitatea lui n-ar mai fi putut suporta vechile cunoştinţe. Dar, încet-încet, în singurătatea în care se afla vanitatea sa nu numai că nu se micşora, ci, dimpotrivă, degenera într-o vanitate cu totul aparte, de un soi cu totul nou: începuse să-i sufere uneori datorită unor cauze cu totul diferite celor dinainte, cauze neaşteptate şi care nici nu putea fi concepute mai demult, nişte cauze „superioare" celor actuale… „dacă există într-adevăr, ca să zicem aşa, cauze superioare şi inferioare…" adăuga el însuşi.

Da, ajunsese şi aici. Se războia cu un fel de cauze superioare, la care pe vremuri nici nu s-ar fi gândit. În conştiinţa sa, el numea superioare toate „cauzele" pe care (spre propria-i surprindere) nu le putea lua în râs în sinea lui – lucru care nu se mai întâmplase înainte – da, numai în sinea lui. În societate era altceva! Ştia prea bine că, dacă împrejurările ar fi prielnice, atunci chiar a doua zi, cu toate hotărârile tainice şi pioase ale conştiinţei sale, ar renega în gura mare aceste „cauze superioare" şi el însuşi, cel dintâi, le-ar lua în bătaie de joc, nerecunoscând desigur nimic. Asta era într-adevăr aşa, cu toate că avea într-o oarecare măsură, chiar foarte importantă, o independenţă de cugetare, cucerită în ultima vreme de la „cauzele inferioare" care-l stăpâniseră până atunci. Deseori, Velceaninov, sculându-se dimineaţa din pat, se ruşina de gândurile şi de sentimentele avute în timpul insomniei de peste noapte. (De altfel, în ultima vreme, suferea mereu de insomnie.) De mult băgase de seamă că ajunsese extraordinar de bănuitor în toate cele, şi-n lucruri importante, dar şi-n bagatele, de aceea se hotărî să aibă cât mai puţină încredere într-însul. Totuşi se petrecură unele fapte cărora nu li se putea contesta realitatea. În ultima vreme, uneori noaptea, gândurile şi senzaţiile sale se preschimbau aproape cu totul în comparaţie cu cele

obişnuite şi îndeobşte nu semănau de loc cu cele din prima parte a zilei. Acest lucru îl uimi şi îl făcu să se adreseze unui doctor vestit, un bun cunoscut al său. I se destăinui, bineînţeles, mai mult în glumă. Medicul îi răspunse că schimbarea gândurilor şi a senzaţiilor, ba chiar dedublarea lor în nopţile de insomnie şi în genere noaptea este un act curent la oamenii „care gândesc şi simt puternic”; că o seamă de convingeri din întreaga viaţă se modifică uneori brusc sub influenţa melancolică a nopţii şi a insomniei; că dintr-o dată se iau uneori din senin cele mai fatale hotărâri. Toate acestea merg bineînţeles până la o anumită limită şi dacă persoana cu pricina ajunge să perceapă prea puternic această dedublare, provocându-i o suferinţă, acesta-i un simptom indiscutabil că maladia s-a declanşat; şi prin urmare e necesar să se întreprindă neapărat ceva. Cel mai bine ar fi să se schimbe radical felul de viaţă, alimentaţia, sau chiar să se întreprindă o călătorie. E recomandabil, fără îndoială şi un purgativ.

Velceaninov nici nu-l ascultă mai departe. Maladia îi fusese demonstrată cu vârf şi îndesat.

„Va să zică chestiunea «superioară» nu este decât o boală şi nimic mai mult!” îşi zicea uneori cu un vădit sarcasm. Dar nu se resemna să cadă de acord.

În curând, fenomenele care se petreceau numai noaptea începură să se repete dimineaţa, atât numai că îl impresionau şi mai puternic, făcându-l să simtă o răutate sarcastică în locul regretului şi al înduioşării de odinioară. De fapt, unele întâmplări din viaţa lui trecută, petrecute chiar tare demult, îi reveneau din ce în ce mai des în minte „aşa din senin şi Dumnezeu ştie de ce” şi într-o reprezentare radical deosebită. De pildă, Velceaninov se plângea încă mai de mult că-i slăbise memoria: nu-şi mai reamintea figura persoanelor cunoscute, care se supărau, întâlnindu-l. Uita uneori cu desăvârşire o carte cetită cu jumătate de an în urmă. Dar, cu toată pierderea evidentă a memoriei (de care era foarte îngrijorat), ceea ce făcea

parte din viaţa de odinioară şi ceea ce în decurs de zece-cincisprezece ani fusese cu totul uitat, acestea în întregime îi răsăreau uneori brusc în memorie şi încă cu o uimitoare fineţe a impresiilor şi a detaliilor, încât parcă le retrăia din nou. Unele dintre faptele ivite acum în conştiinţă fuseseră complet uitate, încât i se părea o adevărată minune faptul de a şi le fi putut reaminti. Dar asta încă nu era totul. Ce om care şi-a trăit viaţa din plin n-are amintiri? La dânsul însă tot ce-i apărea în minte parcă fusese dinainte pregătit de cineva într-o lumină absolut nouă, neaşteptată, cu neputinţă de conceput înainte vreme. De ce unele amintiri îi apăreau acum ca nişte adevărate crime? Şi doar nu era vorba numai de sentinţele emise de mintea lui, de altfel nici n-avea încredere în mintea-i tenebroasă, singuratică şi bolnavă. Dar reprobările luau uneori formă deblesteme şi ajungeau la lacrimi, dacă nu exterioare, cel puţin lăuntrice. Într-adevăr, dacă i s-ar fi spus în urmă cu doi ani că va fi în stare să plângă, n-ar fi crezut pentru nimic în lume. La început nu-şi aducea aminte de suvenirurile sentimentale, ci mai cu seamă de cele sarcastice. Îşi reamintea unele insuccese sau înjosiri din viaţa mondenă. Îi revenea, de pildă, în minte faptul cum „îl bârfise un intrigant”, făcând să nu mai fie primit într-o anumită casă… Cum nu de mult fusese de-a dreptul ofensat în mod public fără să-şi fi provocat adversarul la duel… Cum fusese o dată luat în râs printr-o epigramă foarte spirituală într-un cerc de femei foarte încântătoare, iar el n-avusese prezenţa de spirit să răspundă ceva. Îşi mai aducea aminte de două-trei datorii pe care nu le plătise, într-adevăr, o nimica toată, totuşi datorii de onoare, faţă de nişte persoane cu care încetase să se mai vadă şi pe care începuse să le vorbească de rău. Îl mai chinuia, dar numai în momentele cele mai proaste, amintirea a două averi considerabile făcute praf şi pulbere de dânsul în modul cel mai stupid. Dar mai pe urmă aducerile-aminte se refereau şi la unele lucruri „superioare”. Astfel Velceaninov îşi aminti „netam-nesam”

figura uitată – ştearsă de mult din memorie – a unui funcţionar blând şi bătrânel, caraghios şi cu puţină căruntеţe, pe care-l jignise odinioară în public dintr-o fanfaronadă, numai şi numai ca să pună în valoare un calambur hazliu, reuşit, care-i adusese glorie şi care a fost apoi repetat din gură în gură – faptă reprobabilă, rămasă încă nepedepsită. Uitase cu totul întâmplarea aceasta, nici nu-şi mai aducea aminte de numele bătrânului, deşi împrejurările întâmplării îi răsăriră în minte cu o extraordinară exactitate. Îşi aduse perfect aminte că bătrânelul apăra reputaţia fiicei sale, o fată care întârzia să se mărite, despre care circulau în oraş fel de fel de zvonuri. Bătrânelul se supărase şi căutase să răspundă, dar îl podidiseră dintr-o dată lacrimile faţă de toată lumea – ceea ce făcuse chiar oarecare impresie. Până la urmă, societatea îl îmbătase cu şampanie pe moşneguţ şi tot societatea se tăvălise de râs. Aducându-şi acum aminte aşa „netam-nesam” cum plângea în hohote bătrânelul, acoperindu-şi obrazul cu mâinile, ca un copil. Velceaninov avu impresia că nu uitase niciodată întâmplarea asta. Dar, ciudat lucru: toată împrejurarea care i se păruse pe atunci foarte hazlie, acum o vedea cu totul altfel, mai cu seamă amănuntele – şi anume acoperirea feţei cu palmele. Îşi mai aduse aminte cum bârfise numai ca să facă haz, pe delicioasa soţie a unui institutor şi cum ponegrirea ajunsese la bărbatul ei. Velceaninov plecase curând din târguşorul acela şi nu mai aflase ce urmări avusese clevetirea lui. De-abia acum începu să-şi închipuie cum va fi putut să se isprăvească istoria aceea. Dumnezeu ştie unde l-ar fi dus imaginaţia, dacă nu i-ar fi fulgerat în minte o amintire mult mai recentă despre o fată dintr-o familie de târgoveţi, care nici nu-i plăcuse cel puţin şi cu care, trebuie să mărturisim, nici nu ştie cum naiba făcuse un copil. Îi părăsise pe amândoi, fără să-şi fi luat măcar rămas bun de la dânşii, plecând din Petersburg (nici n-avusese timp, ce-i drept!). Pe urmă el o căută pe fată timp de un an întreg, dar n-o mai putu

descoperi. Asemenea amintiri se strângeau cu sutele, fiecare din ele trăgând după sine alte zeci şi zeci. Încet-încet, începu să sufere şi propria lui vanitate.

Am mai spus că vanitatea lui degenerase într-un sentiment cu totul deosebit. Într-adevăr, aşa era. În unele momente (rare, de altfel), Velceaninov era atât de distrat, încât nu simţea nici o jenă că nu avea trăsură proprie, că umbla pe jos pe la autorităţi, că ţinuta îi era cam neîngrijită. Iar dacă cineva dintre vechii săi cunoscuţi l-ar fi măsurat pe stradă cu o privire ironică, sau n-ar fi avut chef să-l recunoască, atunci el ar fi avut, ce-i drept, destulă mândrie ca nici să nu clipească. Nici să nu clipească într-adevăr şi nu numai de formă. Asta se întâmpla, bineînţeles, în momentele de iritare şi uitare de sine. Totuşi vanitatea lui se dezinteresa îndeobşte, treptat-treptat, de pricinile de altădată şi se concentra asupra unei singure chestiuni, veşnic prezentă în mintea lui.

„Pesemne, începea el să se gândească uneori în mod satiric (era aproape totdeauna satiric, când se gândea la sine), pesemne cineva are grijă să mă moralizeze, de aceea îmi sugerează aceste amintiri blestemate şi «lacrimi de căinţă»!” Fie! Dar degeaba! Nu e decât un tir de gloanţe oarbe. Ştiu foarte bine, ba chiar mai mult decât sigur, că n-am nici un pic de autostăpânire, cu toată autocondamnarea mea, însoţită de căinţe înlăcrămate şi ca toţi cei patruzeci de ani stupizi ai mei! Dacă mâine aş fi ispitit de o întâmplare şi de împrejurări convenabile ca să-mi fac cheful pentru a răspândi zvonul că nevasta institutorului a primit daruri de la mine, aş face-o sigur şi fără ezitare, iar fapta ar fi încă şi mai detestabilă, fiind vorba de o recidivă. Sau să zicem că m-ar jigni iarăşi acel prinţişor, fiul unic al unei mame, căruia i-am trimis în picior un glonte din pistol acum unsprezece ani, fără îndoială că l-aş provoca numaidecât din nou la duel şi i-aş hărăzi al doilea picior de lemn. Va să zică, e adevărat că sunt gloanţe oarbe, cu totul inutile? Atunci de ce să mă mai împresoare asemenea amintiri, când

eu nu ştiu cum să mă descotorosesc convenabil de mine însumi?”

Deşi întâmplarea cu nevasta institutorului nu s-a repetat, cu toate că eroul n-a mai fericit pe altcineva cu un picior de lemn, dar numai gândul că aceste fapte s-ar repeta neapărat dacă s-ar ivi împrejurări prielnice, îl făceau pe Velceaninov să se piardă cu firea… Uneori. Doar nu-i obligator să suferi mereu din pricina amintirilor. Te mai poţi şi odihni sau petrece puţin – în pauze…

Aşa şi făcea Velceaninov. Era dispus să petreacă un pic în pauze. Dar pe măsură ce trecea vremea, şederea lui la Petersburg îi devenea din ce în ce mai insuportabilă. Se găsea în pragul verii. Uneori, pâlpâia în mintea lui hotărârea de a lăsa totul baltă, chiar şi procesul şi de a pleca aşa dintr-o dată, unde va vedea cu ochii, la întâmplare – să zicem în Crimeea, de pildă… De obicei, nu trecea mai mult de un ceas şi Velceaninov îşi detesta gândul acesta, de care începea să-şi bată joc: „Aceste obsesii nu mă vor părăsi nici la sud, de vreme ce au început să pună stăpânire pe mine şi dacă sunt un om cât de cât onest – or asta înseamnă că n-am nici cum şi nici de ce să fug de ele”.

„Ce rost are să fug? Urmă Velceaninov să filosofeze cu mâhnire. Aici e atâta prăfăraie, atât zăduf înăbuşitor! Casa-i aşa de murdară. La autorităţile unde îmi pierd vremea între aceşti oameni foarte ocupaţi – e atâta forfotă meschină, atâtea griji mărunte. Pe faţa tuturor oamenilor rămaşi în oraş, care se perindă din zori până-n seară, vezi întipărit aşa de naiv şi de sincer întregul lor egoism, tupeul lor grosolan, laşitatea sufletelor lor mici şi nimicnicia inimilor lor de două parale, încât, pe drept cuvânt, se poate spune că aici e un adevărat rai pentru un ipohondru, vorbind foarte serios! Totul e dat la iveală sincer, deschis… Nimeni nu crede necesar să se ascundă, nimeni nu se preface cum fac cucoanele noastre în viligiatură, în ţară sau în străinătate. Totul merită aici cel mai profund respect, măcar

ca un omagiu adus sincerităţii şi simplităţii. Nu mai plec nicăieri. Să crăp aici, dar nu mă clintesc din loc…!”.

II.

Domnul cu doliu la pălărie.

Era în trei iulie. Domnea o zăpuşeală şi o arşiţă insuportabilă. Velceaninov avusese o zi cu o mie de alergături. Toată dimineaţa umblase pe jos şi cu trăsura, iar seara trebuia neapărat să treacă pe la un domn de care avea absolută nevoie – un om de afaceri, consilier de stat, care locuia într-o vilă undeva pe Ceornaia Recika şi pe care urma să-l surprindă pe neaşteptate acasă. Pe la şase, Velceaninov intră într-un restaurant dubios, dar franţuzesc, de pe bulevardul Nevski, lângă podul Poliţeiski. Se aşează în colţul său obişnuit la măsuţa lui şi îşi ceru prânzul zilnic.

Mânca în fiecare zi un prânz de o rublă, pentru vin plătind aparte. Socotea această chivernisire ca o ofrandă adusă în mod înţelept greutăţilor băneşti prin care trecea. Mirându-se cum se poate consuma o mâncare atât de mizerabilă, Velceaninov devora prânzul până la ultima fărâmitură, totdeauna cu aceeaşi poftă, de parcă n-ar fi mâncat de trei zile. „E ceva maladiv cu mine!” mormăia în barbă, când îşi dădea seama de apetitul său. De data aceasta Velceaninov se aşează la măsuţa sa în cea mai proastă dispoziţie sufletească. Îşi aruncă mânios pălăria unde se nimeri, se rezemă cu coatele pe masă şi căzu pe gânduri. Dacă vecinul de alături, ferească Dumnezeu! Nu şi-ar fi căutat de treabă sau dacă chelnerul care-l servea nu l-ar fi înţeles de la primul cuvânt, Velceaninov ar fi răbufnit ca un elev-ofiţer şi ar fi făcut cine ştie ce tărăboi, tocmai el care ştia să fie extrem de politicos şi la nevoie chiar să privească de sus, imperturbabil, ceea ce se întâmpla în juru-i.

I se aduse supa. El puse mâna pe lingură, dar numaidecât – înainte de a o fi umplut – o trânti pe masă, gata să sară de pe scaun. Un gând neaşteptat îl fulgeră deodată. În clipa aceea – Dumnezeu ştie datorită cărui proces de cugetare – el înţelese perfect pricina tristeţii sale – o tristeţe deosebită,

aparte, care-l chinuia de câteva zile în şir în timpul din urmă, legându-se de dânsul, tam-nesam şi nelăsându-l în pace, Dumnezeu ştie de ce. Acum însă pricepu taina, văzând totul ca-n palmă.

„Pălăria – asta-i pricina! Bombăni el, ca un inspirat. Numai şi numai blestemata asta de pălărie rotundă, cu panglică mârşavă de doliu, poartă toată vina!”

Căzu pe gânduri şi, cu cât se cufunda tot mai adânc în ele, cu atât se posomora mai mult şi cu atât „întreaga întâmplare” i se părea mai ciudată.

„Dar… Dar, de fapt, e vorba aici într-adevăr de o întâmplare? Protestă el, fără prea multă încredere în sine. Se petrece oare aici ceva care să semene cu o întâmplare?

Întreaga chestiune consta în următoarele: cu vreo două săptămâni în urmă (de fapt, nu ţinea exact minte data) întâlnise pentru întâia oară pe stradă, undeva, la întretăierea dintre Podiaceskaia şi Meşceanskaia, un domn cu doliu la pălărie. Fusese un bărbat ca oricare altul, n-avusese nimic deosebit, trecuse repede, dar parcă îl aţintise prea stăruitor pe Velceaninov, atrăgându-i atenţia în mod deosebit. Îl întâlnise pesemne cândva, undeva… „Dar mii de figuri am văzut în viaţă. INu-i cu putinţă să le ţin minte pe toate!” După vreo douăzeci de paşi, Velceaninov uită întâlnirea avută, cu toată impresia iniţială făcută asupra-i. Impresia însă, destul de originală, rămase pentru toată ziua, sub forma unei neobişnuite înverşunări, dar fără obiect. După două săptămâni Velceaninov îşi aminti limpede toate acestea. Îşi aduse aminte că nu înţelesese de loc cauza acelei iritaţii şi că până atunci nu făcuse nici o legătură şi nici o confruntare între indispoziţia lui sufletească din seara aceea şi întâlnirea de dimineaţă. Dar domnul acela se grăbi să-i aducă aminte despre persoana sa şi a doua zi se încrucişa din nou cu Velceaninov pe bulevardul Nevski, privindu-l ţintă în chip straniu. Velceaninov scuipă cu dispreţ şi numaidecât se miră de ceea ce făcuse. Sunt, ce-i drept, fizionomii care îţi inspiră

un dezgust inexplicabil şi fără sens. „L-am mai întâlnit, într-adevăr, pe undeva”, mormăi, îngândurat, Velceaninov, la jumătate de oră după întâlnire şi se simţi din nou, toată seara, în cea mai proastă dispoziţie sufletească. Avusese chiar un vis cât se poate de urât, totuşi nu-şi dădu seama că pricina noii şi deosebitei ipohondrii nu era alta decât prezenţa domnului îndoliat de dimineaţă, deşi în aceeaşi seară îşi aduse deseori aminte de dânsul. Velceaninov se şi enervă din pricină că „asemenea prostie” îl preocupă într-atât şi ar fi socotit chiar ca o înjosire de a-i atribui emoţia ce-l stăpânea, dacă i-ar fi trecut prin minte gândul acesta. Se întâlni însă din nou peste două zile cu domnul îndoliat la debarcaderul unui vapor de pe Neva. La această întâlnire, a treia, Velceaninov ar fi putut jura că domnul cu pălăria în doliu se şi îndreptase spre dânsul, dar că lumea, înghesuindu-se, îl îndepărtase. I se păru chiar că necunoscutul „cutezase” a-i întinde mâna şi-l strigase pe nume. În zarvă nu-şi auzi cu claritate numele, dar… „oare cine-i canalia asta şi de ce nu se apropie de mine, dacă mă cunoaşte într-adevăr şi dacă doreşte atâta să se apropie?” se gândi, posac, urcându-se într-o trăsură şi îndreptându-se spre mănăstirea Smolnâi. Peste o jumătate de oră, Velceaninov se şi afla în cabinetul avocatului său cu care discuta aprins în contradictoriu. Dar în timpul serii şi al nopţii, o deznădăjduită şi fantastică tristeţe îl cuprinse din nou. „Oare nu cumva fac un icter?” se întrebă bănuitor, privindu-se în oglindă.

Aceasta fusese cea de a treia întâlnire. Pe urmă, cinci zile de-a rândul, absolut „nimeni” nu-i mai ieşi în cale, cât despre „canalie” – nici pomeneală. Între timp, din când în când, îi revenea însă în minte domnul cu doliu la pălărie. Velceaninov se surprindea cu mirare, gândind: „Ce mi-o fi venit să-mi bat capul cu dânsul. Hm! Pesemne are multe treburi la Petersburg. Şi oare după cine o fi purtând doliu? M-a recunoscut, probabil… pe când eu habar n-am cine-i! Nu-i prea stă bine doliul… Mi se pare că, dacă l-aş privi mai

de aproape mi-aş aduce aminte de dânsul…” Ceva parcă începea să mijească în mintea lui, ca un cuvânt cunoscut, dar uitat deodată şi pe care te străduieşti din răsputeri ca să ţi-l readuci în amintire; îl ştii prea bine, îţi dai seama că-l ştii; îi ştii şi sensul şi te tot învârteşti în jurul lui; dar oricât te-ai trudi, cuvântul acela nu vrea să-ţi revină în memorie şi pace!

„S-a întâmplat parcă… Da, a fost demult… A fost undeva… Aici a fost… Exact, aici… Dar ducă-se dracului ce-a fost şi ce n-a fost aici! Izbucni deodată Velceaninov… Şi face oare să mă frământ şi să mă înjosesc pentru canalia asta?”

Velceaninov se supără teribil, dar seara, când îşi aminti din senin că se supărase dimineaţa şi încă „teribil”, se indispuse, parcă îl prinsese cineva cu ocaua mică. Se tulbură şi se miră: „Pesemne că există motive ca să mă înveninez aşa… Fără nici o noimă… Numai la o simplă aducere-aminte…” Dar nu-şi sfârşi gândul.

A doua zi, Velceaninov se mânie şi mai cumplit. De data asta însă îi păru că mânia îi era pricinuită de-o „obrăznicie fără seamăn” şi anume: avu loc cea de-a patra întâlnire. Domnul cu doliu răsări iarăşi ca din pământ. Velceaninov tocmai dăduse pe stradă de consilierul de stat de care avea neapărată nevoie şi pe care tot căuta să-l găsească prin surprindere la vila lui din afara oraşului. Acest funcţionar, pe care abia îl cunoştea şi care îi era necesar la proces, nu se lăsa prins cu una cu două şi pesemne se ascundea, făcând tot ce-i stătea în putinţă să nu se întâlnească cu dânsul. Bucuros că, în sfârşit, se ciocni nas în nas cu el, Velceaninov îl însoţi pe stradă, grăbindu-se, pândindu-i privirile şi căutând din răsputeri să-l antreneze pe acest vulpoi cu părul alb într-o discuţie asupra unei teme anume, în care să-l ia gura pe dinainte şi să scape cuvântul mult aşteptat. Dar vulpoiul cărunt ştia el ce ştia, râdea şi nu spunea nimic. Tocmai în aceste momente de grea cumpănă, Velceaninov îl văzu pe trotuarul din faţă chiar pe domnul cel

cu doliu la pălărie. Stătea acolo şi-i privea ţintă pe amândoi. Îl urmărea cu siguranţă şi parcă surâdea ironic.

„Dracu să-l ia! Izbucni în sine Velceaninov, după ce-l conduse pe înaltul demnitar, dând vina nereuşitei sale pe apariţia inopinată a acestui «neobrăzat» – dracu să-l ia! Nu cumva mă şi spionează. Mă urmăreşte, fără doar şi poate. L-o fi momit careva şi… Şi. Şi. Zău că zâmbea a râde. Pe legea mea, am să-l ciomăgesc… Păcat că umblu fără baston! O să-mi cumpăr un baston. Nu! N-am să las asta să treacă aşa, cu una cu două! Cine-i? Vreau neapărat să aflu cine-i el!”

În sfârşit, exact după trei zile de la această întâlnire, cea de-a patra, îl întâlnim pe Velceaninov în restaurantul său, după cum vi l-am descris mai înainte, de data asta tulburat de-a binelea şi întrucâtva chiar descumpănit. Însuşi Velceaninov, cu tot orgoliul său, nu putu să nu recunoască realitatea. Se văzu nevoit, în cele din urmă, să priceapă – confruntând toate împrejurările – că numai acest domn îndoliat, „un om de nimic”, era pricina ipohondriei sale, a melancoliei ciudate şi a tuturor emoţiilor care îl chinuiau de două săptămâni.

„Să zicem că sunt un ipohondru, se gândi Velceaninov şi fac din ţânţar armăsar, totuşi m-ar putea, oare, linişti faptul că toate acestea nu sunt poate decât rodul imaginaţiei? Căci dacă un şarlatan ca acesta este în stare să răvăşească în halul ăsta pe un om, atunci asta-i… Asta-i…”

Într-adevăr, în întâlnirea din ziua aceea (a cincea), armăsarul se arătă cât un ţânţar: domnul acesta, ca şi mai înainte, o zbughi pe de lături, dar acuma fără să-l mai ţintească cu privirea pe Velceaninov şi fără să arate ca în celelalte dăţi că l-ar recunoaşte, ci, dimpotrivă, mergea cu ochii în pământ, dorind pare-se din tot sufletul ca să nu fie zărit. Velceaninov se îndreptă brusc spre dânsul şi urlă din răsputeri:

— Hei, domnule! Cel cu doliu la pălărie! Te ascunzi acum, hai?! Stai! Cine eşti?

Întrebarea şi strigătul lui' n-aveau nici un rost. Velceaninov îşi dădu seama de asta însă abia după ce strigase. La interpelarea acestuia, domnul se întoarse, se opri o clipă în loc, se fâstâci, surâse, vru parcă să rostească ceva, să facă un gest, rămânând un moment în mare nehotărâre, apoi se răsuci scurt pe loc şi o luă la fugă, sfârâindu-i călcâiele. Velceaninov îl urmări, mirat, cu privirea.

„Nu cumva, de fapt, eu mă leg de dânsul, îşi zise Velceaninov şi nu el de mine?”

După ce-şi luă prânzul, porni grăbit la vila acelui funcţionar superior. Nu-l găsi acasă. I se spuse că boierul „plecase de dimineaţă şi nu se va întoarce decât pe la trei-patru după miezul nopţii, fiind dus la o aniversare…” Răspunsul acesta era prea „jignitor”. Fierbând de mânie, Velceaninov se hotărî să se ducă şi el la aniversarea aceea şi chiar o şi porni, dar, dându-şi seama că exagerează, plăti birjarul la mijlocul drumului şi merse pe jos acasă, spre Teatrul Balşoi. Simţi nevoia unei plimbări. Pentru a-şi linişti nervii zdruncinaţi, avea nevoie să doarmă bine peste noapte, în ciuda insomniei sale, iar ca să poată adormi, trebuia neapărat să obosească fizic. Aşa că ajunse acasă pe la zece şi jumătate, drumul fiind destul de lung, şi, într-adevăr, sosi frânt de oboseală.

Velceaninov îşi închiriase locuinţa în luna martie. O hulea şi o ocăra cumplit, justificându-se faţă de sine însuşi cu scuza că de fapt nu-i decât „un sălaş de campanie”, căci „se împotmolise” la Petersburg din pricina „acestui proces blestemat”. Apartamentul nu era de loc atât de prost şi de indecent cum îl caracterizase el însuşi. Intrarea prin gang era într-adevăr cam întunecoasă şi „murdară”. Dar apartamentul propriu-zis de la etaj era alcătuit din două odăi luminoase şi înalte, separate printr-un mic culoar întunecos, dând una la stradă, iar alta spre curte. Alături de odaia cu ferestrele spre curte se afla o cămăruţă, prevăzută ca dormitor. Dar Velceaninov aruncase acolo în

neorânduială tot felul de hârţoage şi de cărţi, dormind într-una din camerele mari şi anume în aceea care dădea cu ferestrele la stradă. Patul i se făcea pe un divan. Avea mobilă bună, deşi cam veche. Erau acolo şi unele obiecte de preţ – rămăşiţe dintr-o fostă bunăstare, bibelouri de porţelan şi de bronz, covoare de Buhara – mari, autentice. Scăpaseră chiar şi două tablouri destul de bune. Toate lucrurile însă zăceau într-o neorânduială vădită, nepuse la locul lor şi chiar colbăite, de când fata în casă, Pelagheea, plecase pentru câtva timp la neamurile sale din Novgorod şi-l lăsase singur. Faptul ciudat ca un holtei şi om de lume, care mai ţinea la titlul de gentleman, să aibă în slujbă o fată nemăritată îl făcea pe Velceaninov aproape să roşească, deşi era foarte mulţumit de jupânească. Pelagheea se tocmise la dânsul încă de astă-primăvară, când el îşi închiriase apartamentul. Servise mai înainte la o familie cunoscută, care plecase în străinătate şi puse numaidecât ordine în locuinţa lui. După plecarea Pelagheei, Velceaninov nu se mai hotărî să angajeze o altă servitoare. Iar de luat un valet pentru un termen scurt n-avea nici un rost. Afară de asta, lui nici nu-i plăceau valeţii. Rândui ca în fiecare dimineaţă să-i facă curăţenie prin camere Mavra, sora portăresei. Când pleca de acasă, Velceaninov îi lăsa cheia de la apartament. Ea nu făcea mai nimic, lua leafa de pomană, ba parcă şi mai şterpelea câte ceva. Dar locatarului nu-i păsa de nimic. El era mulţumit că rămânea acasă absolut singur. Toate au însă o limită şi nervii săi, mai cu seamă în momentele de iritare, refuzau să suporte „mizeria” asta şi, întorcându-se acasă, intra îndeobşte cu scârbă în apartamentul său.

De data asta Velceaninov se dezbrăcă în mare grabă. Se aruncă în aşternut şi, iritat, se hotărî să nu se mai gândească la nimic, ci să adoarmă „numaidecât”, cu orice chip. Atunci se petrecuse un lucru straniu: adormi dintr-o dată, cum îşi puse capul pe pernă. Nu i se mai întâmplase aşa ceva de mai bine de o lună.

Dormi vreo trei ore în şir, având însă un somn zbuciumat cu tot felul de coşmaruri, ca un bolnav scuturat de friguri. Se făcea că săvârşise o crimă, pe care o tăinuise, dar, în cele din urmă, o sumedenie de oameni dădu buzna la dânsul şi-l învinuia. Se îngrămădise o gloată întreagă şi oameni năvăleau într-una în casă – aşa că nici uşa nu se mai închidea, ci rămânea cu canaturile date în lături. În sfârşit, toată luarea-aminte i se aţinti asupra unui om ciudat, care pe vremuri ii fusese foarte bine cunoscut şi apropiat şi care murise, iar acum, nu ştiu cum, intrase şi el în casă. Mai cu seamă îl chinuia pe Velceaninov faptul că el nu-şi dădea seama cine era omul acela, îi uitase numele şi nu şi-l putea aminti. Ştia numai că pe vremuri îl iubise foarte mult. Parcă toată mulţimea adunată în casă aştepta de la persoana asta un cuvânt decisiv: învinuirea ori apărarea lui Velceaninov. Toţi fierbeau de nerăbdare. Dar necunoscutul şedea nemişcat la masă şi tăcea molcom, cu încăpăţânare. Zgomotul nu mai înceta, iritarea tuturor se înteţea şi deodată Velceaninov, ca un turbat, îl lovi pe omul acesta fiindcă nu voia să vorbească, simţind totodată o uşurare stranie. Inima i se opri de groază şi de amărăciune pentru gestul său, dar tocmai în această stare se ascundea plăcerea. Înnebunit de furie, Velceaninov îi mai dădu o lovitură şi încă una, îmbătat de mânie şi de teama care-l scosese din minţi, simţind în acelaşi timp o satisfacţie nemărginită. Nu mai ştia numărul loviturilor, îl bătu mai departe fără răgaz. Îl mâna o poftă de nimicire desăvârşită. Deodată, iată ce se întâmplă: cu toţii dădură un strigăt înfiorător şi, aşteptând parcă, se întoarseră cu faţa spre uşă. În aceeaşi clipă, răsunară trei zbârnâituri stridente ale clopoţelului, aşa de puternice, ca şi cum cineva ar fi vrut să-l smulgă de la uşă. Velceaninov se trezi, se dezmetici pe loc, sări ars din pat şi se repezi la ieşire. Era cât se poate de convins că sunetele clopoţelului nu erau un vis şi că cineva trăsese aievea găietanul clopoţelului. „Ar fi fost cu totul

nefiresc ca nişte zăngănituri de clopoţel, atât de reale, perfect auzite, să se fi produs în vis!”

Îşi dădu însă cu surprindere seama că şi sunetele clopoţelului erau vis. Deschise uşa şi ieşi în antreu. Îşi aruncă ochii şi pe scară. Nu era nimeni, absolut nimeni, clopoţelul stătea nemişcat la locul lui. Minunându-se, dar şi bucurându-se în acelaşi timp, el se întoarse în odaie. Aprinse o lumânare şi îşi aduse aminte că uşa rămăsese numai închisă, nu încuiată cu cârligul şi cu cheia. Şi înainte vreme, când venea acasă, uita adesea să încuie uşa peste noapte, nedând importanţă acestui amănunt. Pelagheea îl şi certase de câteva ori pentru greşeala asta. Se întoarse în antreu ca să încuie uşa, pe care o mai deschise o dată. Se mai uită afară, puse cârligul, dar de lene nu mai încuie uşa cu cheia. Ornicul bătu ceasurile două şi jumătate: va să zică dormise trei ore.

Visul îl tulbură într-atât, încât nu-i veni să se culce numaidecât, ci hotărî să se plimbe prin odaie vreo jumătate de ceas – „cât fumezi un trabuc”. Se îmbrăcă în grabă, se apropie de fereastră, ridică un pic draperia de stofă grea şi storul alb dindărătul ei. Afară se luminase de ziuă. Albele nopţi de vară de la Petersburg îi zdruncinau totdeauna nervii şi în vremea din urmă îi sporeau insomnia – aşa că de vreo două săptămâni îşi pusese într-adins aceste draperii groase, care opreau lumina când erau lăsate în jos. Dând voie luminii să năvălească în odaie şi uitând să stingă lumânarea de pe masă, Velceaninov începu să se plimbe în lung şi-n lat prin cameră, stăpânit de un sentiment apăsător şi maladiv, care nu-l părăsea, îl mai chinuia gândul că fusese în stare să ridice mâna împotriva omului aceluia şi să-l lovească.

— Ei bine, omul acesta nici nu există şi nici n-a existat vreodată. Totul n-a fost decât un vis. Atunci de ce să mă indispun?

Toate îngrijorările sale concentrându-se cu înverşunare într-un singur punct, Velceaninov ajunse la concluzia că nu

mai era sănătos, că devenise „un om bolnav”.

Nu-i venea să recunoască că îmbătrânea sau că-i slăbeau puterile. Iar în momentele de rea dispoziţie se înverşuna să exagereze amândouă aceste stări de fapt, dinadins, cu scopul de a se lua în râs.

— Bătrâneţe! Îmbătrânesc de-a binelea, mormăia Velceaninov plimbându-se prin odaie. Îmi pierd memoria, am vedenii, visez năzbâtii, parcă aud clopoţei… Ducă-se dracului! Ştiu din proprie experienţă că asemenea vise n-aveam decât când eram scuturat de friguri… Sunt convins că şi „povestea” cu doliul poate nu-i altceva decât tot un vis. Hotărât! Aveam dreptate să-mi zic ieri: eu m-am legat de dânsul, nu el de mine! Am făcut o întreagă „istorie” în jurul lui, pe când de fapt eu însumi m-am vârât de frică sub masă. Şi în definitiv de ce-l fac canalie? Poate-i un om foarte cumsecade. N-are, ce-i drept, o figură plăcută, deşi nu găseşti nimic urât în ea. Apoi la păr seamănă cu toţi oamenii. Doar privirea îi este nu ştiu cum… Iar m-apucă! Încep să mă gândesc din nou la dânsul! Ce naiba oi fi având cu privirea lui? Te pomeneşti că n-am să mai pot trăi fără acest… Ticălos!

Printre alte gânduri care i se îmbulziră în minte, unul îl amărî îndeosebi. Îl fulgeră o bănuială că domnul acesta îndoliat îi fusese pe vremuri prieten intim, iar acuma, reîntâlnindu-l, îl priveşte ironic deoarece cunoaşte vreun secret important din trecutul său şi-l găseşte într-o situaţie înjositoare. Velceaninov se apropie de fereastră, vrând s-o deschidă ca să respire o undă din aerul proaspăt al nopţii. Dar se cutremură brusc. I se păru că vede un miracol nemaipomenit.

N-apucă să deschidă bine fereastra, când se şi trase grabnic în dreptul peretelui şi se ascunse. Zări dintr-o dată tocmai pe domnul cu doliu la pălărie pe trotuarul pustiu din faţă, chiar în dreptul locuinţei sale. Pesemne nu-l observase şi, curios, cerceta parcă întreaga casă, chibzuind ceva. Făcea impresia că născocea anumite planuri, gata-gata să ia

o hotărâre. Ridică mâna şi parcă duse un deget la frunte. În sfârşit, se decise. Îşi roti privirea de jur împrejur şi, tiptil, în vârful degetelor, porni să treacă de-a curmezişul strada. Iată-l! Ajunse la portiţa care, vara, rămânea uneori nezăvorâtă până pe la ceasurile trei dimineaţa. „Vine la mine!” îi fulgeră prin minte lui Velceaninov şi se repezi numaidecât, tot în vârful picioarelor, în antreu şi se tupilă la uşă, unde rămase nemişcat, abia atingând cu mâna dreaptă, tremurătoare, cârligul pe care-l pusese adineaori. Îşi ciuli atent urechile, căutând să prindă zgomotul paşilor pe care-i aştepta pe scară.

Inima-i bătea să-i spargă pieptul, nu alta. Se temea că, din, pricina ei nu-l va auzi pe străin urcând scara în vârful degetelor. Faptele în sine nu le prindea, dar percepea totul cu un fel de limpezime înzecită, parcă visul de adineaori se împletise cu realitatea. Velceaninov era din fire un om curajos. Uneori, se fălea chiar, făcând paradă cu curajul său în întâmpinarea unei primejdii – chiar dacă nimeni nu-l vedea, ci numai pentru a se minuna singur de sine însuşi. Dar de data aceasta lucrurile stăteau cu totul altfel. Ipohondrul şi plângăreţul bănuitor din ajun se transformase cu totul, nu mai era acelaşi om. Un râs nervos îi clocotea înfundat în piept. Ghicea orice mişcare a străinului de după uşă.

„Aha! Iată-l că urcă treptele, a ajuns sus, se uită în jurul lui, trage cu urechea în jos pe scară. De-abia respiră, se furişează… Aha! Pune mâna pe clanţă, trage, o încearcă! Socotise că nu-i închisă uşa la mine. Ştia va să zică că uneori uit s-o încui. Iarăşi trage de clanţă. Îşi închipuie că o să sară cârligul? Îl doare inima să se despartă aşa. Nu-i vine să plece cu buza umflată?”

Într-adevăr, toate trebuiau să se petreacă aşa cum şi le închipuia el. Cineva stătea, ce-i drept, în faţa uşii şi încetişor, fără zgomot, încerca încuietoarea şi trăgea uşurel de clanţă, „având, bineînţeles, scopul său”. Dar Velceaninov avea pregătit deznodământul şi, parcă încântat de clipa

hotărâtoare, chibzuia şi se pregătea să-l primească. Îi veni năvalnic pofta de a ridica cârligul, de a trânti uşa în lături şi de a da ochii cu „sperietoarea”. „Care va să zică ce căutaţi aici, stimabile?”

Aşa se şi petrecură lucrurile. Socotind clipa potrivită, Velceaninov ridică dintr-o dată cârligul, împinse uşa şi dădu nas în nas de domnul cu doliu la pălărie.

III.

Pavel Pavlovici Trusoţki.

Vizitatorul parcă amuţi pe loc. Amândoi stătură în prag faţă în faţă şi, neclintiţi, se priveau ţintă în ochi. Aşa trecură câteva clipe. Deodată, Velceaninov îşi recunoscu oaspetele.

În acelaşi timp şi musafirul ghici pesemne că Velceaninov îl recunoscuse de-a binelea, asta se oglindi o clipă în privirile sale. Într-o secundă, figura i se destinse într-un dulce surâs.

— Am desigur plăcerea să vorbesc cu Alexei Ivanovici? Psalmodie străinul cu cea mai duioasă voce, care suna cât se poate de comic în împrejurările acelea.

— Dar dumneavoastră nu sunteţi cumva Pavel Pavlovici Trusoţki? Silabisi, în sfârşit, Velceaninov cu o expresie de nedumerire pe faţă.

— Ne-am cunoscut acum vreo nouă ani în oraşul T… şi, deci îmi permiteţi să vă reamintesc, am fost în relaţii de bună prietenie.

— Da, domnul meu… Să zicem… Dar acum sunt orele trei dimineaţa, iar dvs. mi-aţi încercat uşa de vreo zece minute ca să vedeţi dacă nu-i deschisă…

— Ora trei! Exclamă musafirul, scoţându-şi ceasornicul din buzunar şi mirându-se adânc mâhnit, exact: trei! Iertaţi-mă, Alexei Ivanovici, ar fi trebuit să-mi dau seama de asta înainte de sosire. Sunt foarte încurcat. Voi trece zilele acestea, ca să mă explic, iar acum…

— Ba de loc! Dacă-i vorba de explicaţii, mai bine numaidecât! Răspunse repede Velceaninov. Poftim, treceţi, vă rog pragul în odaie. Doar aţi avut intenţia de a-mi

pătrunde în casă şi nu v-aţi înfiinţat aici numai şi numai ca să-mi încercaţi lacătele…

Velceaninov era şi tulburat, dar totodată parcă şi puţin cam uluit, nesimţindu-se în stare să-şi adune gândurile. Se simţea chiar ruşinat. Din întreaga fantasmagorie nu mai rămăsese nimic, nici un mister, nici un pericol, ci numai mutra prostească a unui oarecare Pavel Pavlovici. De altfel nici nu-i prea venea să creadă că totul era aşa de simplu. Avea o presimţire nelămurită, care-l îngrijora. Îl pofti pe oaspete în fotoliu, iar el se aşează numaidecât în pat, la un pas de fotoliu, se aplecă cu palmele sprijinite pe genunchi şi aşteptă cu înfrigurare ca noul venit să înceapă vorba. Îl cerceta insistent cu privirile şi căuta să şi-l amintească cum era în trecut. Dar ciudat! Acesta tăcea, ca şi cum n-ar fi priceput de loc că era „obligat” să vorbească fără întârziere. Ba dimpotrivă, parcă oaspetele aştepta ceva de la gazdă, privindu-l ţintă. Poate el însuşi se fâstâcise, simţind de la început o oarecare stinghereală, ca un şoarece prins în capcană. Dar Velceaninov îşi ieşi din fire, în cele din urmă.

— Dar, în definitiv, ce-i cu dumneavoastră? Izbucni Velceaninov, după cât mi se pare nu sunteţi nici o fantomă şi nici un vis. Sau poate doriţi să faceţi aici pe stafia? Lămuriţi-mă, domnule!

Musafirul prinse să se frământe, surâse şi începu cu un aer sfios:

— După câte văd, vă surprinde în primul rând sosirea mea la o oră aşa de târzie şi în nişte împrejurări, oarecum, atât de aparte… Când mă gândesc la cele petrecute odinioară şi la modul cum ne-am despărţit… Da, sunt lucruri foarte ciudate… Dealtfel, nici n-aveam de gând să trec pe la dumneavoastră, dar – fiindcă aşa s-a nimerit – totul se datoreşte unei întâmplări…

— Cum unei întâmplări? Doar v-am văzut pe fereastră, trecând strada în vârful degetelor.

— Aha, va să zică m-aţi văzut! Atunci zău că ştiţi mai multe decât mine în istoria asta. Dar văd că vă incomodez… Drept vorbind, iată cum stau lucrurile: am sosit la Petersburg de vreo trei săptămâni într-o chestiune personală… Într-adevăr, eu sunt Pavel Pavlovici Trusoţki… M-aţi recunoscut. Chestiunea mea e simplă: am venit aici ca să fac niscaiva demersuri pentru a fi mutat în altă gubernie, într-o nouă slujbă, constituind de fapt o avansare… Dar toate acestea sunt chestii secundare… Lucrul de căpetenie este, dacă vreţi să ştiţi, că de trei săptămâni bat străzile pe aici şi am impresia că tărăgănez într-adins toată afacerea asta, adică mutarea… Drept vorbind, chiar dacă voi izbuti s-o duc cu bine la capăt, o să mi se pară totuşi că n-am terminat-o şi nu-mi va veni să plec din Petersburgul vostru în starea de spirit în care mă găsesc. Umblu fără rost ca şi cum n-aş avea nici o ţintă, ba parcă m-aş şi bucura că n-o mai am – în starea mea de spirit…!

— În ce stare de spirit? Se încruntă Velceaninov.

Oaspetele îşi ridică ochii spre dânsul, luă în mână pălăria şi, cu gravitate, îi arătă crepul de doliu.

— Iată starea de spirit!

Velceaninov se uită cu o privire tulbure când la doliu, când la chipul musafirului. Deodată, i se îmbujorară obrajii şi el îl întrebă cu o emoţie profundă:

— Nu cumva Natalia Vasilievna?

— Chiar ea! Natalia Vasilievna! În martie trecut… Tuberculoză galopantă… Numai în vreo două-trei luni! Iar eu am rămas singur, după cum mă vedeţi.

Rostind aceste vorbe, oaspetele – foarte emoţionat – îşi desfăcu larg braţele şi, ţinând în mâna stângă pălăria îndoliată, îşi plecă în pământ capul pleşuv, timp de cel puţin zece secunde.

Tabloul şi gestul acesta parcă-l înviorară pe Velceaninov. Un zâmbet ironic şi chiar cârcotaş îi apăru pe buze, dar numai o clipă, nu mai mult… Ştirea morţii acestei doamne (pe care Velceaninov o cunoscuse altădată şi pe care

apucase s-o uite tot atât de demult) îi provocă o impresie neaşteptat de zguduitoare.

— Cum se poate una ca asta?! Mormăi el cele dintâi cuvinte ce-i veniră pe limbă. Şi de ce n-aţi trecut de-a dreptul pe la mine ca să mă vestiţi?

— Vă mulţumesc pentru compătimirea pe care o văd şi o preţuiesc, deşi…

— Deşi?

— Deşi au trecut atâţia ani de la despărţirea noastră, v-aţi purtat faţă de nenorocirea mea şi chiar faţă de mine cu o desăvârşită compătimire, încât resimt, bineînţeles, o adâncă mulţumire. Asta am vrut să vă destăinuiesc. Şi nu că m-aş îndoi de prietenii mei căci aş putea şi aici, chiar acum, să găsesc prieteni de-ai mei foarte sinceri (să-l luăm de pildă numai pe Stepan Mihailovici Bagautov), dar de la cunoştinţa noastră, chiar prietenie, de care-mi aduc aminte cu profundă recunoştinţă, au trecut nouă ani şi de atunci n-aţi mai venit pe la noi şi scrisori nu ne-am mai trimis…

Oaspetele îşi psalmodia vorbirea, ca pe note, privind în pământ toată vremea cât dură explicaţia, cu toate că vedea destul de bine totul din preajma lui. Între timp, gazda îşi recapătă stăpânirea de sine.

Cu o impresie foarte stranie întipărită pe chipul său şi care se accentua din ce în ce mai mult, Velceaninov îşi ciuli urechile, privindu-l ţintă pe Pavel Pavlovici. Când acesta se opri, în mintea gazdei năvăliră, halandala, un roi de gânduri neaşteptate.

— Oare de ce nu v-am recunoscut până acum? Izbucni Velceaninov, însufleţindu-se, căci ne-am mai întâlnit de vreo cinci ori pe stradă?

— Da, am băgat de seamă. Mi-aţi ieşit în cale de vreo două ori, dacă nu chiar de trei…

— Ba dimpotrivă, dumneavoastră mi-aţi ieşit în cale şi nu eu, dumneavoastră…

Velceaninov sări în picioare şi izbucni într-un râs răsunător. Pavel Pavlovici se opri un moment, îl privi cu

luare-aminte şi numaidecât îşi urmă vorba:
— Nu m-aţi recunoscut, poate fiindcă m-aţi putut uita, apoi, între timp, am suferit de vărsat, care mi-a lăsat urme pe faţă.
— Vărsat? Da, aţi avut într-adevăr vărsat. Ei şi cum de v-aţi…
— Procopsit? Dar ce nu i se poate întâmpla omului? Scapi cât scapi şi deodată te pocneşte câte ceva.
— Totul mi se pare straşnic de hazliu. Dar, continuaţi, continuaţi, vă rog, scumpe amice!
— Deşi v-am întâlnit şi eu…
— Staţi! De ce mi-aţi spus adineaori: m-am „procopsit”. Eu voisem să mă exprim mult mai politicos. Ei, hai, urmaţi, vă rog, urmaţi.
Velceaninov se făcea din senin tot mai bucuros şi mai vesel. Impresia lui zguduitoare de la început se risipi. Se plimba cu paşi repezi prin odaie, înainte şi înapoi.
— Deşi v-am întâlnit şi eu, ba chiar la plecarea mea spre Petersburg am avut de gând să vă caut neapărat, dar, repet, acum mă aflu într-o asemenea stare de spirit… Şi sunt atât de răvăşit mintal, începând din luna martie…
— Ah, da! Răvăşit din luna martie. Dar ia spuneţi-mi: nu mai fumaţi?
— Ştiţi doar că în timpul vieţii Nataliei Vasilievna…
— Ei da, ei da, dar din luna martie?
— O ţigăruşe poate c-ar merge.
— Poftim o ţigară. Aprindeţi-o şi urmaţi, căci straşnic mă…
Aprinzându-şi o ţigară de foi, Velceaninov se aşează repede din nou pe marginea patului. Pavel Pavlovici se întrerupse din povestit şi-l întrebă:
— Dar dumneavoastră înşivă nu sunteţi cam nervos? Cum staţi, drept vorbind, cu sănătatea?
— Uf, dracu s-o ia de sănătate! Se îmbufnă Velceaninov. Daţi-i drumul mai departe!
Din parte-i musafirul, dându-şi seama de emoţia gazdei, era din ce în ce mai mulţumit şi mai sigur de sine.

— Dar ce pot să adaug? Zise oaspetele. Mai întâi închipuiţi-vă, Alexei Ivanovici, un om mort, însă nu numai aşa, ci mort de-a binelea, un om deci care, după o căsnicie de douăzeci de ani, îşi schimbă dintr-o dată viaţa şi porneşte haihui pe străzi prăfuite fără un ţel acătării, ca-n mijlocul unei stepe, aproape nemaiştiind pe ce lume se află şi găsind în această uitare de sine chiar un fel de potolire a simţurilor sale. E foarte firesc după toate astea ca atunci când mi se întâmplă să mai întâlnesc uneori un cunoscut sau, poate, un amic adevărat, să-l ocolesc dinadins, ca să nu ne întâlnim în asemenea situaţie, adică într-un moment de uitare de sine. Iar alteori, te bate gândul şi te apucă un dor să vezi pe vreun martor, pe cineva care a participat la împrejurările recente trăite împreună, ce nu se vor mai întoarce pe veci, iar inima începe să-ţi zvâcnească cu atâta putere, încât nu numai ziua, ci şi noaptea, te simţi gata să te arunci în braţele unui prieten, trezindu-l la nevoie chiar la orele patru dimineaţa. Mă înşelasem însă numai în privinţa ceasului, nu şi în privinţa prieteniei, căci în clipa de faţă sunt mai mult decât recompensat. Iar în legătură cu ora, din pricina ameţelii, mi se părea, drept vorbind, că nu era decât miezul nopţii. Îţi sorbi propria tristeţe. Şiiţi pare că te îmbeţi cu ea. De altfel, nu atât tristeţea, ci tocmai noua stare de lucruri mă deprimă…

— Dar ce mod ciudat de exprimare aveţi! Observă mohorât Velceaninov, luând iarăşi o înfăţişare foarte serioasă.

— Într-adevăr, mă exprim ciudat…

— Ia spuneţi-mi mai degrabă deschis… Nu cumva glumiţi?

— Să glumesc? Exclamă Pavel Pavlovici, având întipărită pe figură o uimire îndurerată. Tocmai în momentul când vă aduc la cunoştinţă că…

— Ah, vă rog să nu adăugaţi nici un cuvânt.

Velceaninov se sculă şi începu să se plimbe din nou prin odaie.

Trecură aşa vreo cinci minute. Musafirul dădu să se ridice şi el în picioare, dar Velceaninov răcni la dânsul:

— Staţi jos, staţi jos!

Acesta se aşează docil iarăşi în fotoliu.

— Totuşi, cât de mult v-aţi schimbat! Adăugă Velceaninov, oprindu-se brusc în faţa lui, uluit parcă singur de gândul acesta. Straşnic v-aţi schimbat! Extraordinar! Sunteţi cu totul alt om!

— Nici nu-i de mirare, doar au trecut nouă ani de-atunci.

— Nu, nu, nu! Nu-i vorba de vârstă. La înfăţişare nu v-aţi schimbat cine ştie ce. Altfel v-aţi schimbat!

— Poate tot din pricina celor nouă ani.

— Sau datorită lunii martie.

— Hi-hi, surâse viclean Pavel Pavlovici. Aveţi nişte gânduri cam glumeţe… Dar, dacă-mi îngăduiţi, în ce constă propriu-zis schimbarea mea?

— Ce mai treacă-meargă! Mai înainte Pavel Pavlovici era o persoană serioasă şi cumsecade – deşteaptă, pe când acuma-i un vaurien!

Velceaninov se găsea într-o stare de maximă iritare, în care cei mai reţinuţi oameni trântesc vorbele cele mai neaşteptate.

— Vaurien! Aşa credeţi? Va să zică nu mai sunt „deştept”? Nu sunt deştept? Chicoti ironic Pavel Pavlovici.

— Ce deştept! Pasămite sunteţi acum un om cu adevărat inteligent.

„Oi fi eu impertinent, se gândea Velceaninov, dar canalia asta este şi mai impertinentă. Şi oare ce-o fi urmărind?”

— Ah, scumpule şi nepreţuitule Alexei Ivanovici! Se nelinişti brusc oaspetele, foindu-se în fotoliu. Ce ne pasă nouă? Doar nu suntem acum în societate, în cercurile înalte ale aristocraţiei. Nu suntem decât doi foşti amici cât se poate de sinceri şi de vechi, care ne-am întâlnit şi ne amintim unul altuia cu toată sinceritatea legătura aceea de neuitat în care defuncta era o verigă de preţ a prieteniei ce ne lega!

Furat parcă de entuziasmul său, musafirul îşi lăsă capul în piept, cum obişnuia altădată, dar faţa şi-o acoperi cu pălăria. Velceaninov îl cercetă din ochi cu vădit dezgust şi nelinişte.

„Şi dacă nu-i decât un măscărici? Străfulgera un gând prin mintea lui Velceaninov. Dar nu, imposibil! Parcă nu-i nici beat, deşi n-ar fi exclus, are faţa roşie. De altfel, beat ori nu – tot acolo ajungem. Oare de ce s-o fi agăţând de mine? Ce-o fi vrând canalia asta?”

— Vă aduceţi aminte, vă mai aduceţi aminte, exclamă Pavel Pavlovici, dându-şi pălăria încet, încet la o parte din dreptul feţei sale şi lăsându-se tot mai mult şi mai mult pradă amintirilor… Sper că n-aţi uitat excursiile noastre afară din oraş, serile şi petrecerile cu dansuri şi cu jocuri nevinovate la excelenţa-sa, extrem de primitoare, Semion Semionovici? Dar lecturile noastre serale în trei? Dar împrejurările în care ne-am cunoscut, când aţi intrat la mine în dimineaţa aceea pentru informaţii cu privire la procesul dumneavoastră, aţi început chiar să vociferaţi, cum deodată a ieşit Natalia Vasilievna şi peste zece minute aţi şi devenit cel mai sincer prieten al casei noastre pentru un an întreg, întocmai ca în Provinciala, piesa scrisă de domnul Turgheniev…

Velceaninov se plimba cu paşi rari, cu privirile în pământ, îşi urmărea musafirul cu nerăbdare şi cu dezgust, ascultându-l însă cu multă luare-aminte.

— Nici nu mi-a trecut prin minte Provinciala, îl întrerupse gazda, fâstâcindu-se puţin, iar dvs. n-aţi vorbit niciodată cu o voce aşa de piţigăiată şi cu expresii atât… de neobişnuite. De ce?

— Într-adevăr, pe vremuri tăceam mai mult, adică eram mai taciturn, adăugă zorit Pavel Pavlovici. Pe atunci îmi era mult mai drag s-o ascult pe răposata. Mai ţineţi minte cum vorbea şi cu cât spirit? Dar despre Provinciala şi, mai ales cât priveşte pe Stupendiev, aveţi dreptate şi aici, fiindcă eu, împreună cu nepreţuita mea soţie răposată, după ce aţi

plecat, aducându-ne aminte de dumneavoastră, în clipele de linişte, am asemuit prima noastră întâlnire cu această piesă de teatru… Deoarece, într-adevăr, lucrurile semănau. Cât despre Stupendiev…

— Care Stupendiev, naiba să-l ia! Răcni Velceaninov şi chiar bătu din picior, pierzându-şi cumpătul de-a binelea la auzul numelui de Stupendiev din pricina unei amintiri alarmante, care îi trecu prin cap în clipa aceea.

— Stupendiev? E un personaj… Un personaj de piesă, e numele soţului din Provinciala, chiţcăi Pavel Pavlovici cu cel mai dulce glăscior de pe lume. Dar asta face parte din cu totul alt capitol al amintirilor noastre, cele mai plăcute şi mai frumoase, de după plecarea dvs. când Stepan Mihailovici Bagautov ne acordă amiciţia lui, exact ca dvs., dar de data asta pe timp de cinci ani bătuţi…

— Bagautov? Anume cine? Care Bagautov? Replică Velceaninov pironindu-se pe loc înaintea musafirului.

— Bagautov, Stepan Mihailovici, care ne-a hărăzit prietenia lui tocmai un an după dumneavoastră, la fel ca şi dumneavoastră.

— A, Doamne sfinte, îl cunosc! Exclamă Velceaninov, dumirindu-se în cele din urmă. Bagautov! El a avut o slujbă acolo la voi.

— A avut, a avut! Pe lângă guvernator. Era din Petersburg, un tânăr foarte distins, se trage din cea mai înaltă societate! Rosti cu vădită încântare Pavel Pavlovici.

— Da, da, da! Unde mi-i capul? Atunci şi el?

— Şi el şi el! Îi ţinu isonul Pavel Pavlovici cu acelaşi elan, prinzând din zbor vorba nesocotită scăpată de stăpânul casei şi el. Acolo am şi jucat Provinciala, pe scena teatrului de amatori din casa excelenţei-sale, extrem de primitoare, Semion Semionovici. Stepan Mihailovici juca rolul „contelui”, eu eram „soţul”, iar răposata – provinciala”. Numai că mie mi s-a luat rolul de „soţ” la insistenţele răposatei, aşa că n-am mai jucat rolul de „soţ”, nefiind, chipurile, capabil…

— La naiba, ce mai Stupendiev sunteţi şi dumneavoastră! Dumneavoastră sunteţi doar Pavel Pavlovici Trusoţki şi nu Stupendiev! Rosti Velceaninov, cu grosolănie, fără nici un menajament, aproape tremurând de indignare. Numai că… Daţi-mi voie… Bagautov acesta se află aici la Petersburg. L-am văzut personal, chiar în primăvara asta. Nici la dânsul nu vă duceţi?

— În fiecare zi lăsată de la Dumnezeu trec pe la el. Se împlinesc acum trei săptămâni. Şi nu sunt primit. Cică ar fi bolnav şi nu mă poate primi. Închipuiţi-vă, am aflat din sursa cea mai sigură că într-adevăr e bolnav şi încă foarte grav. Şi ce bun prieten mi-a fost, şase ani! Ah, Alexei Ivanovici, vă spun şi vă repet, în starea sufletească în care mă aflu îmi vine câteodată să intru în pământ, zău aşa. Iar alteori aş îmbrăţişa tocmai pe câte unul dintre aceia care au fost, cum se spune, martori oculari sau participanţi, numai aşa, ca să vărs o lacrimă, fără nici un alt gând, ca să vărs o lacrimă…

— Ei, ajunge, destul pentru ziua de azi! Nu-i aşa? Îl întrerupse scurt Velceaninov.

— Destul şi prea destul! Spuse Pavel Pavlovici, ridicându-se numaidecât din fotoliu. E ora patru. Şi-mi pare rău că v-am deranjat numai şi numai din egoism.

— Ştiţi ce? Am să trec eu însumi, neapărat, pe la dumneavoastră şi atunci sper că… Dar deocamdată spuneţi-mi sincer şi de-a dreptul, nu cumva sunteţi beat?

— Eu beat? Vai, nicidecum!

— Cum? N-aţi băut nici înainte de a veni la mine, nici mai devreme?

— Alexei Ivanovici, ascultaţi-mă pe mine. Sunt sigur că aveţi febră.

— Chiar mâine o să trec pe la dumneavoastră, de dimineaţă, înainte de unu.

— De mult îmi dau seama că parcă aţi aiura, adăugă Pavel Pavlovici, întrerupându-l şi stăruind satisfăcut asupra acestui lucru. Mă simt oarecum că, de fapt, din pricina

neîndemânării mele… Uite plec, plec chiar acum. Iar dumneavoastră culcaţi-vă şi dormiţi un pic, rogu-vă.

— Dar de ce nu mi-aţi spus unde locuiţi? Strigă în urma lui Velceaninov, aducându-şi aminte în ultimul moment.

— Cum? Nu v-am spus? La hotelul Pokrovskaia…

— La care hotel Pokrovskaia?

— La cel de lângă biserica Pokrov, acolo, în stradela aceea, am uitat cum îi zice şi nu-mi aduc aminte nici de numărul camerei… Dar se află chiar alături de biserica Pokrov.

— Am să vă găsesc, neapărat!

— Poftim, poftim! Vă aştept cu plăcere… Un musafir aşa de scump!

Şi Pavel Pavlovici dădu să coboare scara.

— Staţi! Răcni după dânsul Velceaninov. N-aveţi cumva de gând să ştergeţi putina?

— Adică, cum vine asta, „să şterg putina”? Rosti Trusoţki, cu ochii holbaţi şi, zâmbind, se răsuci spre el pe treapta a treia.

În loc de răspuns Velceaninov trânti cu zgomot uşa, o încuie cu grijă şi puse cârligul. Intrând în odaie, scuipă ca şi cum s-ar fi spurcat cu ceva murdar.

Rămase nemişcat în picioare, la mijlocul odăii, cam vreo cinci minute, apoi se aruncă pe pat fără să se mai dezbrace şi adormi într-o clipă. Lumânarea uitată pe masă arse până la capăt.

IV.

Soţia, bărbatul şi amantul.

Velceaninov dormi foarte adânc şi se trezi exact la orele nouă şi jumătate. Se ridică într-o clipă în capul oaselor, se aşeză pe marginea patului şi rămase cu gândul stăpânit de moartea „acestei femei”.

Vestea neaşteptată din ajun despre moartea ei făcu asupră-i o impresie zguduitoare, care-l tulbură şi chiar îl umplu de durere. O idee ciudată îi înăbuşi tulburarea şi suferinţa pentru câtva timp, în prezenţa lui Pavel Pavlovici. Dar după ce se trezi, toate întâmplările petrecute cu nouă

ani în urmă i se înfăţişară dintr-o dată cu o limpezime extraordinară.

Pe femeia asta, răposata Natalia Vasilievna, soţia „acestui Trusoţki”, Velceaninov o iubise şi devenise amantul ei, când fusese reţinut un an încheiat în oraşul T. pentru un proces al său (tot cu privire la o moştenire), deşi procesul cu pricina nu cerea neapărat o prezenţă atât de îndelungată, adevărata cauză fusese legătura cu dânsa. Această legătură şi acest amor puseseră stăpânire cu atâta putere asupra lui Velceaninov, care căzuse într-un fel de robie faţă de Natalia Vasilievna, încât acesta ar fi fost gata să săvârşească orice faptă nebunească, lipsită de raţiune, pentru satisfacerea celui mai mic capriciu al femeii iubite. Nici mai înainte, nici pe urmă nu i se mai întâmplase ceva asemănător. La sfârşitul anului, când despărţirea nu mai putea fi amânată, Velceaninov fusese cuprins de-o deznădejde atât de mare în preajma zilei fatale, deşi despărţirea urma să fie de scurtă durată, încât făcuse Nataliei Vasilievna propunerea de a o răpi, să fugă de la soţ, să lase totul baltă şi să plece în străinătate cu dânsul pentru totdeauna. Numai zeflemelile şi perseverenţa fermă a acelei doamne (care la început aprobase întru totul proiectul, pesemne numai din plictiseală sau ca să se distreze) îl putuseră opri, făcându-l să plece singur. Ce se întâmplă în urmă? Nu trecură nici două luni de la despărţire şi Velceaninov îşi puse la Petersburg o întrebare care rămase fără răspuns pentru totdeauna şi anume: dacă iubise cu adevărat pe acea femeie sau dacă totul nu fusese decât o „nălucire”. Întrebarea asta nu se înfiripase în mintea lui numai din superficialitate sau sub imperiul vreunei alte pasiuni, care s-ar fi aprins într-însul. În primele două luni de şedere la Petersburg Velceaninov căzu într-un fel de frenezie şi nici nu dădea câtuşi de puţină atenţie altei femei, deşi reintră numaidecât în vechea lui societate şi văzu vreo sută de femei. De altfel, el îşi dădea perfect de bine seama că, dacă s-ar reîntoarce în oraşul T., ar cădea iarăşi sub farmecul

copleşitor al acestei femei, în pofida tuturor întrebărilor pe care şi le pusese. Chiar şi peste cinci ani păstra aceeaşi convingere. Dar după aceşti cinci ani, el recunoştea lucrul acesta cu indignare şi îşi aducea aminte cu ură de „femeia aceea”. Şi îi era ruşine de anul petrecut la T. Ba nici nu putea pricepe cum fusese dominat el, Velceaninov, de-o patimă aşa de „stupidă”. Amintirile acestei patimi se transformaseră în ochii săi într-o pată de ruşine. Roşea până la lacrimi şi suferea chinul remuşcărilor. Iar după alţi câţiva ani, Velceaninov izbuti să se mai liniştească. Se strădui să uite totul şi avu succes aproape în întregime. Dar fulgerător, după nouă ani, totul reînvie în chip ciudat în faţa lui, după vestea aflată în ajun despre moartea Nataliei Vasilievna.

Acum, şezând pe pat cu gândurile răvăşite, care i se îngrămădiseră talmeş-balmeş în cap, Velceaninov îşi dădea seama cu claritate de un singur lucru: că se simţea foarte liniştit în ce priveşte dispariţia Nataliei Vasilievna, cu toată „impresia zguduitoare” din ajun, pe care o avusese la aflarea ştirii. „Oare nici n-am, s-o regret?” se întreba el. Nu mai simţea, ce-i drept, nici un fel de ură împotriva ei şi acum o putea judeca cu mai multă justeţe şi obiectivitate. După părerea lui, formată, de altfel, mai demult în răstimpul acestor nouă ani de despărţire, Natalia Vasilievna făcea parte dintre cele mai obişnuite doamne din lumea „bună” provincială şi „cine ştie? Poate aşa şi fusese în realitate, iar eu singur o prefăcusem într-un vis”. Bănuia întotdeauna însă că părerea aceasta putea fi eronată. Bănuiala i se întărea acum, datorită faptelor care o confirmau. Acest Bagautov avusese şi el o legătură cu dânsa timp de câţiva ani, fiind, după cum se vede de asemenea „subjugat”! Bagautov fusese un tânăr din cea mai aleasă societate a Petersburgului şi, deoarece era o „secătură” (după spusa lui Velceaninov), el nu-şi putea face carieră decât în capitală. Totuşi Bagautov părăsise Petersburgul, neglijând adică profitul său principal, şi-şi pierduse cinci ani

în oraşul T. numai şi numai pentru femeia asta. Pesemnp se întorsese în cele din urmă la Petersburg doar fiindcă fusese aruncat şi el „ca o cârpă”. Rezultă de aici că această femeie avusese ceva extraordinar – darul de a atrage, de a înrobi şi de a domina.

Totuşi ea parcă nici nu posedase mijloacele de a captiva şi de a stăpâni. „Ca înfăţişare, nici n-ai fi putut spune, că ar fi fost frumoasă, ba chiar mai degrabă ai fi zis că-i urâtă”. Velceaninov o cunoscuse pe vremea când avea douăzeci şi opt de ani. Figura nu-i era nici măcar drăguţă, dar se însufleţea uneori într-un chip plăcut. N-avea ochi calzi, radiau dimpotrivă o duritate extremă. Era foarte slabă. Nu strălucea prin cultură. Era, indiscutabil, inteligentă, avea o minte pătrunzătoare, dar aproape totdeauna unilaterală. Îşi însuşise manierele de mondenă provincială având totodată, ce-i drept, mult tact. Avea gusturi rafinate, dar mai mult în arta îmbrăcămintei. Autoritară şi hotărâtă. Nu exista cu dânsa înţelegere pe jumătate: „tot ori nimic”. Manifesta, în chestiuni dificile, o fermitate şi o perseverenţă uimitoare. Avea darul mărinimiei, însă aproape totdeauna întregit cu o injustiţie fără margini. Nu se putea discuta cu dânsa, pentru ea doi ori doi nu însemna nimic. Niciodată nu se socotea în nici un lucru nedreaptă sau vinovată. Nenumăratele şi permanentele sale infidelităţi faţă de soţ nu-i împovărau câtuşi de puţin conştiinţa, însuşi Velceaninov o compara cu „Maica Domnului din secta hlâştilor”, ferm încredinţată ea însăşi c-ar fi într-adevăr născătoare de Dumnezeu, la fel şi Natalia Vasilievna avea cea mai adâncă credinţă în fiecare din faptele sale. Era credincioasă amantului, ce-i drept, dar numai atâta timp cât nu se sătura de dânsul. Îi plăcea să-şi chinuie ibovnicul, dar să-l şi răsplătească. Era o femeie pătimaşă, crudă şi senzuală. Ura desfrâul, pe care îl condamna cu o înverşunare fără pereche – ea însăşi fiind o desfrânată. Dar nici un fel de dovezi n-ar fi putut-o convinge de propriul său desfrâu. „Pesemne ea cu bună-credinţă nu-şi dă seama de asta”,

gândea despre ea, încă pe când se afla în oraşul T. Însuşi Velceaninov care, în treacăt fie zis, participa la acest desfrâu. „Natalia Vasilievna este una dintre acele femei, îşi zicea el mai departe, care parcă se şi nasc ca să fie soţii necredincioase. Asemenea femei nu cad în păcat niciodată înainte de mariaj. Legea firii lor cere ' ca ele să fie neapărat măritate, pentru a-şi îndeplini misiunea. Soţul li-i primul amant, dar numai după nuntă. Nici o altă fată nu se căsătoreşte mai uşor şi mai reuşit decât ele. Totdeauna soţul este vinovat pentru luarea primului amant. Apoi ele continuă pe drumul ăsta cu o perfectă bună-credinţă – simţindu-se până la sfârşit cu totul îndreptăţite şi, bineînţeles, absolut nevinovate.”

Velceaninov era ferm convins că există într-adevăr un asemenea tip de femei. Dar avea de asemenea convingerea că există şi un tip de soţ, corespunzător acestor femei, unica lor menire fiind deci de a corespunde tipului respectiv de femei. După părerea lui, esenţa unor astfel de bărbaţi consistă în aceea de a fi, cum s-ar zice, „eterni soţi” sau, mai exact, de a rămânea în viaţă numai soţi şi nimic mai mult. „Asemenea om se naşte şi se dezvoltă numai pentru a se însura, iar după mariaj, să se transforme neîntârziat într-un accesoriu al soţiei sale, chiar şi în cazul când el ar avea din întâmplare o personalitate indiscutabilă. Semnul distinctiv al unui astfel de soţ este podoaba cunoscută. Pentru el e o imposibilitate ca să nu fie încornorat, după cum soarele nu poate să nu lumineze. Dar despre asta habar n-are niciodată şi nici nu poate afla vreodată însăşi în virtutea legilor naturii”. Velceaninov avea o credinţă nestrămutată că pe lume există aceste două tipuri şi că Pavel Pavlovici Trusoţki din oraşul T. era reprezentantul perfect al unuia dintre ele. Cât priveşte pe Trusoţki, cel din ajun, se înţelege de la sine, nu mai era acel Pavel Pavlovici pe care Velceaninov îl cunoscuse în T. Îl găsi grozav de schimbat, dar acesta îşi dădea seama că oaspetele său nici n-ar fi putut rămâne acelaşi, totul intrând în ordinea

naturală a lucrurilor. Domnul Trusoţki ar fi putut fi cel dinainte numai în cazul când soţia sa ar mai fi fost în viaţă. Acum însă el nu mai era decât o parte din întreg, rămasă de izbelişte la voia întâmplării, cu alte cuvinte, ceva surprinzător, aparte…

În ceea ce-l priveşte însă pe Pavel Pavlovici, cel din oraşul T., iată ce-şi aduse aminte Velceaninov: „Drept vorbind, Pavel Pavlovici nu era în localitatea T. decât un „soţ” şi nimic mai mult. Dacă avea şi o funcţiune, asta se explica numai prin faptul că slujba intra, cum s-ar zice, printre atribuţiunile sale de soţ. Luase serviciu pentru soţie şi pentru poziţia ei mondenă în oraşul T., totuşi era un slujbaş foarte sârguincios. Avea pe atunci treizeci şi cinci de ani şi se bucura de oarecare avere, chiar măricică. La slujbă nu se distingea prin cine ştie ce aptitudini, dar nici prin incapacitate. Întreţinea legături cu societatea cea mai înaltă din gubernie şi trecea drept un om cu dare de mână. În localitatea T. Natalia Vasilievna era foarte respectată, ceea ce ea nu prea aprecia, socotind omagiile ca pe deplin cuvenite. Se pricepea să primească în casa ei lumea în condiţii excelente, iar pe Pavel Pavlovici îl dresase aşa de bine, că se putea descurca cu maniere aristocratice chiar când primeau pe cei mai înalţi demnitari ai guberniei. Poate era şi deştept, după părerea lui Velceaninov. Dar, cum Nataliei Vasilievna nu-i prea plăcea ca soţul său să vorbească prea mult, nici nu i se putea descoperi cine ştie ce deşteptăciune. Poate avea, din naştere, multe însuşiri bune, ca şi defecte… Însă calităţile acestea se aflau parcă sub obroc, iar defectele erau înăbuşite cum mijeau. Velceaninov ţinea, de pildă, minte, că domnul Trusoţki se lăsa furat uneori de dorinţa de a lua, în derâdere pe aproapele său – ceea ce îi era strict interzis… Îi plăcea alteori să povestească câte ceva, dar şi acest lucru se afla sub observaţie. I se îngăduia să istorisească numai nimicuri şi cât mai pe scurt. Avea atracţie pentru un cerc de amici din afara casei şi îi plăcea chiar să cinstească câte un pahar

de vin cu vreun prieten, ultima înclinare însă îi fusese stârpită chiar de la rădăcină. Dar încă ceva caracteristic? Privindu-l în societate, nimeni n-ar fi putut spune că e un soţ sub papuc. Natalia Vasilievna se arăta ca o soţie absolut ascultătoare şi poate chiar ea însăşi era încredinţată de acest lucru. Pavel Pavlovici poate o iubea nebuneşte pe Natalia Vasilievna, dar nimeni nu putea observa aşa ceva, fiind chiar imposibil, probabil de asemenea din pricina unei dispoziţii de acasă a Nataliei Vasilievna. Pe când locuia în oraşul T., Vel ceaninov îşi punea uneori întrebarea: oare îl bănuieşte cât de cât Trusoţki de legătura cu soţia sa? De câteva ori a întrebat-o foarte serios pe Natalia Vasilievna, dar de fiecare dată a primit acelaşi răspuns, rostit cu oarecare necaz, că bărbatul său nu ştie nimic şi nu va putea afla vreodată ceva, mai ales că „asta nu-i treaba lui!” Şi încă o trăsătură de caracter: ea nu-şi bătea joc niciodată de Pavel Pavlovici. Nu-l găsea de loc nici caraghios, nici prea urât şi i-ar fi luat cu hotărâre partea dacă cineva ar fi îndrăznit să fie necuviincios faţă de dânsul. Neavând copii, ea trebui să se consacre în mare parte vieţii mondene. Dar îi plăcea şi interiorul său. Plăcerile mondene n-o absorbeau niciodată cu totul. Acasă o atrăgeau gospodăria şi lucrul de mână. În ajun, Pavel Pavlovici îşi amintise lecturile serale din sânul familiei. Lucrurile se petreceau aşa: citea Velceaninov, citea şi Pavel Pavlovici care – curios!

— Citea foarte bine cu glas tare. Între timp, Natalia Pavlovna proba şi asculta totdeauna în linişte. Se citeau îndeobşte romane de Dickens, vreo revistă rusească, iar uneori câte ceva „serios”. Natalia Vasilievna preţuia foarte mult cultura lui Velceaninov, dar în tăcere, ca şi cum aceasta ar fi fost o chestiune închisă şi lichidată despre care nu mai era nevoie de adăugat nimic. În genere, cărţile şi ştiinţa o lăsau indiferentă, socotindu-le eventual utile, dar străine de ea. Spre deosebire de ea, Pavel Pavlovici se lăsa uneori înflăcărat. Legătura din oraşul T. se rupse subit, după ce atinsese pentru Velceaninov cea mai deplină culme,

vecină cu nebunia. Fu pur şi simplu alungat. Împrejurările despărţirii fuseseră însă atât de bine regizate, încât el plecă fără să bănuiască că eroina îl lepădase „ca pe o cârpă”. În oraşul T., cu vreo lună şi jumătate înainte de plecarea lui Velceaninov, îşi făcuse apariţia un ofiţeraş tinerel de artilerie, abia ieşit din şcoala militară, care se înnădise la familia Trusoţki. În loc de trei, erau acum patru. Natalia Vasilievna îl primea pe june cu bunăvoinţă, dar se purta cu dânsul ca şi c-un băieţaş. Velceaninov nu căzu la bănuială. Nici nu-i ardea de asta, deoarece – tocmai în vremea aceea – i se anunţase necesitatea despărţirii. Unul din sutele de motive, ticluite de Natalia Vasilievna pentru iminenţa plecării sale cât se poate de grabnic, fusese şi argumentul că parcă rămăsese gravidă. De aceea era natural ca Velceaninov să dispară neapărat şi numaidecât, măcar pentru trei sau patru luni, pentru ca după nouă luni soţului să nu i se poată trezi vreo bănuială, chiar dacă în urmă s-ar fi făcut vreo aluzie maliţioasă pe seama acestui eveniment. Argumentul era tras de păr. După propunerea furtunoasă a lui Velceaninov de a fugi la Paris sau în America, el plecă de unul singur la Petersburg, „fără îndoială, pentru scurt timp”, adică nu mai mult de trei luni. Altfel, n-ar fi plecat cu nici un chip şi n-ar fi ţinut seamă de nici un fel de motive sau de argumente. Exact peste două luni, Velceaninov primi la Petersburg o scrisoare din partea Nataliei Vasilievna cu rugămintea de a nu se mai întoarce niciodată în oraşul T., deoarece ea iubea acum pe un altul. În privinţa sarcinii, îi aducea la cunoştinţă că fusese o greşeală la mijloc. Vestea despre eroarea asta era inutilă, căci totul apăru limpede lui Velceaninov, care îşi aduse aminte de ofiţeraş. Aşa se isprăvi povestea asta pentru totdeauna. Peste câţiva ani, Velceaninov auzi din întâmplare că Bagautov se pripăşise prin oraşul T. unde rămase cinci ani bătuţi. El îşi tălmăci lunga durată a legăturii cu Bagautov prin faptul că între timp Natalia Vasilievna îmbătrânise desigur mult de tot şi de aceea se făcuse mai statornică decât odinioară.

Velceaninov rămase pe pat cam un ceas. Se dezmetici în cele din urmă, sună pe Mavra ca să-i aducă cafeaua, o bău în pripă, se îmbrăcă şi exact la unsprezece porni spre biserica Pokrov ca să caute hotelul lui Trusoţki. De fapt acum, ziua, Velceaninov îşi făcu o imagine diferită despre hotelul Pokrovski. Apoi simţi un pic de ruşine pentru modul cum se purtase în ajun cu Pavel Pavlovici şi chestiunea aceasta trebuia rezolvată fără întârziere.

Velceaninov îşi explică fantasmagoria din ajun cu încuiatul uşii, ca datorită întâmplării şi înfăţişării de om beat a lui Pavel Pavlovici. Poate şi din alte pricini. În realitate, habar n-avea de ce se ducea acum ca să refacă nişte relaţii noi cu fostul soţ, când totul se sfârşise aşa de firesc, ca de la sine. O putere ascunsă îl atrăgea însă într-acolo. Era la mijloc o impresie deosebită care crea atracţia…

V.

Liza.

Lui Pavel Pavlovici nici nu-i trecuse prin cap „să spele putina” şi Dumnezeu ştie de ce-i pusese Velceaninov în ajun întrebarea asta brutală, parcă într-adevăr ar fi avut mintea înceţoşată. La prima întrebare pusă într-o prăvălioară de mărunţişuri de lângă biserica Pokrov i se arătă hotelul cu acelaşi nume, la doi paşi, într-o stradelă. Cineva de la hotel îl lămuri că domnul Trusoţki se instalase în curte în nişte case, unde se aflau camerele mobilate ale Mariei Sâsoevna. Urcând o îngustă scară de piatră, udă şi foarte murdară, în corpul de case din curte, care ducea de la parter la etaj, unde se găseau camerele de închiriat, Velceaninov auzi deodată un plâns. Părea un plâns de copil de şapte-opt ani, un plâns trudnic, cu hohote uneori înfundate şi o dată cu ele un tropăit de paşi şi nişte strigăte mânioase, într-un falset şuierător, dar înăbuşit, care izbucneau dintr-un gâtlej de bărbat adult. Acest om vârstnic parcă voia să-l potolească pe copil şi nu dorea de loc să se audă plânsul, dar el însuşi făcea mai multă gălăgie decât copilul. Strigătele erau aspre, iar copilul parcă implora îndurare. Pătrunzând într-

un mic coridor, pe laturile căruia dădeau câte două uşi, Velceaninov întâlni o femeie înaltă şi foarte grasă, cu părul ciufulit şi o întrebă de Pavel Pavlovici. Ea arătă cu degetul spre uşa de după care venea plânsul. Pe faţa grasă şi stacojie a acestei femei de patruzeci de ani se citea o răbufnire de indignare.

— Uite-l cum se distrează! Rosti ea cu voce groasă, dar scăzută şi se îndreptă spre scară.

Velceaninov dădu să bată în uşă, dar se răzgândi, o deschise şi intră. În mijlocul unei odăiţe, unde era îngrămădită mobilă simplă de lemn vopsit, stătea în picioare Pavel Pavlovici, numai în pantaloni, fără haină şi vestă, roş la faţă, mânios, care căuta să potolească prin strigăte, gesturi şi poate chiar prin lovituri (cum i se păru lui Velceaninov) pe o fetiţă de vreo opt ani, îmbrăcată sărăcăcios, deşi ca o domnişoară, într-o rochiţă de lână, scurtă, de culoare neagră. Fetiţa părea într-o criză de nervi, plângea convulsiv cu sughiţuri şi-şi întindea mânuţele spre Pavel Pavlovici, ca şi cum ar fi vrut să-l cuprindă, să-l îmbrăţişeze, să-l înduplece şi să caute a-l convinge de ceva. Într-o clipită totul se schimbă fulgerător. Când îl văzu pe musafir intrând în casă, copila scoase un ţipăt şi o zbughi într-o cămăruţă învecinată, iar Pavel Pavlovici, uluit pentru o clipă, zâmbi larg, întocmai ca şi în ajun, când Velceaninov deschise brusc uşa spre scară.

— Alexei Ivanovici! Izbucni el în culmea mirării. Pentru nimic în lume nu m-aş fi putut aştepta. Dar poftim aici, aici! Uite colea pe divan sau dincolo, luaţi loc în fotoliu, iar eu… Şi dădu să-şi pună în grabă surtucul, uitând vesta.

— Nu vă deranjaţi. Rămâneţi aşa cum sunteţi, spuse Velceaninov, aşezându-se pe un scaun.

— Dar nu se poate. Daţi-mi voie să mă pun la punct. Aşa arăt mai cuviincios. Dar unde v-aţi aşezat? În colţ? Treceţi dincoace, în fotoliu, la masă… Zău că nu mă aşteptam de loc! Şi se aşează pe marginea unui scaun de paie, nu alături

de musafirul „neaşteptat”, ci – rotind scaunul – drept în faţa lui, ca să-l vadă mai bine.

— Şi de ce nu v-aţi aşteptat? Doar ieri v-am spus c-o să vin la dumneavoastră pe vremea asta!

— Îmi închipuiam că n-o să veniţi. Cum m-am trezit, dându-mi seama de cele petrecute ieri, am înţeles că n-o să vă mai văd, niciodată.

Între timp, Velceaninov cerceta în juru-i cu privirea. În odaie era dezordine, patul nestrâns, hainele împrăştiate, pe masă ceşti nespălate după cafea, fărâmituri de pâine şi o sticlă de şampanie, băută pe jumătate, fără dop şi cu un pahar alături. Aruncă o privire piezişă în încăperea vecină, dar acolo era linişte deplină. Fetiţa se pitulase şi tăcea din gură.

— Nu cumva beţi acum? Arătă Velceaninov spre sticla de şampanie.

— Rămăşiţe…, se fâstâci Pavel Pavlovici.

— Vai, cât de mult v-aţi schimbat!

— Obiceiuri urâte, venite subit. După nenorocirea aceea… Nu mint. Nu mă mai pot stăpâni. Nu fiţi neliniştit, Alexei Ivanovici. Acum nu mai sunt beat, n-o să mai îndrug verzi şi uscate, ca ieri la dumneavoastră. Drept să vă spun, toate-s de atunci! De mi-ar fi prezis cineva, acum jumătate de an, că am s-o iau aşa, razna, dintr-o dată, ca acum, să mă fi arătat atunci în oglindă, zău că nu l-aş fi crezut, pe legea mea!

— Înseamnă că aseară aţi fost beat?

— Fost! Recunoscu cu jumătate de gură Pavel Pavlovici, plecându-şi ruşinat ochii în pământ. Dar staţi să vedeţi. Nu eram chiar beat de tot, ci numai mahmur – după beţie. Ţin să vă lămuresc că după beţie mă fac rău: nu mai simt decât o urmă de ameţeală, o cruzime însă şi o nesocotinţă pun stăpânire pe mine şi durerea mea o simt mai tare. Poate de aceea şi beau. Atunci sunt în stare să fac tot felul de năzbâtii, chiar prosteşti, şi-s gata să jignesc pe oricine.

Pesemne ieri am avut o comportare foarte ciudată faţă de dumneavoastră.

— Cum? Nu vă mai amintiţi?

— Cum să nu! Ţin minte totul.

— Vedeţi, Pavel Pavlovici, întocmai aşa m-am gândit şi eu. În chipul acesta mi-am explicat lucrurile, rosti împăciuitor Velceaninov, iar pe deasupra, eu însumi m-am purtat cu dumneavoastră cam nervos, apoi am prea puţină răbdare, ceea ce recunosc fără înconjur. Alteori, nu mă simt prea bine şi vizita dumneavoastră, noaptea…

— Da, noaptea, noaptea! Clătină din cap Pavel Pavlovici, parcă s-ar fi mirat şi s-ar fi condamnat pe sine însuşi… Cum de am făcut aşa ceva? Pentru nimic în lume n-aş fi intrat la dumneavoastră, dacă nu mi-aţi fi deschis, aş fi plecat. Am mai venit o dată, Alexei Ivanovici, acum vreo săptămână, dar nu v-am găsit acasă. Pe urmă poate n-aş mai fi încercat niciodată să vă văd. Tot mi-a mai rămas un pic de mândrie, Alexei Ivanovici, deşi îmi dau seama… de starea în care mă aflu. Ne-am întâlnit şi pe stradă. Îmi ziceam: dacă cumva n-o să mă recunoască, dacă o să-mi întoarcă spatele, într-adevăr, nouă ani nu-s o glumă. De aceea n-am îndrăznit să mă apropii de dumneavoastră. Ieri noapte mă întorceam din cartierul Petertmrgskaia storona şi uitasem cu totul câte ceasuri erau. Vina o poartă asta (şi arătă sticla) pe lângă sentimentele mele. Am făcut o prostie şi încă una mare de tot. Dacă n-aţi fi fost un om de caracter, căci aţi venit la mine chiar după cele întâmplate astă-noapte, numai şi numai în amintirea trecutului, mi-aş fi pierdut orice speranţă de a reînnoi legăturile noastre de prietenie.

Velceaninov îl asculta cu luare-aminte. Îi părea că omul acesta vorbea sincer şi chiar cu oarecare demnitate. Totuşi nu-i venea să-i creadă spusele, cum îi trecu pragul.

— După cum văd, Pavel Pavlovici, nu sunteţi singur. Spuneţi-mi a cui e fetiţa pe care am găsit-o adineauri la dumneavoastră? Pavel Pavlovici, uimit, îşi înălţă

sprâncenele şi totodată se uită cu o privire senină şi binevoitoare la Velceaninov.

— A cui să fie? E doar Liza, rosti el, zâmbind cu amabilitate.

— Care Liza? Mormăi Velceaninov şi simţi o înfiorare. Impresia se produsese prea brusc. Adineaori, când intrase în casă şi o găsise pe Liza, fusese, ce-i drept, mirat, dar n-avusese nici o presimţire, nu-i trecuse prin minte nici un gând deosebit.

— Da, Liza noastră, fiica noastră, Liza! Surâse Pavel Pavlovici.

— Cum fiica? Dar dumneavoastră cu Natalia… cu răposata Natalia Vasilievna aţi avut copii? Îl întrebă neîncrezător Velceaninov, cu o voce înăbuşită parcă de sfială.

— Cum de nu? Ah, Doamne, bine ziceţi. De unde aţi fi putut afla? M-am zăpăcit! Dumnezeu ne-a dăruit-o după plecarea dumneavoastră.

Pavel Pavlovici se săltă de pe scaun, înfiorat de o tulburare parcă oarecum plăcută.

— N-am auzit nimic, spuse Velceaninov şi păli.

— Într-adevăr, de la cine aţi fi putut afla, mai e vorbă? Repetă Pavel Pavlovici cu o voce înduioşată, stinsă. Răposata şi cu mine pierdusem orice nădejde. Vă aduceţi aminte şi dumneavoastră. Şi deodată, ne-a blagoslovit Domnul cu un copil. Eram în al nouălea cer, numai unul Cel-de-Sus îmi ştie bucuria. Asta s-a întâmplat parcă la un an după plecarea dumneavoastră. Ba nu, nu peste un an, ci cu mult mai devreme. Ia staţi, dacă nu mă înşală memoria, aţi plecat de la noi în octombrie sau chiar în noiembrie…

— Am plecat din oraşul T. la începutul lui septembrie, în douăsprezece ale lunii, ţin foarte bine minte.

— Adevărat? În septembrie? Hm… Unde mi-e capul? Se miră, foarte surprins, Pavel Pavlovici. Atunci, dacă-i aşa, daţi-mi voie, rogu-vă. Dumneavoastră aţi plecat în douăsprezece septembrie, iar Liza s-a născut la opt mai. Va să zică: septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie,

ianuarie, februarie, martie, aprilie – adică la opt luni şi ceva. Asta-i! Şi de-aţi fi ştiut cum răposata…

— Dar arătaţi-mi fetiţa… Chemaţi-o aici…, bâigui cu o voce spartă Velceaninov.

— Neapărat! Începu să se agite Pavel Pavlovici, oprindu-se la jumătatea vorbei, ca şi cum n-ar fi avut nici o importanţă ceea ce voise să spună. Îndată, v-o prezint îndată şi Trusoţki intră în grabă în odăiţa unde se afla Liza.

Trecură trei sau poate chiar patru minute. În mica încăpere de alături răsunară câteva şoapte pripite. De abia se auzea vocea Lizei. „Fetiţa nu vrea pesemne să vină”, se gândi Velceaninov. În sfârşit, amândoi se arătară în prag.

— Iat-o, se sfieşte, spuse Pavel Pavlovici, îi straşnic de ruşinoasă, mândră… Leit răposata!

Liza se ivi fără lacrimi în ochi, cu privirile lăsate în pământ. O ducea de mână tatu-său. Era o fetiţă înăltuţă, firavă, foarte frumuşică. Îşi ridică repede ochii săi mari şi albaştri spre musafir cu o vădită curiozitate. Îl privi posomorât şi numaidecât îi lăsă în jos. Avea în privire o gravitate puerilă, cum au copiii rămaşi singuri cu un necunoscut, când se refugiază într-un colţ şi de acolo îl supraveghează pe noul venit, nemaivăzut până atunci, privindu-l grav şi cu neîncredere. Dar poate era în ochii ei şi alt gând, nu de copil, cum i se păru lui Velceaninov. Tatăl o aduse până în dreptul musafirului.

— Uite, nenea a cunoscut-o pe mămica odinioară. A fost prietenul nostru. Nu fi sălbatică, întinde-i mânuţa.

Fetiţa se înclină uşor şi îi dădu sfios mâna.

— Natalia Vasilievna n-a vrut s-o înveţe să facă reverenţe, ci – după moda englezească – numai să se încline un pic şi să întindă musafirului mâna, adăugă Trusoţki ca o lămurire pentru Velceaninov, pironindu-l cu privirea.

Velceaninov simţi căutătura iscoditoare a gazdei, dar nu se mai strădui să-şi ascundă tulburarea. Şedea pe scaun fără să facă vreo mişcare, ţinând strâns mânuţa Lizei şi se uita cu luare-aminte la copilă. Dar Liza era foarte preocupată de

cu totul altceva şi, uitându-şi mâna în palma oaspetelui, nu-şi lua ochii de la tatăl său. Ciulea urechea cu teamă la tot ceea ce spunea părintele ei. Velceaninov recunoscu numaidecât aceşti ochi mari albaştri, dar rămase mai cu seamă uluit de albeaţa neobişnuită, uimitoare, a feţei sale şi de culoarea părului ei, toate acestea erau deosebit de semnificative pentru el. Ovalul obrazului însă şi forma buzelor o aminteau mai mult pe Natalia Vasilievna. Între timp, Pavel Pavlovici începuse să povestească nu ştiu ce cu o deosebită înflăcărare, dar Velceaninov nu-l auzea. Prinse doar o ultimă frază:

— Aşa că dvs., Alexei Ivanovici, nici nu vă puteţi închipui bucuria noastră la ivirea acestui dar pe care ni l-a hărăzit Cel-de-Sus. Din ziua când s-a născut, ea a fost totul pentru mine. Şi mă gândeam: dacă din voinţa lui Dumnezeu mi-aş pierde fericirea, mi-ar rămâne Liza. Cel puţin de asta eram absolut sigur.

— Dar Natalia Vasilievna? Îl întrebă Velceaninov.

— Natalia Vasilievna? Izbucni Pavel Pavlovici, făcând o grimasă. Doar aţi cunoscut-o. Aţi uitat că nu-i cam plăcea să-şi dea gândurile pe faţă. În schimb, cum şi-a luat adio de la fetiţă, pe patul de moarte fiind… Atunci a ieşit totul la iveală! V-am spus adineauri „pe patul de moarte”, dar cu o zi înainte de a-şi da sfârşitul ea s-a agitat, s-a burzuluit – spunând că vor s-o prăpădească cu tot felul de leacuri, când de fapt nu are decât nişte friguri obişnuite. Cât priveşte pe amândoi doctorii noştri, ei nu se pricep la nimic şi de îndată ce se va înapoia Koch al nostru (vă mai amintiţi de medicul acela militar, un bătrânel?), acesta în două săptămâni are s-o pună pe picioare. Ce mai treacă-meargă, cu cinci ore înainte de a muri, şi-a adus aminte că peste trei săptămâni trebuie s-o vizităm neapărat la moşie de ziua ei pe mătuşă-sa, naşa Lizei.

Velceaninov se sculă brusc de pe scaun, ţinând-o mereu ' de mânuţă pe Liza. I se păru că în privirile aprinse ale fetiţei, aţintite asupra tatălui său, era ca un fel de dojană.

— Oare n-o fi bolnavă? Îl întrebă cu un ton ciudat Velceaninov, alarmat.

— Parcă nu, dar… Din pricina împrejurărilor în care ne aflăm aici, rosti Pavel Pavlovici cu o amară îngrijorare, copilul are o fire ciudată, e nervos, după moartea mamei, a suferit de isterie timp de două săptămâni. Chiar adineaori, ce de-a plânsete o năpădiră, tocmai când aţi intrat dumneavoastră – m-auzi, Liza, m-auzi? Şi când stai şi te gândeşti: pentru ce? Numai şi numai pentru că plec de acasă şi o las singură. Cică n-o mai iubesc cum am iubit-o când trăia mămica ei – iată de ce mă învinovăţeşte. Cum de-i pot intra în cap asemenea năzbâtii unei copiliţe, care ar trebui să se gândească acum la joacă. De altfel, nici n-are cu cine se juca aici.

— Cum adică… Sunteţi numai voi doi?

— Singuri-singurei… Doar o îngrijitoare ce mai vine de trebăluieşte o dată pe zi.

— Iar când plecaţi de acasă, o lăsaţi singură?

— Păi cum altfel? De pildă ieri, când am plecat în oraş, am închis-o în odăiţa aceea. Din pricina asta au şi curs azi atâtea lacrimi. Judecaţi şi dumneavoastră: ce puteam să fac? Alaltăieri, Liza a coborât în curte fără mine, iar un băiat a lovit-o cu o piatră în cap. Alteori, o apucă plânsul din senin şi dă buzna pe la toţi vecinii, întrebându-i unde am plecat? Şi nu-i frumos. E adevărat că nici eu nu-s mai breaz. Plec pentru o oră şi mă întorc a doua zi în zori, cum s-a întâmplat ieri. Noroc că gazda a chemat un lăcătuş ca să spargă broasca şi i-a deschis în lipsa mea. Mai mare ruşinea! Până şi eu mă socot un căpcăun. Şi toate astea pentru că mi-e mintea înceţoşată…

— Tăticule! Rosti sfios fetiţa, cuprinsă de nelinişte.

— Ei poftim! Iar începi? Ce-i cu tine? Ce ţi-am spus eu adineaori?

— N-am să mai fac, n-am să mai fac, repetă, înfricoşată, Liza, încrucişându-şi grabnic mâinile în faţa lui.

— Aşa nu mai merge, să locuiţi mai departe în asemenea condiţii, izbucni deodată Velceaninov cu glas autoritar. Dumneavoastră, după cum se ştie, sunteţi doar un om cu dare de mână. Atunci cum de v-aţi instalat aici în aripa asta, în condiţiile astea?

— În aripa asta? În cel mult o săptămână poate că suntem plecaţi, apoi şi aşa am cheltuit destule parale, cu toată darea mea de mână…

— Ei, gata, haide, destul! Îl întrerupse Velceaninov cu o nerăbdare crescândă, ca şi cum i-ar fi zis: „Mai taci odată din gură, doar ştiu dinainte tot ce ai să-mi spui şi îndeosebi cu ce intenţie!” Ascultaţi-mă, vreau să vă fac o propunere: mi-aţi spus adineauri că aveţi de gând să mai rămâneţi aici o săptămână, poate chiar două. Am aici o casă, adică o familie – unde, de douăzeci de ani, mă simt ca la mine acasă. E vorba de familia Pogorelţev. Alexandr Pavlovici Pogorelţev este consilier intim. V-ar putea fi de folos chiar dumneavoastră în chestiunea pentru care faceţi demersuri. Familia lui se află acum în viligiatură. Au în afara oraşului un conac o frumuseţe. Klavdia Petrovna Pogorelţeva mi-e ca o soră, ca o mamă. Au opt copii. Daţi-mi-o pe Liza s-o duc numaidecât la dânşii… Nu de alta, dar să nu mai pierdem vremea. Vor primi-o bucuroşi pentru tot timpul cât veţi sta aici. O vor îngriji ca pe propria lor fiică, ca pe propria fiică.

Era teribil de nerăbdător, ceea ce nici nu ascundea.

— Asta nu se poate, rosti Pavel Pavlovici, privindu-l drept în ochi cu o mimă vicleană, cum i se păru lui Velceaninov.

— De ce? De ce nu se poate?

— Cum să las copila să plece aşa?… Nu din pricina dumneavoastră, un prieten atât de binevoitor. La altceva mă gândesc. E vorba de-o casă străină şi de-o societate înaltă, unde nu ştiu cum va fi primită copila.

— V-am spus doar că e ca şi familia mea, izbucni aproape mânios Velceaninov. Klavdia Petrovna va fi fericită să-mi îndeplinească rugămintea şi va primi-o cât se poate de bine… ca pe fiica mea… Ce dracu! Singur vă daţi seama că

o ţineţi una şi bună, numai aşa, de florile mărului… Ce să mai vorbim!

Zise şi bătu chiar din picior.

— Nu de alta, dar mă tem să nu pară ciudat! Oricum, ar trebui să mă duc şi eu pe acolo, barem o dată, de două ori… Altfel, cum ar veni? De loc fără tată? Apoi… Într-o casă atât de simandicoasă?

— Ba-i casa cea mai simplă de pe lume. Nu-i de loc „simandicoasă”, răcni Velceaninov. Nu v-am spus că acolo sunt o mulţime de copii? Fetiţa va reînvia acolo. Va avea de toate… Iar pe dumneavoastră vă pot prezenta chiar mâine acolo, dacă doriţi. De altfel, va trebui să vă duceţi neapărat ca să le mulţumiţi. O vom vizita zilnic, dacă vreţi…

— Totuşi, parcă nu-i prea…

— Vorbe goale! Dumneavoastră singur vă daţi perfect seama. Ştiţi ce? Veniţi acasă la mine diseară, o să dormiţi acolo şi dimineaţa, cât mai devreme, vom porni la conac ca să ajungem pe la amiază.

— Binefăcătorule! Şi încă să dorm la dumneavoastră… Primi cu înduioşare Pavel Pavlovici. Mă copleşiţi cu bunătatea… Dar unde se află conacul ista?

— La Lesnoi.

— Oare cu rochiţa cum are să se descurce? Într-o familie aşa de distinsă şi încă la conac. Mă înţelegeţi. Inima de tată nu mă lasă…

— Rochia n-are nici o importanţă. Ea-i în doliu. Nici nu poate purta altceva. Rochia e foarte potrivită. Numai rufărie de corp să aibă mai curată şi o băsmăluţă (Băsmăluţa şi lenjeria care se vedea de sub rochiţă erau foarte murdare.)

— Imediat să te schimbi, dispuse Pavel Pavlovici. Iar celelalte rufe necesare le vom aduce numaidecât. Le are Maria Sâsoevna la spălat.

— Atunci să trimitem după trăsură, îl întrerupse Velceaninov şi cât mai repede cu putinţă.

Dar se ivi o piedică: Liza se împotrivi din răsputeri. Tot timpul ea îşi ciulea cu groază urechile şi dacă Velceaninov, când căuta să-l convingă pe Pavel Pavlovici, ar fi avut vreme s-o privească mai cu luare-aminte, atunci ar fi putut citi pe faţa ei o desperare fără margini…

— Nu merg! Rosti ea cu voce scăzută, dar fermă.

— O vedeţi, uite, e leit maică-sa!

— Nu-s leit mămica, nu-s leit mămica! Izbucni Liza, frângându-şi cu deznădejde mânuţele, ca şi cum şi-ar fi cerut iertare de la tatăl ei pentru cumplita acuzaţie de a semăna cu maică-sa: tăticule, tăticule, dacă ai să mă părăseşti…

Pe urmă Liza se aruncă spre Velceaninov care se şi sperie:

— Dacă ai să mă iei, atunci…

Dar fetiţa nu apucă să sfârşească vorba. Pavel Pavlovici o prinse de mână, gata s-o ia de ciuf şi cu o furie făţişă o trase în odăiţa de alături. Se auziră de acolo, timp de câteva minute, şoapte şi plânsete înăbuşite. Velceaninov dădu să intre şi el în cămăruţă, dar Pavel Pavlovici îl întâmpină şi-l încunoştinţă cu un zâmbet strâmb că fetiţa va sosi numaidecât. Velceaninov se strădui să nu-l privească în faţă şi se uită în altă parte.

În sfârşit, se arătă şi Maria Sâsoevna, aceeaşi femeie pe care la sosire o întâlnise pe coridor şi începu să aşeze într-o mică sacoşă drăguţă schimburile Lizei, aduse de dânsa.

— Nu cumva, taică, doreşti să iei fata? Se adresă ea lui Velceaninov. Ai familie, nu? Bine faci, taică! Copila îi cuminte. Ai s-o izbăveşti din iadul ăsta.

— Cum spui aşa ceva, Maria Sâsoevna?! Mormăi Pavel Pavlovici.

— Maria Sâsoevna! Îl îngână femeia. Ştiu eu că aşa mă cheamă. Ce vrei să zici că nu-i iad la tine? Oare se cade un copilaş care a început a înţelege să vadă asemenea josnicie? A sosit trăsura, taică, pentru Lesnoi, nu?

— Da, da!

— Să fie într-un ceas bun, cu noroc.

Liza ieşi, palidă, cu ochii în pământ şi îşi luă săculeţul. Lui Velceaninov nu-i aruncă nici o privire. Se stăpâni şi nu se grăbi ca adineaori să-l îmbrăţişeze pe tatăl său, chiar când îşi luă rămas bun. Pesemne nici nu voia să se uite la dânsul. Părintele o sărută după cuviinţă pe căpuşor şi o mângâie. Buza-i subţire se încruntă, bărbia i se cutremură. Totuşi ea nu-şi ridică ochii spre tatăl său, Pavel Pavlovici păli, îi tremurau mâinile – ceea ce observă Velceaninov, deşi se străduia din răsputeri să nu-l privească, dorind un singur lucru: să plece cât mai curând. „De altfel n-am nici o vină aici, se gândi el, aşa trebuia să se întâmple.” Coborâră cu toţii în stradă. Abia aici Maria Sâsoevna o sărută pe Liza. Numai după ce se aşezară în trăsură, Liza înălţă ochii spre tatăl său, plesni deodată din palme şi scoase un strigăt. Încă o clipă şi ar fi sărit din trăsură spre dânsul, dar caii o şi luaseră din loc.

VI.

O nouă fantezie a unui trândav

— Nu cumva ai ameţit? Se sperie Velceaninov. Am să poruncesc birjarului să oprească. O să-i spun să-ţi aducă apă…

Liza îşi ridică privirea spre dânsul, privindu-l cu ochii aprinşi şi dojenitori.

— Unde mă duci? Întrebă ea sacadat şi tăios.

— Într-o casă minunată, Liza, la o familie care locuieşte acum într-un conac frumos. Acolo sunt mulţi copii, te vor iubi, sunt buni la suflet… Nu fi supărată pe mine, Liza, eu nu-ţi vreau decât binele…

În momentele acestea, ciudat ar mai fi părut Velceaninov vreunui cunoscut dacă l-ar fi putut vedea.

— Cât eşti, cât eşti, cât eşti… Uf, cât eşti de rău! Izbucni Liza, înăbuşindu-se de lacrimile care o podidiseră şi scăpărând din ochişorii săi minunaţi, dar mânioşi.

— Liza, eu…

— Eşti rău, rău, rău! Bâigui din nou fetiţa, frângându-şi mâinile, Velceaninov se pierdu cu firea.

— Liza, draga mea, dacă ai şti cât mă mâhneşti.
— E adevărat c-o să vină mâine? E adevărat? Îl întrebă ea autoritar.
— Adevărat, adevărat! Am să-l aduc chiar eu. O să-l iau şi o să-l aduc.
— Are să te păcălească, şopti Liza, plecând ochii în jos.
— Cum? Nu te iubeşte, Liza?
— Nu mă iubeşte.
— S-a purtat rău cu tine? Rău?
Liza îl privi sumbru şi tăcu. Îşi întoarse iarăşi faţa, aplecându-şi cu încăpăţânare capul. Velceaninov căută să-i explice, îi vorbi cu aprindere, cuprins parcă de friguri. Liza îl asculta neîncrezătoare, cu duşmănie, dar îl asculta. Atenţia ei îl bucura cât se poate de mult. El începu chiar să-i spună ce înseamnă un om care bea. Îi mărturisi că o iubeşte şi că va avea grijă de tatăl său. În cele din urmă, Liza îşi ridică ochii spre el şi-l privi ţintă. Îi istorisi după aceea cum o cunoscuse pe maică-sa şi îşi dădu seama că o captiva prin aceste povestiri, încetul cu încetul, ea începu să-i răspundă la întrebări, dar monosilabic, cu prudenţă şi cu încăpăţânare. Totuşi la întrebările lui principale, Liza nu-i răspunse nici un cuvânt. Tăcea stăruitor când venea vorba despre relaţiile ei anterioare cu tatăl său. Vorbind cu ea, Velceaninov îi luă mânuţa în palmă, ca adineaori acasă şi n-o mai lăsă, ea nu şi-o retrase. Fetiţa însă nu trecea chiar totul sub tăcere. Mai scăpa câte un cuvânt în răspunsuri nedesluşite. Spunea, de pildă, că pe tata îl iubise mai mult decât pe maică-sa, fiindcă înainte vreme şi el o iubise mai mult, iar mama în trecut o iubise mai puţin. Dar pe patul de moarte, maică-sa o sărutase îndelung şi plânsese, când toată lumea ieşise din odaie şi rămăseseră singure numai ele amândouă. Liza adăugă că pe maică-sa o iubeşte acum mai mult decât pe oricine de pe lume şi în fiecare noapte la dânsa se gândeşte mai cu drag decât la oricine. Dar fetiţa avea o fire mândră. Băgând brusc de seamă că o luase gura pe dinainte, se închise din nou în sine şi tăcu mâlc, privindu-

l chiar cu oarecare ură pe Velceaninov fiindcă o făcuse să vorbească prea multe. Către sfârşitul drumului, starea isterică îi trecu aproape cu totul, dar rămase foarte îngândurată şi se uita posomorât în juru-i, cu o încăpăţânare posacă, dinainte hotărâtă. Împrejurarea că era dusă într-o casă necunoscută, unde nu mai fusese niciodată, parcă n-o tulbura cine ştie cât. Altceva o chinuia – ceea ce remarcă Velceaninov. El ghici că Liza se ruşina de dânsul. Îi era ruşine tocmai fiindcă tatăl său o lăsase atât de uşor cu el, ca şi cum ar fi lepădat-o pe mâinile lui.

„E bolnavă, îşi zise, poate grav, a vlăguit-o… Uf, ce beţivan ticălos! Înţeleg acuma!" îl zori pe birjar. Îşi punea toată nădejdea în conac, aer, copii, într-o viaţă nouă şi necunoscută ei, iar pe urmă… Asupra viitorului nu se îndoia câtuşi de puţin. Pentru ziua de mâine avea speranţe limpezi, depline. Un lucru îl ştia cu siguranţă: că niciodată nu simţise ceea ce încerca acum şi că acest sentiment îi va rămâne pentru totdeauna. „Iată un scop în viaţă, iată viaţa însăşi!" îşi zise el cu încântare.

Multe gânduri i se învolburau în cap, dar nu se oprea asupra lor şi ocolea cu încăpăţânare amănuntele, fără amănunte totul devenea limpede, totul era indistructibil. Planul său principal se alcătui de la sine: „îl vom putea influenţa cumva, cu forţe unite, pe acest nemernic, care o va lăsa pe Liza în Petersburg la familia Pogorelţev, la început pe timp limitat, fixând chiar un termen oarecare şi el va pleca singur, iar Liza are să-mi rămână mie. Asta-i totul. Ce-mi mai trebuie? De altfel, cu siguranţă, el însuşi doreşte lucrul acesta. Altfel, de ce ar chinui-o?" În sfârşit, ajunseră. Conacul familiei Pogorelţev era, într-adevăr, un locşor minunat. Mai întâi îi întâmpină o ceată zgomotoasă de copii, care se revărsară în ceardac. Velceaninov nu fusese de mult pe acolo şi bucuria copiilor n-avea margini. Era iubit. Cei mai mari îl întâmpinară chiar înainte de a coborî din trăsură:

— Ei, ce s-aude cu procesul? Cum vă merge procesul?

Cei mai mici repetară întrebarea, hlizindu-se în urma celorlalţi fraţi. Toţi îl tachinau aici cu procesul, dar – zărind-o pe Liza – se bulucirăîn jurul ei şi o cercetară cu o curiozitate copilărească, tăcută şi încordată. Ieşi la intrare Klavdia Petrovna, urmată de soţul său. Amândoi îl întâmpinară râzând pe Velceaninov, cu întrebarea despre proces.

Klavdia Petrovna era o doamnă de vreo treizeci şi şapte de ani, dolofană şi încă frumoasă, brunetă, cu obraji proaspeţi, rumeni… Bărbatul său avea vreo cincizeci şi cinci de ani – om deştept şi abil, dar înainte de toate bun la suflet. Casa lor era cu adevărat un „cuib părintesc” pentru Velceaninov, după însăşi expresia lui. Dar aici trebuie să ţinem seama şi de-o altă împrejurare aparte. Klavdia Petrovna, acum vreo douăzeci de ani, fusese cât pe ce să se mărite cu Velceaninov, pe atunci un băieţandru, încă student. Fusese prima lor dragoste, aprinsă, caraghioasă şi minunată în acelaşi timp. Se sfârşi prin măritişul ei cu Pogorelţev. Peste vreo cinci ani, amândoi se reîntâlniră şi totul se încheie printr-o prietenie limpede, aşezată… Rămase pentru totdeauna un fel de căldură în relaţiile dintre dânşii, o lumină neobişnuită care le însenina. Aici totul era pur şi ireproşabil în amintirile lui Velceaninov şi cu atât mai drag lui, cu cât era, poate, singurul loc în felul acesta. În această familie el se înfăţişa simplu, naiv, bun, le dădăcea copiii, nu se fandosea şi se spovedea în toate cu sufletul deschis, Se juruise adesea în faţa soţilor Pogorelţev că nu va mai rămâne mult în mijlocul societăţii şi se va muta cu totul la dânşii. Va veni să trăiască alături de ei şi nu-i va părăsi niciodată. În sinea lui se gândea cu toată seriozitatea la intenţia asta.

Velceaninov le expuse amănunţit planul privitor la Liza. De altfel, ar fi fost de ajuns numai simpla lui rugăminte fără nici un fel de explicaţii speciale. Klavdia Petrovna sărută cu efuziune pe sărmana „orfană” şi făgădui să facă tot ce depinde de dânsa. Copiii o împresurară pe Liza şi o duseră

la joc în livadă. După jumătate de oră, într-o convorbire animată, Velceaninov se ridică şi dădu să plece. Era foarte nerăbdător – ceea ce se observa uşor. Nu mai fusese pe acolo de trei săptămâni şi acum se retrăgea după jumătate de ceas. Ceea ce îi miră pe toţi. Velceaninov izbucni în râs şi făgădui că va veni a doua zi. Se făcu remarca, deschis, că pare prea tulburat. Atunci el o luă de mână pe Klavdia Petrovna şi, sub pretextul că uitase a-i spune ceva foarte important, o duse în altă odaie.

— Îţi mai aduci aminte cele ce ţi-am povestit, numai dumitale, fără să le spun nici soţului, despre anul petrecut de mine în oraşul T.?

— Ţin minte chiar prea bine, mi-ai vorbit adesea…

— Nu ţi-am vorbit, ci m-am spovedit – numai dumitale… Nu ţi-am pomenit însă niciodată de numele acestei femei: e Trusoţkaia, soţia acestui Trusoţki. Ea a murit, iar Liza e fiica ei – fiica mea!

— Eşti sigur? Nu te înşeli? Îl întrebă cu o uşoară emoţie Klavdia Petrovna.

— Absolut sigur, absolut sigur, nu mă înşel de loc! Rosti ca într-o exaltare Velceaninov.

Atunci el îi povesti totul cât putu mai pe scurt, în pripă şi în culmea emoţiei. Klavdia Petrovna cunoştea mai dinainte faptele, nu ştia însă numele doamnei. Velceaninov se îngrozea numai la ideea că cineva dintre cunoscuţii săi ar fi putut întâlni cândva pe madame Trusoţkaia şi s-ar fi gândit: cum a fost posibil ca el să fi iubit atât de tare această femeie? De aceea nu îndrăznise să spună numele „acestei femei” nici chiar Klavdiei Petrovna, unica lui prietenă adevărată.

— Dar tatăl fetiţei nu ştie nimic? Îl întrebă gazda după ce ascultă toată istoria.

— Ba da… Ştie… Lucrul acesta mă şi torturează că n-am descoperit încă totul în ceea ce mă priveşte, urmă cu înflăcărare Velceaninov. El ştie, ştie… Am observat asta şi ieri şi azi! Dar trebuie să aflu ce anume ştie din toate câte

au fost. De aceea mă şi grăbesc. Diseară o să vină la mine. Totuşi nu prea înţeleg de unde ar fi putut afla, adică de unde ar fi putut să ştie adică totul? Despre Bagautov ştie şi prea ştie totul, fără nici o îndoială. Dar despre mine? Cunoşti doar bine asemenea cazuri, când soţiile îşi pot încredinţa bărbatul că nu-i nimic la mijloc. Dacă s-ar coborî din ceruri înseşi îngerii, soţul nu i-ar crede – ci numai pe nevastă ar crede-o. Nu da din cap, nu mă condamna, mă condamn eu singur şi m-am condamnat încă de mult, de mult! Să vezi ce ni s-a întâmplat deunăzi: aflându-mă la dânsul, eram atât de sigur că ştie totul, încât m-am trădat eu însumi în faţa lui. N-ai să mă crezi: mi-e aşa de ruşine, simt o povară, că aseară l-am primit atât de grosolan. (Mai târziu am să-ţi povestesc totul în amănunţime.) Ieri el a venit la mine dintr-un impuls duşmănos şi de nestăpânit, vrând să-mi spună că-şi cunoaşte jignirea şi că-l ştie pe făptaş. Asta-i pricina venirii sale prosteşti la mine în stare de ebrietate. Dar e atât de firesc din parte-i! Venise tocmai ca să mă dojenească. Iar eu m-am comportat îndeobşte cam cu prea multă înflăcărare ieri la mine, iar adineaori la dânsul acasă! Am procedat prosteşte, fără nici un pic de precauţiune. Singur m-am dat de gol. Oare de ce o fi venit tocmai într-un moment când eram aşa de surescitat? Să-ţi mai spun ceva: şi pe Liza a chinuit-o, a torturat o fetiţă numai şi numai ca să se răzbune, barem pe copil. Da, e îndârjit… Oricât de insignifiant ar fi, dar e îndârjit… Chiar foarte îndârjit. De fapt, nu-i acum decât un măscărici, pe când mai înainte vreme zău că avea, pe cât de posibil, înfăţişarea unui om cumsecade. Dar când stai şi te gândeşti, îţi dai seama că-i lucru foarte firesc că a luat calea desfrâului. Aici, prietenă, trebuie să privim creştineşte împrejurările. Află, buna şi scumpa mea prietenă, că vreau să mă schimb cu totul faţă de el. Doresc să-l consolez. Asta ar fi chiar o „faptă bună” din partea mea. Pentru că eu totuşi sunt vinovat faţă de el! Ascultă-mă, am să-ţi povestesc încă ceva. Pe când mă aflam în oraşul T., am avut o dată

nevoie de patru mii de ruble şi el mi le-a dat pe loc, fără nici un act, cu o sinceră bucurie că-mi face un serviciu, iar eu le-am luat, le-am luat din mâinile lui, am luat de la dânsul bani, mă auzi, am luat ca de la un prieten!

— Trebuie să fii însă mai prudent, îl sfătui, neliniştită, Klavdia Petrovna. Nu vezi în ce hal de exaltare eşti? Zău că mi-e şi teamă pentru dumneata! Bineînţeles, Liza este acuma şi fiica mea. Dar mai sunt atâtea lucruri nelămurite şi încă foarte multe. Mai ales acuma trebuie să fii mai circumspect. E neapărată nevoie să fii mai circumspect, acum când te simţi fericit sau atât de încântat. Eşti un om prea mărinimos când te vezi fericit, adăugă Klavdia Petrovna cu un surâs pe buze.

Toţi ieşiră ca să-l petreacă pe Velceaninov. Copiii o aduseră pe Liza, cu care se jucaseră în livadă. Parcă o priveau acum cu încă şi mai multă nedumerire decât adineaori. Liza părea sălbăticită cu totul, când Velceaninov o sărută pe obraz faţă de toţi, luându-şi rămas bun de la dânsa şi repetându-i cu căldură promisiunea de a veni a doua zi împreună cu tatăl său. Până-n ultima clipă fetiţa tăcu, fără să se uite la Velceaninov. Deodată, ea îl apucă brusc de mânecă şi-l trase mai deoparte, aţintindu-l cu o privire care parcă-l implora. Voia să-i spună ceva, Velceaninov o duse numaidecât în altă odaie.

— Ce-i cu tine, Liza? Rosti el cu duioşie, ca o încurajare.

Fetiţa îşi roti încă o dată în juru-i privirile sperioase şi-l trase în colţul cel mai îndepărtat. Ar fi vrut să se ascundă cu totul de ceilalţi.

— Spune-mi, Liza! Ce s-a întâmplat?

Copila tăcea, nemişcată. Nu se hotăra să vorbească. Îl privea drept în faţă cu ochii săi albaştri. Toate trăsăturile obrăjorilor săi exprimau o teamă fără margini.

— El… O să se spânzure, şopti ea, ca-ntr-o aiurare.

— Cine are să se spânzure? Întrebă, speriat, Velceaninov.

— El, el! El a vrut să se spânzure azi-noapte cu un şireang! Vorbi în grabă fetiţa, înăbuşindu-se. L-am văzut

chiar eu. El însuşi mi-a spus-o, mi-a spus-o! Şi mai înainte a vrut. Totdeauna a vrut. L-am văzut noaptea…

— Peste putinţă! Şopti nedumerit Velceaninov.

Dintr-o dată fetiţa se aruncă şi începu să-i sărute mâinile. Plângea în hohote. De-abia îşi trăgea sufletul. Îl ruga şi-l implora. Dar nu pricepea nimic din bolboroselile ei isterice. De atunci îi rămase pentru totdeauna în minte, urmărindu-l şi aievea şi în vis, această privire chinuită de copil torturat, cuprins de o groază fără margini şi care cu o ultimă nădejde se uită implorator la dânsul.

„Oare într-adevăr îl iubeşte? Şi încă atât de mult? Într-adevăr? Se gândi cu gelozie şi cu invidie Velceaninov, întorcându-se în oraş, cu o înfrigurată nerăbdare. Adineaori mi-a spus doar ea singură că pe maică-sa o iubeşte mai mult… Poate că nu-l iubeşte de loc şi-l urăşte!… Şi ce înseamnă alarma asta: «Are să se spânzure». Ce tot îndruga ea? Nătăfleţul ăsta să se spânzure? Trebuie să aflu adevărul. Trebuie să-l aflu neapărat. Trebuie să rezolv chestiunea cât mai repede – şi s-o rezolv definitiv!”

VII.

Soţul şi amantul se sărută.

Velceaninov era straşnic de zorit ca să „afle adevărul”. „Azi-dimineaţă eram uluit. Nu mă simţeam în stare să mă reculeg.

— Se gândea el, amintindu-şi prima întâlnire cu Liza, acum însă trebuie să aflu neapărat adevărul.” Pentru a grăbi lucrurile, era cât pe ce să se ducă cu trăsura de-a dreptul la Trusoţki, dar se răzgândi numaidecât: „Nu, mai bine să vină el singur la mine, iar eu, între timp, să isprăvesc cât mai repede cu treburile mele blestemate!”

Se apucă cu înfrigurare de afacerile sale. Dar simţi de data asta că era foarte împrăştiat şi că astăzi nu se putea ocupa serios de treburi. Pe la orele cinci, când porni să-şi ia masa de prânz, îi veni pentru întâia oară un gând năstruşnic: poate-i într-adevăr un încurcă-lume şi degeaba se amestecă în toate cele, se agită şi se vâră la autorităţi în

căutarea avocatului, care a şi început să-l ocolească. Pufni apoi în râs, gândindu-se la presupunerea asta. „Să-mi fi venit ieri gândul acesta, tare m-aş fi amărât”, adăugă el cu voie bună sporită. Cu toată veselia lui, Velceaninov devenea tot mai distrat şi mai nerăbdător. Căzu în sfârşit pe gânduri. Deşi în mintea lui neliniştită încolţeau fel de fel de idei, în ansamblu nu se închega nimic ce-ar fi putut să-l ajute într-adevăr în clipa aceea.

„Am nevoie de omul acesta! Hotărî în cele din urmă Velceaninov. Trebuie să-l descifrez, iar după aceea să decid. Pare inevitabil duelul!”

Întorcându-se acasă pe la orele şapte, Velceaninov nu-l găsi la dânsul pe Pavel Pavlovici. Îl cuprinse o mare uimire. Apoi se mânie, după aceea se mâhni – pentru ca, la sfârşit, să-l apuce chiar frica: „Numai unul Dumnezeu ştie cum se vor isprăvi toate acestea!” repeta el, ba plimbându-se prin cameră, ba întinzându-se pe divan cu ochii la ceas. În sfârşit, către orele nouă, îşi făcu apariţia Pavel Pavlovici. „Dacă omul acesta ar avea de gând să mă prindă în capcană, momentul de faţă ar fi cel mai favorabil pentru dânsul – atât de risipit mă simt acum”, îşi zise, înviorându-se brusc şi înveselindu-se peste măsură.

Întrebându-l, dezgheţat şi într-o bună dispoziţie sufletească, de ce nu venise mai devreme, Pavel Pavlovici îşi schimonosi figura într-un zâmbet, se aşeză în voie, nu ca în ajun, şi-şi aruncă neglijent pălăria cu doliu pe alt scaun. Velceaninov băgă numaidecât de seamă dezinvoltura lui şi o reţinu în memorie.

Calm, fără cuvinte de prisos, netulburat ca mai deunăzi, el îi povesti, sub forma unui raport, cum o condusese pe Liza, cu câtă căldură fusese primită, ce folositoare pentru dânsa va fi şederea acolo şi, treptat-treptat, ca şi cum ar fi uitat cu totul de Liza, schimbă pe nesimţite vorba şi se opri exclusiv la familia Pogorelţev. Îi povesti deci cât de drăguţi sunt oamenii aceştia, de câtă vreme îi cunoaşte, ce persoană cumsecade şi chiar influentă este Pogorelţev şi aşa mai

departe. Pavel Pavlovici îl asculta cu gândul aiurea şi, din când în când, cu un surâs posac, dar şiret, căta pe sub sprâncene la povestitor.

— Înflăcărat om mai sunteţi, mormăi Trusoţki, cu un zâmbet răutăcios.

— Iar dumneavoastră am impresia că sunteţi în toane proaste, remarcă, nemulţumit, Velceaninov.

— Adică de ce n-aş fi la fel cu toată lumea? Izbucni Pavel Pavlovici, sărind ars din colţişorul său, parcă asta şi aştepta ca să explodeze.

— Cum vi-e voia, surâse Velceaninov. Mă gândeam eu, poate vi s-a întâmplat ceva…

— Chiar aşa. Mi s-a şi întâmplat! Exclamă el, fălindu-se parcă.

— Şi cam ce anume?

— Hm, Stepan Mihailovici al nostru tot face nazuri… Ştiţi, Bagautov, prea distinsul domn din Petersburg, tânărul din înalta societate.

— Iar nu v-a primit, ai?

— Ba nu, tocmai că de data asta m-a primit… A catadicsit pentru întâia oară şi i-am putut vedea trăsăturile feţei sale… Dar de răposat.

— Cu-um?! A murit Bagautov? Se minună Velceaninov, deşi parcă n-avea de ce să fie atât de mirat.

— El, în persoană! Amicul meu credincios timp de şase ani. A murit încă de ieri de la amiază. Iar eu habar n-am avut. Tocmai în clipa aceea poate am şi trecut pe acolo ca să întreb de sănătatea lui. Mâine vor scoate mortul din casă şi va avea loc înmormântarea. Zace învelit cu giulgiu într-un coşciug îmbrăcat în catifea neagră împodobită cu fireturi de aur… A murit într-un acces de febră. Mi-au dat voie – aşa că am putut să-i văd trăsăturile feţei. M-am prezentat la intrare ca prietenul său cel mai bun, de-aceea mi-au şi permis să pătrund în casă. Poate numai pentru el şi sosisem în Petersburg.

— Dar de ce vă supăraţi pe dânsul, râse Velceaninov, doar n-a murit dinadins?

— Tocmai fiindcă îmi pare rău. Îmi era un nestemat amic, asta a însemnat el pentru mine şi Pavel Pavlovici, pe neaşteptate, făcu deodată cu degetele două coarne deasupra frunţii sale chele, chicotind prelung, încetişor…

Trusoţki rămase aşa, cu coarnele pe cap, chicotind vreo jumătate de minut cu privirea drept în ochii lui Velceaninov, încântat parcă la culme ca de cea mai veninoasă neobrăzare. Acesta încremeni: parcă i-ar fi răsărit înainte o vedenie. Dar nu rămase încremenit decât o clipită. Un surâs batjocoritor şi liniştit, până la neruşinare, îi flutură pe buze.

— Oare ce-o fi însemnând asta? Îl întrebă într-o doară, tărăgănind cuvintele.

— Asta înseamnă coarne, îi reteză vorba Pavel Pavlovici, luându-şi, în sfârşit, degetele de la frunte.

— Adică… Coarnele dumneavoastră?

— Ale mele proprii, dobândite! Rosti Pavel Pavlovici, schimonosindu-şi îngrozitor figura. Amândoi tăcură un răstimp.

— Totuşi sunteţi un om curajos! Reluă Velceaninov.

— De ce? Fiindcă v-am arătat coarnele? Dar ştiţi ceva, Alexei Ivanovici, mai bine m-aţi cinsti cu ceva. Că eu v-am cinstit un an întreg, zi de zi, în oraşul T. Trimiteţi după o sticluţă de băutură. Mi s-a uscat gâtlejul.

— Cu plăcere! Puteaţi să-mi spuneţi mai demult. Ce-aţi dori dumneavoastră?

— De ce: dumneavoastră şi nu: ce-am dori noi? Căci amândoi vom cinsti. Nu-i aşa? Îl înfruntă Pavel Pavlovici, privindu-l între timp drept în ochi cu o stranie nelinişte.

— Şampanie?

— Dar ce altceva? Pentru votcă încă n-a sosit rândul…

Velceaninov se sculă fără grabă, sună pe Mavra şi dădu porunca.

— Să bem pentru fericita şi vesela noastră revedere, după o despărţire de nouă ani! Chicoti prosteşte, fără rost, Pavel

Pavlovici, căci mi-aţi rămas numai dumneavoastră ca unic prieten adevărat. Nu mai există Stepan Mihailovici Bagautov, aidoma ca-n poetul acela:

Patrocle-n viaţă n-a rămas, Ci Thersit cel semeţ şi laş…

Şi, rostind numele lui Thersit, Trusoţki se împunse cu degetul în piept.

„Mai degrabă ai vorbi pe şleau, porcule, căci mie nu-mi place să baţi şeaua”, îşi zise în sine Velceaninov, fierbând de mânie şi abia stăpânindu-se să n-o dea în vileag.

— Mai bine spuneţi-mi de-a dreptul, începu Velceaninov, pufnind de năduf, dacă îl învinuiţi făţiş pe Stepan Mihailovici (nu-i mai spuse acum, pur şi simplu, Bagautov) ar trebui să vă bucuraţi că cel ce v-a jignit se află în pământ. Atunci de ce vă pare rău?

— Cum? Să mă bucur? De ce să mă bucur?

— Judec şi eu aşa, după sentimentele dumneavoastră.

— Hi-hi! În privinţa asta vă înşelaţi asupra sentimentelor mele. Nu ştiţi cugetarea unui înţelept: „Bine e când ţi-i mort duşmanul, dar mai bine când îi viu”, hi-hi…

— Ehei, viu l-aţi văzut şi l-aţi prea văzut zilnic, timp de vreo cinci ani şi aţi avut destulă vreme să vă săturaţi contemplându-l, remarcă răutăcios şi agresiv Velceaninov.

— Dar parcă atunci ştiam… Parcă ştiam? Se avântă brusc Pavel Pavlovici, sărind de la locuşorul său, oarecum parcă bucuros că, în sfârşit, i se puse o întrebare pe care o aştepta de un amar de vreme. Drept cine mă socotiţi, Alexei Ivanovici?

În privirea lui sclipi scurt o expresie cu totul nouă şi neaşteptată transfigurându-i dintr-o dată faţa, schimonosită până atunci de un rânjet rău şi respingător.

— Cum? N-aţi ştiut într-adevăr nimic? Rosti nedumerit Velceaninov, sub impresia unei fulgerătoare uluiri.

— Ah, va să zică vă imaginaţi că ştiusem? Ştiusem? Vai, ce suflete de eroi! În ochii voştri omul parcă-i un câine şi îi judecaţi pe toţi după mişelia propriei voastre firi. Asta-i! V-o

spun deschis! Şi lovi furios cu pumnul în masă, dar se sperie pe loc de zgomotul făcut de el însuşi şi aruncă în juru-i priviri înfricoşate.

Velceaninov îşi recăpătă calmul de dinainte.

— Ascultaţi-mă, Pavel Pavlovici, de fapt mi-e totuna… Nu-i aşa?… Dacă aţi ştiut dinainte ori nu. Dacă n-aţi ştiut, asta vă onorează în orice caz, deşi… de altfel, nu înţeleg de loc de ce m-aţi ales tocmai pe mine drept confidentul dumneavoastră?

— Dar nu-i vorba de dumneavoastră… Nu vă supăraţi… Nu-i vorba de dumneavoastră… Mormăi Pavel Pavlovici, coborându-şi privirile în pământ.

Tocmai intră Mavra cu şampania.

— Iat-o! Exclamă Pavel Pavlovici, bucurându-se pesemne de deznodământ. Paharele, maică, adă paharele! Minunat! Nimic nu ne mai trebuie, drăguţă! Sticla e destupată? Admirabil, bravo dumitale! Şi-acuma te poţi retrage!

Trusoţki se învioră şi se uită iarăşi semeţ la Velceaninov.

— Recunoaşteţi, rogu-vă, izbucni el în chicote de râs, că lucrurile acestea vă interesează în cel mai înalt grad şi nu vă e de loc „totuna”, după cum aţi binevoit s-o spuneţi adineaori, aşa că aţi rămâne foarte dezamăgit dacă în clipa asta m-aş scula de pe scaun şi aş pleca, fără să vă fi explicat totul în amănunt.

— Ba, drept vorbind, n-aş fi dezamăgit de loc. „Minţi!” spunea surâsul lui Pavel Pavlovici.

— Ei, hai să ne apucăm acum de treabă! Zise şi începu să toarne şampanie în pahare.

— Să toastăm! Glăsui Trusoţki, ridicând paharul: în sănătatea răposatului întru Domnul, prietenul meu Stepan Mihailovici! Şi îl dădu pe gât.

— La un asemenea toast eu n-am să beau, spuse Velceaninov, punându-şi paharul pe masă.

— De ce? E un mic toast drăguţ, nu?

— Uite ce. Când aţi intrat aici, eraţi beat?

— Băusem puţin. Dar ce-i?

— Nimic deosebit! Dar eu am avut impresia şi ieri şi mai ales azi-dimineaţă, că o regretaţi sincer pe Natalia Vasilievna.

— Dar cine v-a spus că n-o regret sincer şi acum? Zise Pavel Pavlovici, sărind de la locul său, ca săltat de un resort.

— De altfel, nu despre asta-i vorba. Vă rog însă să fiţi de acord că v-aţi fi putut înşela în ceea ce-l priveşte pe Stepan Mihailovici, iar acesta e lucrul de căpetenie.

Pavel Pavlovici zâmbi şiret şi făcu cu ochiul.

— Ehei, văd că ardeţi de curiozitate să aflaţi cum m-am informat eu în privinţa lui Stepan Mihailovici.

Velceaninov se făcu roşu la faţă:

— Vă repet că mi-e totuna.

„Îmi vine să-l dau pe uşă afară, cu şampanie cu tot”, îşi zise furios, făcându-se stacojiu.

— N-are importanţă, rosti Pavel Pavlovici ca o aprobare şi îşi mai turnă un pahar.

— Fie! Vă voi istorisi numaidecât cum am descoperit „totul” şi aşa o să vă satisfac dorinţa arzătoare de a cunoaşte adevărul… Căci sunteţi un om înfocat, Alexei Ivanovici, straşnic de înfocat. Hi-hi! Daţi-mi numai o ţigară, fiindcă – după cum ştiţi – începând din luna martie…

— Poftim!

— Şi aşa, Alexei Ivanovici, din luna martie m-am stricat… Şi iată cum s-au petrecut lucrurile. Fiţi atent! Ftizia, după cum ştiţi, scumpe amice (urmă el pe un ton din ce în ce mai familiar) este o boală curioasă. Toţi oficoşii îşi sfârşesc zilele aproape fără să bănuiască că a doua zi vor muri. Aşa şi Natalia Vasilievna, cum vă spun, cu cinci ore înainte de moarte, îşi făcea planuri cum să plece peste două săptămâni în vizită la o mătuşă a ei, care locuia cale de patruzeci de verste. Pe lângă asta, cunoaşteţi desigur obiceiul răspândit, sau mai bine zis năravul multor cucoane, poate şi bărbaţi, de a păstra toate hârţoagele din corespondenţa amoroasă. Cel mai sigur mijloc ar fi să le pui pe foc, nu-i aşa? Dar nu, adresantele păstrează cu grijă

orice petec de hârtie în casete sau în truse de voiaj. Scrisorile sunt numerotate – clasate după an, lună, categorie… Le-o fi consolidând tristeţele, pesemne mult de tot… Mai ştii! Se păstrează, fără îndoială, pentru o plăcută aducere-aminte. Natalia Vasilievna se pregătea să plece la aniversarea mătuşii sale chiar cu cinci ore înainte de a înceta din viaţă… Bineînţeles nu se gândea la moarte până-n ceasul din urmă, ci îl aştepta mereu pe doctorul Koch. Aşa s-a întâmplat că Natalia Vasilievna îşi dădu sufletul, dar a rămas în biroul ei besacteaua de abanos cu incrustaţii de sidef şi de argint. O casetă frumuşică cu o cheiţă minusculă, rămasă din familie (o căpătase de la bunică-sa). Şi aşa tocmai în besacteaua asta s-a şi descoperit totul, adică tot-tot, fără nici o excepţie, pe zile şi ani, timp de două decenii. Iar Stepan Mihailovici, care avea vădite înclinaţii pentru literatură (scrisese chiar o nuvelă de amor şi o trimisese unei reviste), umpluse caseta cam cu o sută de piese numerotate – ce-i drept, în decurs de cinci ani. Unele scrisori erau chiar adnotate de propria mână a Nataliei Vasilievna. Agreabil lucru pentru un soţ, nu-i aşa?

Velceaninov se gândi un moment şi îşi aminti că el nu trimisese Nataliei Vasilievna nici o scrisorică, nici un bileţel. Iar din Petersburg, deşi îi expediase două scrisori, ele fuseseră adresate ambilor soţi după o prealabilă înţelegere. Iar la ultima scrisoare, prin care Natalia Vasilievna îl concedia, el nici nu răspunsese.

Când îşi încheie povestirea, Pavel Pavlovici tăcu un minut întreg, surâzând insolent şi interogativ.

— Dar de ce nu mi-aţi răspuns la modesta mea întrebare? Rosti, în sfârşit, Trusoţki cu un vădit chin.

— La ce întrebare?

— Tocmai despre agreabilele simţăminte ale unui soţ, care deschide o asemenea casetă.

— Asta nu-mi ţine nici de cald, nici de frig! Zise sarcastic Velceaninov, gesticulând cu mâna a lehamite, apoi se sculă şi începu să se plimbe încoace şi încolo prin odaie.

— Mă prind că ştiu la ce vă gândiţi acuma: „Ce mai porc îmi eşti, că singur ţi-ai arătat coarnele…” Delicat mai sunteţi!

— Nu mă gândesc la nimic. Dimpotrivă, văd că sunteţi prea iritat de moartea celui ce v-a jignit, iar pe deasupra aţi băut cam multişor. Nu găsesc aici nimic neobişnuit. Înţeleg perfect de ce regretaţi moartea lui Bagautov şi respect necazul dumneavoastră, dar…

— Dar de ce credeţi că doream să trăiască Bagautov?

— Asta vă priveşte.

— Pun rămăşag că v-aţi gândit la duel…

— Pe dracu! Rosti Velceaninov, din ce în ce mai puţin stăpân pe sine. Mă gândeam că un om onorabil… În asemenea cazuri… Nu se înjoseşte printr-o pălăvrăgeală ridicolă, prin schimonoseli prosteşti, tânguiri caraghioase şi prin aluzii ticăloase, cu care se dezonorează doar şi mai mult pe sine însuşi, ci procedează clar, direct, deschis, ca un om onorabil.

— Hi-hi! Poate că nici nu sunt un om onorabil.

— Asta, iarăşi vă priveşte… Dar, mă întreb, nu înţeleg, la urma urmei, de ce naiba ţineaţi ca Bagautov să trăiască…

— Măcar să-l fi privit un pic, ca pe un bun prieten. Să fi luat împreună o sticlă de vin şi s-o fi băut împreună.

— Nici n-ar fi consimţit să bea cu dumneavoastră.

— De ce? Noblesse oblige! De altfel şi dumneavoastră beţi cu mine. Cu ce era el mai bun decât dumneavoastră?

— Eu n-am băut cot la cot cu dumneavoastră.

— De unde, tam-nesam, atâta mândrie?

Velceaninov pufni dintr-o dată într-un râs nervos, iritat:

— Ptiu, drace! Dar dumneavoastră sunteţi, de fapt, un „tip feroce”. Crezusem că nu sunteţi decât un „etern soţ” şi nimic mai mult.

— Cum adică „etern soţ”? Ce înseamnă asta? Rosti Pavel Pavlovici, ciulindu-şi brusc urechile.

— Aşa, un tip de soţ… N-am 'timp să vă explic. Mai bine aţi pleca, e şi timpul, m-aţi plictisit!

— Dar „feroce”? Parcă aţi pronunţat vorba asta?

— Am spus că sunteţi un „tip feroce”, dar numai aşa, în ironie.

— Ce înţelegeţi prin asta? Vă rog, Alexei Ivanovici, explicaţi-mi pentru numele lui Dumnezeu sau pentru numele lui Hristos!

— Ei, de ajuns, destul! Îşi ieşi din nou din sărite Velceaninov şi răcni la dânsul: E timpul să plecaţi. Hai, luaţi-o din loc!

— Ba nu-i de ajuns de fel! Se zborşi şi Pavel Pavlovici. Chiar dacă dumneavoastră v-aţi săturat de mine şi încă nu-i destul, căci mai întâi trebuie să bem împreună un păhărel şi să ciocnim. Să bem şi după aceea pot să plec. Altfel – nu, nu-i de ajuns!

— Ştiţi ce, Pavel Pavlovici, sunteţi atât de bun să vă duceţi la dracu ori nu?

— Sunt! Pot să mă duc şi la dracu, dar în prealabil să bem un păhăruţ. Aţi spus că nu doriţi să beţi în special cu mine… Foarte frumos, în schimb eu vreau să beau neapărat un pahar de vin cu dumneavoastră! Pavel Pavlovici nu-şi mai strâmbă figura şi nici nu mai chicoti. Totul parcă se transformase brusc într-însul, făcându-l de nerecunoscut şi la chip şi la ton, comparativ cu omul pe care-l avusese în faţa sa cu câteva clipe mai înainte, încât Velceaninov rămase înmărmurit.

— Hai să bem, Alexei Ivanovici, nu mă refuzaţi! Urmă Pavel Pavlovici, apucându-l strâns de mână şi privind straniu în ochii săi. Pesemne nu era vorba numai de băutură.

— Fie, dacă doriţi, mormăi Velceaninov, unde-i şampania? Dar, vedeţi, n-a mai rămas decât ceva la fund, ca o drojdie.

— Este destul pentru două pahare, curată drojdie, adevărat, dar o s-o bem şi o să ciocnim. Fiţi bun şi luaţi paharul dumneavoastră.

Amândoi ciocniră şi dădură pe gât băutura.

— Aha, dacă-i aşa… Acum… Ah! Făcu Pavel Pavlovici, îşi duse o mână la frunte şi rămase câteva clipe în poziţia asta.

Velceaninov aştepta, crezând că de data aceasta celălalt va rosti ultimul cuvânt. Dar Pavel Pavlovici nu scoase nici o vorbă şi numai îl privea tăcut pe Velceaninov, cu gura crispată într-un zâmbet viclean şi sarcastic.

— În definitiv, ce vreţi de la mine, beţiv ce sunteţi? Mă prostiţi! Răcni furios Velceaninov şi bătu cu piciorul în pământ.

— Nu răcniţi, nu răcniţi, de ce răcniţi? Zise repede Pavel Pavlovici, căutând să-l potolească pe celălalt cu un gest al mâinii. Nu vă prostesc, nu vă prostesc. Ah! Ştiţi ce sunteţi… Ştiţi ce sunteţi acum pentru mine? Şi deodată îl apucă de mână şi i-o sărută fără ca Velceaninov să fi avut timp a şi-o retrage.

— Iată cine sunteţi acum pentru mine, iar eu pot să mă duc la dracu.

— Aşteptaţi, staţi puţin! Strigă Velceaninov, venindu-şi în fire. Am uitat să vă spun ceva…

Pavel Pavlovici se întoarse de la uşă.

— Vedeţi, turui Velceaninov neobişnuit de repede, îmbujorându-se la faţă şi uitându-se în altă parte. Mâine ar trebui să vă duceţi neapărat la familia Pogorelţev… Să faceţi cunoştinţă cu ei şi să le mulţumiţi – neapărat…

— Neapărat, neapărat, cum să nu pricep! Arătă Pavel Pavlovici o deplină înţelegere a acestei îndatoriri, dând repede din mână, ca şi când n-ar fi fost nevoie să i se mai amintească.

— Afară de asta şi Liza vă aşteaptă cu multă nerăbdare. I-am făgăduit…

— Liza, zise Pavel Pavlovici, răsucindu-se în loc. Liza? Ştiţi oare ce-a fost pentru mine Liza, ce-a fost şi ce este? Ce-a fost şi ce este? Răcni el, într-un acces de exaltare. Dar… Hm! Despre asta mai pe urmă… Totul mai pe urmă. Dar pentru moment nu-i destul că am băut un pahar de vin cu dumneavoastră, mai am nevoie şi de altă satisfacţie…

Trusoţki îşi puse pălăria pe un scaun şi-l privi pe Velceaninov, ca şi adineaori, cu răsuflarea întretăiată.

— Sărutaţi-mă, Alexei Ivanovici! Îi propuse brusc oaspetele.

— V-aţi îmbătat? Izbucni acesta, făcând un pas îndărăt.

— Da, sunt beat, totuşi sărutaţi-mă, Alexei Ivanovici! Zău sărutaţi-mă. Oare eu nu v-am sărutat adineaori mâna?

Alexei Ivanovici tăcu câteva clipe, parcă l-ar fi lovit cineva cu măciuca în cap. Apoi se aplecă scurt spre Pavel Pavlovici care-i ajungea abia până la umăr şi-l sărută pe buzele-i care duhneau a vin. De altfel, nici nu mai ştia bine dacă-l sărutase ori nu.

— Ehei şi acum, acum, se dezlănţui Pavel Pavlovici cu ochii învăpăiaţi, într-un acces de beţie, nu ştiu ce să spun. Mă gândeam pe atunci: „Nu cumva şi ăsta? Dacă şi ăsta, zic, dacă şi ăsta – atunci în cine pot să am încredere pe lume?”

Pavel Pavlovici izbucni deodată în hohote de plâns.

— Vă daţi seama oare ce fel de prieten mi-aţi rămas?

Zicând acestea, Trusoţki o zbughi pe uşă, ţinându-şi pălăria în mână. Velceaninov rămase iarăşi înmărmurit câteva clipe ca şi după prima vizită a lui Pavel Pavlovici.

„Uf, un măscărici beţivan şi nimic mai mult!” şi făcu un gest de lehamite cu mâna.

„Hotărât, nimic mai mult”, repetă energic când se dezbrăcă şi se culcă în pat.

VIII.

Boala Lizei.

A doua zi de dimineaţă, în aşteptarea lui Pavel Pavlovici, care făgăduise că va veni la timp în vederea plecării la familia Pogorelţev, Velceaninov măsura odaia încoace şi încolo, îşi sorbea cafeaua şi fuma, chinuit de un gând: că semăna cu un om care, trezindu-se din somn, îşi aduce aminte că în ajun primise o palmă… „Hm… Îşi dă el perfect de bine seama despre ce-i vorba şi vrea să se răzbune pe mine, servindu-se de Liza!” îşi zise şi îl trecu un fior de groază.

Chipul drăgălaş şi trist al bietei copile îi apăru în faţa ochilor. Inima îi zvâcni mai puternic. Da gândul că chiar astăzi, în curând, peste două ore, o va vedea iarăşi pe Liza sa. „Ah, fără nici o îndoială, conchise el cu înflăcărare, de azi înainte asta-i toată viaţa mea şi singurul meu scop. Ce importanţă au toate palmele şi amintirile acestea? Ce ţel am avut până acum în viaţă? Numai neorânduială şi tristeţe? Dar acum toate s-au schimbat radical. Acuma-i cu totul altceva!”

Dar, în pofida încântării sale, îl năpădeau gânduri peste gânduri.

„Are să se răzbune pe mine prin Liza, asta-i limpede ca lumina zilei. Se va răzbuna şi pe Liza. Printr-însa mă va da gata pentru toate cele. Hm… Pentru nimic în lume nu-i mai pot îngădui ieşiri ca acelea de aseară şi – aducându-şi aminte – se îmbujoră la faţă. Totuşi, văd că nu mai vine, deşi suntem la amiază!”

Aşteptă mult, până la douăsprezece şi jumătate, iar nerăbdarea îi sporea din ce în ce mai mult. Pavel Pavlovici nu mai venea. În cele din urmă, gândul care îi încolţise mai demult în minte.

— Şi anume că Trusoţki într-adins nu va veni, numai şi numai ca să-l chinuiască cu extravaganţele lui, ca cele din ajun, îl scoase cu totul din sărite: „Ştie că depinde de dânsul. Ce se va întâmpla cu Liza? Cum m-aş putea înfăţişa acum la Liza fără el?”

În sfârşit, Velceaninov nu mai putu răbda şi la ora unu fix porni cu trăsura în goană spre biserica Pokrov. Acolo i se spuse că Pavel Pavlovici nici nu dormise acasă, ci se întorsese pe la orele nouă dimineaţa, stătuse cam vreun sfert de ceas şi plecase din nou. În dreptul uşii lui Pavel Pavlovici, Velceaninov ascultă relatările servitoarei, pe când învârtea maşinal mânerul uşii încuiate, trăgându-l la dreapta şi la stânga. Venindu-şi în fire, scuipă necăjit, lăsă în pace clanţa şi rugă să fie condus la Maria Sâsoevna, care

– auzind despre cine era vorba – veni singură cu dragă inimă.

Era o persoană bună la inimă, „o femeie cu simţăminte nobile”, cum se exprimase Velceaninov istorisind mai târziu Clavdiei Petrovna convorbirea avută cu dânsa. După ce îl întrebă pe scurt cum transportase fetiţa în ajun, Maria Sâsoevna se puse numaidecât pe povestit despre Pavel Pavlovici. După spusele sale, „ea de mult i-ar fi făcut vânt, dacă nu era la mijloc copilaşul. De altfel, fusese mutat din hotel din pricina vieţii lui dezordonate. Nu-i păcat să aduci în casă o femeie de moravuri uşoare, când ai un copilaş care începe să priceapă! Ba îi şi strigase fetiţei: «Asta are să-ţi fie mamă, dacă o să vreau!» N-ai să mă crezi, dar până şi femeia aceea l-a scuipat între ochi. Iar alteori tatăl se răstea către fetiţă: «Tu nu eşti fiica mea, ci un… Bastard!» „

— Nu mai spune! Rosti, înspăimântat Velceaninov.

— Am auzit cu urechile mele. E un beţiv, într-adevăr, care nici nu-şi dă seama ce vorbeşte. Totuşi faţă de un copil nu se fac asemenea lucruri. Deşi-i mică de ani, dar începe să-i lucreze mintea. Fetiţa plânge. Văd că se chinuia rău de tot. Mai deunăzi s-a petrecut în curtea noastră o nenorocire. Un comisar cică, spuneau oamenii, a închiriat de cu seară o cameră la hotel, iar spre ziuă s-a spânzurat. Se zice că ar fi intrat în banii statului. S-a adunat mulţime de norod. Pavel Pavlovici nu era acasă. Iar pe fetiţa, nesupravegheată de nimeni, am văzut-o prin lumea îngrămădită în coridor – holbându-şi ochii, după alţii, la cel ce se spânzurase. Am adus-o cât mai repede în casă. Şi ce să vezi? A început să tremure şi să se zbată în convulsii. Era neagră la faţă şi, cum a intrat în odaie, s-a şi prăvălit pe podele. S-a zbătut cât s-a zbătut. Parcă o apucaseră cârceii. Abia şi-a revenit în simţiri. De atunci Liza boleşte într-una. Când veni acasă şi află despre toate acestea, Pavel Pavlovici începu s-o ciupească pe Liza până o învineţi pe tot trupul. El n-o bate, ci o ciupeşte. Apoi s-a îmbătat şi a început s-o sperie: „Eu, zice, am să mă spânzur, din pricina ta o să mă spânzur –

uite, cu găitanul ăsta de la storuri mă spânzur”. Şi, faţă de dânsa, făcu un laţ. Iar ea, sărăcuţa, îşi pierdu de tot firea şi, ţipând, îl cuprinse pe taică-su cu mânuţele şi urlă: „N-am să mai fac, niciodată n-o să mai fac!” Să-i plângi de milă, nu alta!

Deşi Velceaninov se aştepta la întâmplări extraordinare, totuşi cele auzite îl uluiră într-atâta, încât nici nu-i veni să le creadă. Maria Sâsoevna îi mai înşiră şi alte fapte. Astfel, într-un rând, dacă nu s-ar fi întâmplat să fie ea de faţă, Liza s-ar fi aruncat pe fereastră. Când plecă de-acolo, Velceaninov era năuc, de parcă băuse: „Am să-l omor ca pe un câine, o să-i dau la cap cu o bâtă!” îi fulgeră în minte. Şi gândul acesta îi stărui îndelung în cap.

Velceaninov tocmi o trăsură şi plecă la familia Pogorelţev. Încă înainte de a ieşi din oraş, echipajul fu nevoit să se oprească la o răspântie, lângă un podeţ peste un şanţ, pe care trecea un mare convoi funebru. De o parte şi de alta a podeţului se îngrămădiseră câteva trăsuri, aşteptând. Se opreau şi trecători. Era înmormântarea unui om bogat. Convoiul de cupeuri, care-l conduceau pe răposat la lăcaşul de veci, se întindea pe o lungă distanţă, iar în fereastra unui cupeu din alai, străfulgera înaintea lui Velceaninov chipul lui Pavel Pavlovici. Ar fi zis că i se pare, dacă acesta nu şi-ar fi scos capul pe fereastră şi nu l-ar fi salutat, zâmbind. Pesemne era foarte bucuros că-l recunoscuse pe Velceaninov, îi făcu chiar semne cu mâna din cupeu. Atunci Velceaninov sări din trăsură şi alergă până la geamul cupeului lui Pavel Pavlovici, înfruntând îngrămădeala de oameni, pe sergenţii de stradă şi împrejurarea că cupeaua se urcase pe podeţ. Trusoţki era singur înăuntru.

— Ce-i cu dumneavoastră? Răcni Velceaninov. De ce n-aţi venit la mine? Cum de vă aflaţi aici?

— Îndeplinesc o datorie creştinească, dar nu răcniţi aşa, nu răcniţi, aduc ultimele omagii… Chicoti Pavel Pavlovici, mijindu-şi vesel ochii, conduc la lăcaşul de veci rămăşiţele pământeşti ale adevăratului meu amic, Stepan Mihailovici.

— Asta-i o nerozie, beţivan fără minte ce sunteţi! Strigă încă şi mai tare Velceaninov, rămânând o clipă descumpănit. Coborâţi pe loc şi haideţi cu mine, numaidecât!

— Imposibil… Datoria înainte de toate…

— Am să vă scot cu forţa de-acolo! Urlă Velceaninov.

— Iar eu o să ţip, o să ţip! Chicoti tot atât de vesel Pavel Pavlovici, de parcă s-ar fi jucat cineva cu dânsul şi se refugie în fundul cupeului.

— Păzea, păzea că te calcă! Strigă un sergent de stradă.

Într-adevăr, coborând de pe pod, un cupeu străin răsări în faţa convoiului mortuar şi produse vâlvă. Velceaninov se văzu nevoit să sară în lături. Mulţimea şi alte trăsuri îl împinseră mai departe. Velceaninov scuipă cu dezgust şi se strecură spre echipajul său.

„Totuna-i, nici nu se cade să-l iau cu mine în halul ăsta!” se gândi el nelinişţit, în deplină confuzie.

Când Velceaninov relată Klavdiei Petrovna povestirile Mariei Sâsoevna şi strania întâlnire de la înmormântare, aceasta căzu pe gânduri şi-i spuse:

— Mi-e teamă pentru dumneata. Trebuie să întrerupi cu dânsul orice relaţii. Cu cât mai repede, cu atât mai bine!

— Puah! E un măscărici, beţivan şi nimic mai mult! Exclamă furios Velceaninov, să-mi fie frică de dânsul? Şi cum aş putea întrerupe relaţiile cu dânsul când la mijloc e Liza? Gândeşte-te la dânsa!

Liza se îmbolnăvise. De cu seară o scuturau frigurile şi din oraş era aşteptat un doctor vestit după care se trimisese încă în zori de zi. Această veste îl zdruncină complet pe Velceaninov. Klavdia Petrovna îl duse la bolnavă.

— Ieri am observat-o cu multă luare-aminte, remarcă ea, oprindu-se la uşa odăii unde se afla Liza. E o fetiţă mândră şi tristă. Se ruşinează că-i găzduită de noi şi că tatăl său a părăsit-o aşa. Asta-i toată boala ei.

— Cum a părăsit-o? De ce îţi închipui că a părăsit-o?

— E destul că i-a dat drumul să vină aici într-o casă cu totul necunoscută şi cu un om aproape tot atât de

necunoscut, sau aproape…

— Dar eu singur am luat-o şi am luat-o cu de-a sila, aşa că nu găsesc…

— O, Doamne sfinte, aşa vede lucrurile Liza, care-i un copil. După părerea mea, tatăl ei n-are să vină niciodată.

Văzându-l singur pe Velceaninov, Liza nu se miră de loc. Surâse doar trist şi-şi întoarse la perete căpşorul care-i ardea de fierbinţeală. Nu răspunse nimic la consolările timide şi la promisiunile călduroase ale lui Velceaninov de a-l aduce a doua zi, neapărat, pe tatăl său. Ieşind din odaia ei, el izbucni deodată în plâns.

Doctorul sosi abia către seară. După ce examină pe bolnavă, el îi sperie de la primul cuvânt pe cei de faţă, reproşându-le de ce nu-l chemaseră mai înainte. Când i se spuse că fetiţa se îmbolnăvise abia în ajun, nici nu-i veni să creadă. „Totul depinde de modul cum va petrece ea noaptea asta, încheie el în cele din urmă şi, dând dispoziţiile necesare, plecă cu făgăduiala că a doua zi va veni cât se poate mai devreme. Velceaninov vru să rămână neapărat peste noapte acolo, dar Klavdia Petrovna îl convinse „să mai încerce o dată a-l aduce aici pe monstrul acela”.

— Încă o dată? Repetă, turbat de mânie, Velceaninov. Da, de data asta am să-l leg fedeleş şi am să-l aduc pe sus.

Gândul de a-l lega şi de a-l aduce în braţe pe Pavel Pavlovici puse o absolută stăpânire asupra-i.

— Absolut de loc nu mă simt vinovat faţă de dânsul, se adresă la plecare Velceaninov Klavdiei Petrovna. Reneg toate vorbele mele josnice şi plângăreţe, debitate de mine ieri, adăugă el cuprins de furie.

Liza şedea culcată cu ochii închişi, pesemne dormea. Se simţea parcă mai bine. Când Velceaninov se aplecă grijuliu asupra căpşorului său ca să-i sărute măcar un colţişor de rochiţă, luându-şi rămas bun, Liza îşi deschise dintr-o dată ochii, ca şi când l-ar fi pândit şi şopti: „Ia-mă de aici!”

Era o rugăminte blândă şi tristă, fără nici o umbră din surescitarea din ajun. Vibra în tonul său o resemnare că

rugămintea ei nu se va îndeplini niciodată. Deznădăjduit la culme, Velceaninov dădu s-o asigure că nu era cu putinţă a o duce în altă parte. Ea închise ochii în tăcere şi nu mai scoase nici o vorbă, parcă nici nu l-ar fi auzit, nici nu l-ar fi văzut. După ce ajunse în oraş, Velceaninov porunci birjarului să-l ducă de-a dreptul spre biserica Pokrov. Se făcuse ora zece. Pavel Pavlovici nu era însă acasă. Velceaninov îl aşteptă o bună jumătate de ceas, plimbându-se încoace şi încolo pe coridor într-o nerăbdare maladivă. Maria Sâsoevna îl încredinţă în cele din urmă că Pavel Pavlovici n-are să se întoarcă acasă decât abia în zori de ziuă. „Atunci şi eu am să vin dis-de-dimineaţă”, hotărî Velceaninov şi, în culmea indignării, se îndreptă spre casă.

Dar mare-i fu uimirea când, înainte de a fi intrat în casă, auzi de la Mavra că oaspetele său din ajun îl aştepta încă de la orele zece.

— Şi ceai a binevoit să bea la noi şi după vin m-a trimis şi o bumaşcă albastră de cinci ruble mi-a dat.

IX.

Vedenia.

Pavel Pavlovici se instalase foarte confortabil. Şedea pe acelaşi scaun ca în ajun, fuma ţigară după ţigară şi tocmai îşi turnase al patrulea pahar şi ultimul, din sticla de vin. Ceainicul şi ceaşca de ceai, pe jumătate goală, se aflau alături pe masă. Faţa-i stacojie strălucea de bună dispoziţie. Îşi scoase şi haina, ca vara, rămânând numai în vestă.

— Iertaţi-mă, scumpe amice! Izbucni Trusoţki, zărindu-l pe Velceaninov şi se săltă pe scaun ca să se îmbrace. Mi-am scos haina, ca să mă mai răcoresc puţin…

Gazda se apropie ameninţător de dânsul.

— Încă nu sunteţi beat de tot? Se mai poate vorbi cu dumneavoastră?

Pavel Pavlovici se zăpăci un moment:

— Nu, nu chiar de tot… Mi-am făcut datoria faţă de răposat. Sunt numai puţin afumat…

— Dar sunteţi în stare să mă înţelegeţi?

— De aceea m-am şi înfăţişat, ca să vă înţeleg.

— Atunci am să încep prin a vă spune de-a dreptul că sunteţi un ticălos! Izbucni Velceaninov, cu glasul sugrumat de furie.

— Dacă cu asta începeţi, oare cu ce o să sfârşiţi? Dădu să protesteze Pavel Pavlovici, foarte speriat, dar Velceaninov continuă să-l apostrofeze fără a-l asculta.

— Fiica dumneavoastră e bolnavă, îi pe moarte. Aţi părăsit-o ori nu?

— Moare, într-adevăr?

— E bolnavă, foarte bolnavă, grav bolnavă!

— Nu cumva-i vorba numai de micile sale accese?

— Nu mai îndrugaţi nerozii. E bolnavă rău de tot. Ar fi trebuit cel puţin să vă fi dus pe acolo…

— Să mulţumesc gazdelor, să le mulţumesc pentru ospitalitate. Am priceput, Alexei Ivanovici, dragă, bunul meu amic, bâigui el, prinzându-i mâna între palmele sale, cu o înduioşare de beţiv, cu lacrimi în ochi, ca şi cum ar fi implorat iertare… Alexei Ivanovici, nu strigaţi, nu strigaţi aşa… De-aş muri, de-aş cădea beat în Neva, ce importanţă ar fi avut în situaţia de astăzi? Iar cât priveşte pe domnul Pogorelţev, avem tot timpul să ne ducem la dânsul.

Velceaninov se reculese, stăpânindu-se cu greu.

— Sunteţi beat, nu ştiţi ce vorbiţi! Îi tăie aspru vorba Velceaninov. Sunt gata să am o explicaţie cu dumneavoastră… Chiar sunt bucuros şi cât mai degrabă… De aceea am şi venit. Dar mai întâi de toate voi lua măsuri. Azi va trebui să dormiţi la mine. Mâine dimineaţă vă iau şi mergem acolo. N-o să scăpaţi din gheara mea! Urlă el din nou. Am să vă leg cobză şi o să vă duc pe sus. Vă convine divanul ăsta? Şi Velceaninov, înăbuşindu-se de furie, îi arătă divanul lat şi moale din faţa patului de lângă celălalt perete, pe care dormea el însuşi.

— Mă rog, oriunde…

— Nu oriunde, ci aici, pe divanul ăsta! Iată cearşaf, plapumă, pernă (Velceaninov scoase toate dintr-un dulap şi

în pripă le aruncă lui Pavel Pavlovici, care îşi întinse smerit mâinile după ele). Să vă faceţi patul îndată! Aş-ter-ne-ţi-l numaidecât!

Cu braţele încărcate de lucruri, Pavel Pavlovici rămase nehotărât în mijlocul odăii, cu un zâmbet prelung pe faţa-i de om beat. Dar la a doua izbucnire a lui Velceaninov, care tuna şi fulgera, Pavel Pavlovici se puse în grabă pe treabă. Dădu la o parte masa şi, răsuflând din greu, desfăcu şi întinse cearşaful, cu ajutorul lui Velceaninov, încântat de docilitatea şi de zăpăceala oaspetelui său.

— Terminaţi tot vinul din pahar şi culcaţi-vă, ordonă din nou Velceaninov, îşi dădu seama că trebuia să ordone: dumneavoastră aţi trimis după vin?

— Eu, da… Îmi închipuiam, Alexei Ivanovici, că n-o să mă lăsaţi să trimit după vin.

— Bine că v-aţi închipuit. Dar trebuie să mai aflaţi încă ceva. Vă anunţ o dată pentru totdeauna că am hotărât să nu vă mai suport schimonosirile şi nici sărutările beţivăneşti de ieri. Asta n-o să vă mai îngădui.

— Înţeleg şi eu, Alexei Ivanovici, că aşa ceva nu-i cu putinţă decât o singură dată, zâmbi Pavel Pavlovici, mulţumit de sine însuşi.

Auzind răspunsul acesta, Velceaninov, care măsura odaia cu paşi nervoşi, se opri brusc cu un aer aproape grav în faţa lui Trusoţki.

— Pavel Pavlovici, vorbiţi deschis, fără ocolişuri. Sunteţi un om inteligent, recunosc din nou, dar vă asigur că aţi apucat pe o cale greşită. Vorbiţi făţiş, purtaţi-vă pe faţă şi, pe cuvântul meu de onoare, vă voi răspunde la tot ce doriţi.

Pavel Pavlovici zâmbi iarăşi cu un surâs prelung, destul ca să-l scoată din sărite pe Velceaninov, care izbucni:

— Staţi! Nu vă prefaceţi, vă citesc până-n fundul sufletului. Sunt gata, repet, pe cuvântul meu de onoare, să vă răspund la toate şi veţi căpăta orice satisfacţie posibilă, sau chiar imposibilă. Ah, cât aş dori să mă înţelegeţi…

— Dacă sunteţi aşa de bun, rosti Pavel Pavlovici, apropiindu-se de el cu un aer circumspect, straşnic m-ar interesa să ştiu ce-aţi înţeles ieri prin expresia de tip feroce.

Velceaninov scuipă cu dezgust şi măsură mai departe camera cu un pas şi mai grăbit.

— Nu, Alexei Ivanovici, nu vă arătaţi astfel scârba. M-aţi făcut foarte curios şi de aceea am şi venit aici pentru verificare… Iertaţi-mă, vă rog, că nu mă pot exprima destul de limpede. Am citit eu însumi într-o revistă la rubrica de critică despre tipul „feroce” şi despre cel „paşnic”. Azi-dimineaţă mi-am adus aminte… Fiindcă îl uitasem… Dar, drept vorbind, nici mai înainte nu-i prea prinsesem bine înţelesul. Iată, de pildă, în ce aş vrea să fiu lămurit: Stepan Mihailovici Bagautov, răposatul, a fost un tip „feroce” sau „paşnic”? Cum să-l clasific?

Velceaninov tăcea mereu, păşind măsurat prin odaie. Se opri dintr-o dată şi rosti mânios:

— Aparţine tipului „feroce” omul care mai curând l-ar fi otrăvit pe Bagautov, când ar fi băut amândoi şampanie în numele fericitei revederi, cum aţi băut dumneavoastră de pildă, aseară, împreună cu mine, dar nu l-ar fi condus la cimitir, cum aţi făcut-o singur deunăzi, dracu ştie din ce motive ascunse, tainice, dezgustătoare —dedându-vă la nişte abjecte scălămbăieli care vă dezonorează în primul rând pe dumneavoastră înşivă!

— Chiar aşa, nu s-ar fi dus, încuviinţă Pavel Pavlovici, totuşi prea mă forfecaţi…

— Nu face parte din categoria tipului „feroce”, perora înainte Velceaninov, fără să audă nimic în înflăcărarea lui, omul acela care îşi născoceşte fel de fel de închipuiri năstruşnice, întocmind bilanţuri de dreptate şi de justiţie, învăţându-şi ofensa pe de rost ca o lecţie, văicărindu-se, maimuţărindu-se, fandosindu-se, agăţându-se de gâtul oamenilor – şi când colo îl vezi că pentru aşa ceva îşi iroseşte tot timpul. Dar ia spuneţi-mi! E adevărat că aţi vrut să vă spânzuraţi? E adevărat?

— La beţie poate să mă fi aiurit, dar nu mai ţin minte. Nouă, oamenilor de oarecare condiţie, Alexei Ivanovici, nu ne prea şade bine să turnăm otravă în pahar. Apoi, pe lângă faptul că sunt un slujbaş bine văzut, ba chiar cu ceva stare, poate mi-ar trece prin gând să mă şi însor a doua oară.

— Mai cu seamă că ai putea nimeri la ocnă.

— Bineînţeles, există şi riscul acesta, deşi în ziua de azi, pe la judecăţi, se dau destule circumstanţe atenuante. Îmi vine să vă povestesc o istorioară tare hazlie, pe care mi-am amintit-o deunăzi în cupeu la înmormântare şi pe care aş vrea să v-o împărtăşesc. Aţi pomenit adineauri de „cei ce se atârnă de gâtul oamenilor”. Poate vă mai aduceţi aminte de unul Semion Petrovici Livţov, care ne-a vizitat de câteva ori, pe când vă aflaţi la noi în oraşul T. Fratele său mezin, socotit şi el ca un tânăr din Petersburg, avea o slujbă pe lângă guvernatorul din oraşul V. şi se distingea, de asemenea, prin fel de fel de calităţi. Se certă într-un rând cu colonelul Golubenko într-o societate, faţă de mai multe doamne, printre care se găsea şi aleasa inimii sale. Se socoti jignit, dar îşi înghiţi obida, ascunzându-şi-o. Între timp, Golubenko îi cuceri iubita şi o ceru în căsătorie. Dar ce să vezi? Livţov acesta se împrieteni la cataramă cu Golubenko, uitând trecutul şi se oferi chiar să-i fie cavaler de Onoare la nuntă, ţinându-i pirostriile. Întorcându-se de la cununie, Livţov – îmbrăcat în frac şi cu părul frizat – se apropie de mire ca să-l felicite şi să-l sărute, faţă de întreaga societate nobilă, în frunte cu guvernatorul şi, aşa cum era, îi vârî în pântece un pumnal lui Golubenko care se prăbuşi la pământ. Închipuiţi-vă, propriul său cavaler de onoare… Ce ruşine! Dar asta nu-i totul! Cum îl străpunse cu pumnalul pe mire, Livţov se repezi în dreapta şi-n stânga, exclamând: „Vai, ce-am făcut! Vai, ce-am făcut!” Lacrimile îi curgeau şiroaie. Tremura tot. Se atârna de gâtul oamenilor, chiar de-al doamnelor: „Vai, ce-am făcut! Vai, ce-am făcut!” Hi-hi-hi! Ne-a făcut să leşinăm de râs! Păcat numai de Golubenko, care, de fapt, se făcu bine, în cele din urmă…

— Nu văd cu ce rost mi-aţi povestit toate acestea, se încruntă cu asprime Velceaninov.

— Totu-i că a fost în stare să lovească cu pumnalul, chicoti Pavel Pavlovici. Şi, după cum se vede, omul acesta nu era un tip, ci un mucos, care de frică a uitat până şi buna-cuviinţă, atârnându-se de gâtul cucoanelor faţă de guvernator. Dar îl înjunghiase, îşi atinsese ţinta… Numai pentru asta am vrut să vă povestesc istorioara.

— Duceţi-vă la dracu! Răcni, exasperat, Velceaninov, ca şi cum s-ar fi frânt ceva într-însul. Luaţi-vă tălpăşiţa cu toate ascunzişurile voastre mârşave, nemernicule, ţineţi cu tot dinadinsul să mă speriaţi, chinuitor de copii, lepădătură, ticălosule, ticălosule, ticălosule! Zbieră el ca scos din minţi, înăbuşindu-se la fiecare cuvânt.

Pavel Pavlovici se cutremură şi chiar mahmureala îi trecu puţin. Buzele îi tremurau.

— Adică, Alexei Ivanovici, pe mine mă numiţi ticălos – dumneavoastră, pe mine?

Velceaninov îşi recăpătă numaidecât stăpânirea de sine.

— Sunt gata să-mi cer scuze, răspunse gazda după o scurtă tăcere, cuprins de gânduri sumbre, dar numai în cazul când dumneavoastră înşivă aţi fi de acord să procedaţi de acum înainte fără ocolişuri.

— În locul domniei voastre, Alexei Ivanovici, eu mi-aş fi cerut scuze fără nici o condiţie.

— Fie şi aşa, zise Velceaninov, după ce tăcu din nou un timp. Îmi cer scuze. Trebuie însă să încuviinţaţi singur, Pavel Pavlovici, că după cele petrecute nu mă mai simt vinovat cu nimic faţă de domnia-voastră, cât priveşte întreaga chestiune, nu numai cazul de acum.

— Dar ce chestiuni pot să aibă loc între noi? Zâmbi şiret Pavel Pavlovici şi îşi lăsă ochii în pământ.

— Dacă-i aşa, cu atât mai bine, cu atât mai bine! Isprăviţi-vă de băut vinul şi culcaţi-vă, căci eu oricum tot n-o să vă dau drumul…

— Mda… Vinul ăsta… Rosti cu sfială Pavel Pavlovici, totuşi se apropie de masă şi sorbi ultimul pahar, turnat mai demult. Pesemne băuse din belşug mai înainte, aşa că mâna-i tremura şi udă cu o parte din vin duşumeaua, cămaşa şi vesta… Bău totuşi paharul până-n fund, fiindu-i parcă peste putinţă să-l lase plin, apoi aşează paharul cu respect pe masă, se îndreptă supus spre pat să se dezbrace.

— N-ar fi oare mai bine să nu înnoptez la dumneavoastră? Spuse deodată Pavel Pavlovici, rămânând în mână cu o gheată pe care tocmai şi-o scosese din picior.

— Nu. N-ar fi de loc mai bine! Răspunse mânios Velceaninov, păşind neobosit prin odaie fără să se uite la dânsul.

Pavel Pavlovici îşi scoase hainele şi se puse în pat. După un sfert de ceas se culcă şi Velceaninov, care stinse lumânarea.

Nu putea adormi pradă neliniştii. Un element nou, care parcă încurca şi mai mult lucrurile, răsări, din senin de undeva, tulburându-l, fără să-şi dea seama de ce se simţii ruşinat de această nelinişte. Când era cât pe ce să aţipească, un foşnet îl trezi de-a binelea. Îşi aruncă îndată privirea la patul lui Pavel Pavlovici. În odaie era întuneric beznă. Draperiile fuseseră trase de tot. I se păru că Trusoţki nu stătea culcat, ci se sculase şi şedea în capul oaselor pe marginea patului.

— Ce-i cu dumneavoastră? Exclamă Velceaninov.

— Văd o umbră, rosti în şoaptă Pavel Pavlovici, după o scurtă aşteptare.

— Ce anume? Ce fel de umbră?

— Acolo, în odaia de alături, am văzut parcă prin uşă o umbră.

— Umbra cui? Întrebă Velceaninov după o scurtă tăcere.

— A Nataliei Vasilievna.

Velceaninov puse picioarele pe covor şi se uită el însuşi prin antreu în camera vecină, care stătea tot timpul cu uşa deschisă. Acolo nu erau draperii la ferestre, ci numai storuri, de aceea se vedea o zare de lumină.

— În odaia cealaltă nu-i nimic, sunteţi beat, culcaţi-vă! Zise Velceaninov şi se înveli cu plapuma.

Pavel Pavlovici nu mai rosti nici un cuvânt şi se culcă şi el.

— Dar mai înainte n-aţi văzut niciodată umbra ei? Îl întrebă dintr-o dată Velceaninov după vreo zece minute.

— O singură dată parcă am mai văzut-o, rosti abia auzit Pavel Pavlovici, tărăgănând răspunsul. Apoi se aşternu iarăşi între dânşii tăcerea.

Velceaninov nu şi-ar fi putut da seama cu siguranţă dacă aţipise ori nu. Dar nu trecu un ceas şi gazda tresări în aşternut, îl trezi ca un foşnet. Nu ştia ce era, i se părea însă că ceva alb stătea în beznă, la doi paşi de dânsul, în mijlocul odăii. Se sculă în capul oaselor şi privi lung cam un minut.

— Dumneavoastră sunteţi, Pavel Pavlovici? Rosti Velceaninov cu o voce stinsă, care răsună brusc în liniştea nopţii, părându-i-se stranie chiar lui însuşi.

Nu căpătă nici un răspuns, dar nu era nici o îndoială că cineva stătea în picioare în faţa sa.

— Dumneavoastră sunteţi… Pavel Pavlovici? Repetă el mai tare şi chiar cu un glas atât de puternic, încât dacă Trusoţki ar fi dormit liniştit în pat, s-ar fi deşteptat pe loc şi i-ar fi răspuns.

Nici un cuvânt însă. În schimb, silueta albă, abia desluşită, se mişcă, apropiindu-se de dânsul. Apoi se petrecu ceva straniu: într-o clipită parcă se frânse ceva într-însul ca şi deunăzi şi răcni din răsputeri, cu o voce aspră, sugrumată, sufocându-se aproape la fiecare cuvânt:

— Dacă dumneavoastră, un măscărici beţivan, vă trece prin cap că m-aţi putea speria, o să mă întorc cu faţa la perete, îmi voi trage plapuma peste cap şi n-o să mă mai întorc toată noaptea ca să-ţi dovedesc că nu dau două parale pe tine… Chiar dacă-i sta aşa, până-n zori… Măscărici ce eşti… Mi-i şi scârbă de tine!

Zicând acestea, Velceaninov scuipă mânios spre locul unde se afla presupusul Pavel Pavlovici, se răsuci scurt în pat cu faţa la perete, se acoperi cu plapuma, cum spusese şi

rămase nemişcat ca un mort. Se aşternu o tăcere mormântală. Era greu de spus dacă umbra se apropia de dânsul sau încremenise pe loc, iai inima îi bătea tare, tare de tot. Trecură cel puţin cinci minute şi deodată, la vreo doi paşi de dânsul, se auzi vocea slabă, tânguitoare, a lui Pavel Pavlovici.

— Eu sunt, Alexei Ivanovici, m-am sculat să caut… (şi numi un obiect casnic din cele mai utile) nu l-am găsit pe aproape… Şi am vrut să-l caut uşurel pe lângă patul dumneavoastră.

— Dar de ce aţi tăcut… Când am strigat adineauri? Îl întrebă Velceaninov cu un glas frânt, după vreo jumătate de minut.

— M-am speriat. Răcniţi aşa de tare… De aceea m-am şi speriat.

— E acolo în colţ, la stânga, spre uşă, într-un dulăpior… Aprindeţi lumânarea…

— Găsesc şi fără lumânare… Rosti, smerit, Pavel Pavlovici, îndreptându-se spre ungher… Scuzaţi, Alexei Ivanovici, că v-am deranjat… Eram ca beat.

Velceaninov nu-i răspunse. Stătea întors cu faţa la perete şi rămase aşa toată noaptea, fără să se mişte. Voia oare să-şi ţină astfel cuvântul şi să-şi arate în modul acesta dispreţul? Nu ştia nici el singur ce se întâmplase cu dânsul. Tulburarea lui nervoasă se prefăcu în cele din urmă într-un adevărat delir şi el mult timp nu mai putu adormi. Deşteptându-se a doua zi către orele zece, Velceaninov sări ars şi se trezi pe marginea patului, ca aruncat de un arc. Dar Pavel Pavlovici nu se mai afla în odaie. Rămăsese numai patul său gol, desfăcut. Trusoţki o ştersese în zori de ziuă.

— Ştiam că aşa are să se întâmple! Exclamă Velceaninov, plesnindu-se cu palma peste frunte.

X.

La cimitir.

Temerile doctorului se adeveriră. Lizei i se făcu dintr-o dată mai rău, cum nu-şi închipuise în ajun nici Velceaninov,

nici Klavdia Petrovna. Dimineaţa, Velceaninov o mai găsi pe bolnavă conştientă, toropită însă de o mare febră. Ulterior, el încredinţa pe toţi că fetiţa îi zâmbise, ba chiar îi întinsese mânuţa fierbinte. Dacă acesta era adevărul sau numai rodul unei involuntare închipuiri, ca o consolare – nu se mai putea verifica. În faptul nopţii, bolnava îşi pierdu cunoştinţa şi în starea asta rămase până la sfârşit. A zecea zi de la sosire, Liza muri.

În vremea asta, Velceaninov trecu prin mari chinuri. Familia Pogorelţev era îngrijorată chiar de starea sănătăţii sale. În timpul acesta dureros, el petrecu la vilă cele mai multe zile. Când boala Lizei se apropie de deznodământ, Velceaninov stătea singur ceasuri întregi în câte un ungher, parcă fără să se gândească la nimic. Klavdia Petrovna venea uneori la dânsul ca să-l distreze, dar el îi răspundea monosilabic, făcând sforţări să stea de vorbă cu ea. Klavdia Petrovna nu se aşteptase că „toate acestea îl vor impresiona atât de puternic”. Mai degrabă Velceaninov se lua cu copiii, care îl făceau chiar să râdă, câteodată. Totuşi se scula de pe scaun aproape din ceas în ceas şi se ducea în vârful degetelor să vadă ce face bolnava. Uneori, i se părea că fetiţa îl recunoaşte. Nu mai avea nici o speranţă în privinţa însănătoşirii ei, ca şi toţi ceilalţi, dar nu se depărta de odaia, unde trăgea să moară Liza, stând de obicei în camera de alături.

În vremea asta totuşi, Velceaninov, de vreo două ori, desfăşură o activitate extraordinară. Pleca bezmetic la Petersburg după doctori, aducea pe medicii cei mai vestiţi şi făcea consulturi. Al doilea şi cel din urmă consult avu loc în ajunul morţii copilului. Cu vreo trei zile mai înainte, Klavdia Petrovna vorbi stăruitor cu Velceaninov, că trebuie neapărat să dea de urma domnului Trusoţki: „fără dânsul, într-un caz de nenorocire, nici nu vom putea înmormânta pe Liza”. Velceaninov mormăi că îi va scrie. Iar Pogorelţev anunţa că-l va descoperi cu ajutorul poliţiei. În sfârşit, Velceaninov scrise un bileţel de două rânduri şi-l duse la hotel. Ca de

obicei, Pavel Pavlovici nu era acasă. Atunci el înmână, scrisoarea Mariei Sâsoevna, ca să i-o transmită.

În cele din urmă, Liza muri într-o minunată seară de vară, o dată cu apusul soarelui. De abia atunci se dezmetici Velceaninov. Pe când fetiţa răposată era gătită şi îmbrăcată într-o albă rochiţă de sărbătoare a uneia dintre fiicele Klavdei Petrovna, fiind aşezată în salon pe o masă cu flori între mânuţe, Velceaninov se apropie de Klavdia Petrovna şi îi declară cu ochi scăpărători că-l va aduce, mort-copt, pe „ucigaş”. Fără a-i asculta sfatul de a zăbovi până a doua zi, Velceaninov plecă numaidecât la oraş.

Ştia unde să-l dibuiască pe Pavel Pavlovici. Doar nu numai după doctori se mai dusese el la Petersburg. Uneori, în timpul acela, avea impresia că, aducând la Liza pe tatăl ei, aceasta – numai la auzul glasului său – şi-ar fi venit în fire. Atunci, ca un desperat, pornea să-l caute.

Pavel Pavlovici îşi păstrase domiciliul de la hotel, dar acolo degeaba întrebă de dânsul.

— Câte trei zile în şir nu numai nu doarme, dar nici nu dă pe acasă, îl informase Maria Sâsoevna, apoi vine aici uneori ca din întâmplare, mort-beat, nu stă nici un ceas pe ceasornic şi iar o ia din loc. Îşi face de cap.

Un chelner de la hotelul Pokrovskaia spuse printre altele lui Velceaninov că Pavel Pavlovici frecventa de mai demult nişte femei de moravuri uşoare de pe bulevardul Voznesenski. Velceaninov le descoperi cu uşurinţă. După ce le cinsti din belşug, ele îşi aduseră numaidecât aminte de clientul lor, recunoscându-l îndeosebi după pălăria cu doliu, dar îl şi făcură de două parale, fiindcă nu mai venea pe la dânsele. Una dintre profesioniste, numită Katia, se prinse „să-l găsească neapărat pe Pavel Pavlovici, deoarece acesta se ţine acum lipcă de Maşka Prostakova şi are punga doldora de parale. Cât priveşte pe Maşka, asta-i o ticăloasă… A zăcut prin spitale… Numai dacă ar vrea să deschidă gura şi Maşka ar înfunda Siberia… Un singur cuvinţel ar fi de ajuns.” Dar Katia nu-l descoperi atunci, în

schimb făgădui ritos că-l va găsi altă dată. De data asta Velceaninov îşi puse toată nădejdea tocmai în concursul ei. El reveni a doua zi pe la orele zece. Căpătă fără întârziere învoire pentru Katia de la stabilimentul respectiv, plătind suma cuvenită pentru absenţa ei şi amândoi plecară pe urmele lui Pavel Pavlovici. De fapt, nu ştia nici el însuşi ce va face cu Trusoţki. Îl va ucide pentru isprăvile sale, sau numai îl căuta pentru a-i vesti moartea fiicei lui şi a-i cere concursul necesar la înmormântare? Primele demersuri nu dădură nici un rezultat. Aflară numai că Maşka Prostakova se bătuse cu Pavel Pavlovici cu trei zile în urmă şi că un slujbaş oarecare, cu un scaun, „spărsese capul lui Pavel Pavlovici". Într-un cuvânt, nu-l putură găsi multă vreme. Dar în cele din urmă, tocmai pe la orele două de noapte, Velceaninov – ieşind dintr-o casă rău famată, după indicaţia informatorilor, se întâlni pe neaşteptate, nas în nas, cu Pavel Pavlovici.

Două femei îl aduceau pe Trusoţki beat-mort spre casa aceea, una îl susţinea de braţ, iar din spate un pretendent zdravăn, de statură înaltă, zbiera cât îl ţinea gura, ameninţându-l pe Pavel Pavlovici cu tot felul de grozăvii. Urla printre altele că acesta „l-a exploatat şi i-a otrăvit viaţa". Era vorba pesemne de nişte bani. Femeile se arătau foarte grăbite şi speriate. Zărindu-l pe Velceaninov, Pavel Pavlovici se aruncă spre dânsul cu mâinile întinse, ţipând de parcă l-ar fi înjunghiat cineva:

— Ajutor, frăţioare!

Văzând silueta atletică a lui Velceaninov, pretendentul şterse numaidecât putina. Pavel Pavlovici îi arătă, triumfător, pumnul şi scoase un strigăt de izbândă. Atunci Velceaninov îl prinse furios de umeri şi se apucă să-l scuture atât de puternic cu amândouă mâinile, încât lui Pavel Pavlovici începură să-i clănţănească dinţii. Trusoţki încetă ca prin farmec de-a răcni şi, cu o privire îndobitocită de beţivan, cată spre justiţiarul său. Neştiind pesemne ce să mai facă cu dânsul, Velceaninov îi încovoie puternic

spinarea şi îl aşează alături pe o bornă de la marginea trotuarului.

— A murit Liza! Îi spuse.

Fără să-şi ia ochii de la dânsul, Pavel Pavlovici şedea pe bornă, susţinut de către una dintre femei. Pricepu, în sfârşit şi faţa i se scofâlci brusc.

— A murit… Şopti el cu o şoaptă stranie. Velceaninov nu-şi putu da seama, dacă Trusoţki zâmbise, beat fiind, cu surâsul său prelung şi infect, sau numai i se schimonosise figura. Dar, după o clipă, Pavel Pavlovici îşi ridică cu o vădită sforţare dreapta tremurândă ca să facă semnul crucii, dar nu izbuti, mâna în tremur îi căzu la loc. El mai zăbovi puţin, apoi se sculă greoi de pe bornă, prinse braţul femeii care-l însoţea şi, sprijinit de dânsa, porni mai departe în drumul lui, căzut parcă în nesimţire, ca şi cum Velceaninov nici nu ar fi fost de faţă. Dar acesta îl înşfăcă iarăşi de umăr.

— Nu mă înţelegi, monstrule, că fără tine Liza nu poate fi înmormântată? Răcni Velceaninov, înăbuşindu-se.

Pavel Pavlovici îşi întoarse capul.

— Îl mai ţii minte… pe sublocotenentul acela… de artilerie? Bolborosi el, cu limba încleiată.

— Ce-e-e? Răcni Velceaninov, cutremurându-se.

— El e tatăl ei! Caută-l pe dânsul, pentru înmormântare…

— Minţi! Urlă Velceaninov, ca scos din fire. Numai din răutate o spui… Ştiam eu că tocmai asta mi-o coci!

Ieşit din minţi, Velceaninov îşi ridică înspăimântătorul său pumn asupra lui Pavel Pavlovici. Încă o clipă… Şi l-ar fi ucis, poate, cu o singură lovitură în cap. Femeile ţipară ascuţit şi săriră în lături. Trusoţki însă nici nu clipi din ochi. O furie sălbatică îl desfigura.

— Ştii tu cum se cheamă la noi… Curat pe ruseşte?… Rosti răspicat Pavel Pavlovici (ca şi cum i s-ar fi risipit cu totul mahmureala) o înjurătură, care nu poate fi reprodusă în scris. Acolo să te şi cari, fără zăbavă.

Apoi Trusoţki se smulse cu putere din mâinile lui Velceaninov, se împiedică şi cât pe ce era să cadă. Femeile îl

prinseră şi de data asta şi o luară la fugă împreună cu dânsul, ţivlindu-se şi aproape târându-l după ele. Velceaninov nu-l mai urmări.

A doua zi, la ora unu în jurul prânzului, apăru la vila Pogorelţivilor un funcţionar foarte prezentabil, între două vârste, îmbrăcat în uniformă şi înmână cu deferenţă Klavdiei Petrovna un plic adresat pe numele ei, din partea lui Pavel Pavlovici Trusoţki. Plicul conţinea o scrisoare, trei sute de ruble şi hârtiile necesare pentru înmormântarea fetiţei. Scrisoarea era scurtă, extrem de respectuoasă şi plină de cuviinţă, îi mulţumea profund domniei-sale Klavdia Petrovna pentru comportarea ei, izvorâtă din atâta bunătate faţă de o orfană – faptă pentru care numai unul Dumnezeu ar putea-o răsplăti. Amintea destul de vag că din pricina unei grave maladii nu va putea lua parte în persoană la înmormântarea preaiubitei şi nefericitei fiice. Îşi punea însă toate speranţele în bunătatea îngerească a domniei-sale. Cele trei sute de ruble erau destinate – după lămuririle suplimentare din misivă – pentru înmormântare şi îndeobşte pentru cheltuielile pricinuite de boala copilei. Iar dacă va rămâne ceva din suma aceasta, ruga respectuos să se folosească pentru a se pomeni veşnic sufletul răposatei Liza. Funcţionarul, aducător al scrisorii, nu putu adăuga nimic altceva. Din unele vorbe ale sale rezulta că el primise a aduce personal domniei-sale scrisoarea numai la stăruitoarea rugăminte a lui Pavel Pavlovici. Pogorelţev se simţi chiar jignit de expresia privitoare la „cheltuielile pricinuite de boala copilei” şi hotărî să oprească numai cincizeci de ruble pentru înmormântare, deoarece nu putea fi împiedicat un tată de a-şi îngropa copila, iar restul de două sute cincizeci să fie înapoiat fără întârziere domnului Trusoţki. Klavdia Petrovna însă decise în cele din urmă să nu-i mai trimită înapoi două sute cincizeci de ruble, ci o chitanţă de la biserica cimitirului despre primirea acestor bani pentru veşnica pomenire a sufletului răposatei copile Elisaveta. Chitanţa urma să fie înmânată neîntârziat lui

Pavel Pavlovici de Velceaninov, care i-o şi trimise prin poştă la hotel.

După înmormântare, Velceaninov nu se mai arătă la conac. Două săptămâni încheiate, umblă singur haihui prin oraş, fără nici un ţel, pe gânduri, dând peste oameni. Alte dăţi zăcea însă acasă zile întregi, întins pe divan, uitând de îndeletnicirile cele mai obişnuite. Familia Pogorelţev trimise de mai multe ori după dânsul, poftindu-l la conac. El făgăduia, dar numaidecât dădea uitării promisiunile. Într-un rând, însăşi Klavdia Petrovna se duse la oraş, dar nu-l găsi acasă. Acelaşi lucru se petrecu de câteva ori şi cu avocatul, care avea să-i facă comunicări. În sfârşit, procesul, condus cu multă abilitate, se încheie. Se prezentă un aranjament lesnicios. Partea adversă căzu de acord pentru o înţelegere. Rămânea numai ca Velceaninov să renunţe la o parte neînsemnată din proprietate. Era nevoie doar de consimţământul acestuia. Găsindu-l în cele din urmă acasă, avocatul se arătă surprins de indiferenţa şi moliciunea cu care îl ascultase acest client, atât de cârciogar şi agitat odinioară.

Sosiră, în sfârşit, zilele cele mai dogoritoare ale lui iulie, dar Velceaninov nici nu lua seama la vreme. Durerea sa îi măcina sufletul şi evolua asemenea unui abces copt, lămurindu-i-se clipă cu clipă şi concretizându-se sub forma unui gând chinuitor. Suferinţa lui cea mai mare era prilejuită de faptul că Liza nu apucase să cunoască cine e dânsul, murind fără să fi aflat cu câtă duioşie fusese iubită de el. Unicul ţel al întregii sale vieţi, care licărise înainte-i într-o bucurie atât de încântătoare, se stinsese brusc în bezna veşnică. Acest scop s-ar fi întruchipat aievea în împrejurarea – cum se gândea el în orice moment – ca Liza să simtă zi cu zi, ceas cu ceas, neîntrerupt de-a lungul vieţii sale, iubirea lui fără de margini. „Oamenii n-au şi nici nu pot avea un scop mai înalt, îşi spunea uneori Velceaninov, căzut într-o lugubră exaltare. Chiar dacă există şi alte ţeluri, niciunul nu poate fi mai sfânt decât acesta”. „Prin iubirea

faţă de Liza, se gândea el alteori, mi-aş fi purificat şi mi-aş fi răscumpărat toată viaţa mea trecută, îmbibată de duhoare şi trăită fără de nici un folos. Aş fi gonit pe omul trândav, vicios şi sfârşit din mine, făurind pentru viaţă o fiinţă pură, minunată… Pentru fiinţa aceasta mi s-ar fi iertat totul. Chiar eu singur mi-aş fi iertat toate păcatele.”

Aceste gânduri conştiente îi răsăreau în minte, însoţite totdeauna de viziunea limpede, apropiată, emoţionantă a copilei defuncte. Reânvia în sufletul lui figura sa palidă şi îşi reamintea orice expresie de pe faţa ei. O revedea în sicriu printre flori. O revedea şi fără cunoştinţă, în delirul febrei, cu ochii ficşi, larg deschişi… Îşi aduse aminte că, pe când zăcea întinsă pe masă, el zărise din întâmplare un degeţel al copilei, înnegrit din cine ştie ce motiv în timpul bolii. Această imagine îl impresionase atât de adânc în clipele acelea, încât i se făcuse milă de bietul degeţel. Până atunci el „fusese parcă lipsit de orice simţire”, dar după aceea îi zvâcni în cap, pentru întâia oară, gândul de a-l găsi neîntârziat pe Pavel Pavlovici şi de a-l ucide pe loc. Oare nu cumva tocmai mândria călcată în picioare a fetiţei omorâse această inimioară de copil, în cele trei luni de chinuri suferite din partea părintelui, care fulgerător îşi preschimbase iubirea în ură, o jignise adânc cu acea vorbă ruşinoasă, îşi bătuse joc de spaimele ei şi, în cele din urmă, o lepădase la nişte oameni străini? Velceaninov îşi vântura mereu în minte aceste lucruri, dându-le tot alte şi alte sensuri. „Oare vă puteţi închipui ce înseamnă Liza pentru mine?” îşi aminti el dintr-o dată exclamaţia lui Trusoţki când era beat – şi era încredinţat că aceste cuvinte nu camuflau o farsă, ci exprimau purul adevăr – ascundeau o iubire autentică. „Cum putuse fi însă atât de crud monstrul acesta cu un copil pe care îl iubise odinioară aşa de mult? E posibil aşa ceva?”

De fiecare dată Velceaninov ocolea această întrebare, ba chiar parcă o gonea. Întrebarea ascundea ceva îngrozitor, intolerabil şi insolubil…

Într-o zi, Velceaninov, fără să-şi dea seama, se trezi purtat de paşii săi în cimitirul unde fusese înmormântată Liza şi-i găsi micuţul mormânt. Nu mai trecuse pe acolo de la înmormântare. I se păruse ceva prea chinuitor. De aceea nici nu îndrăznise să se ducă la ţintirim. Dar – lucru ciudat – Cum se lipi cu pieptul de mormânt şi-l sărută simţi în suflet ca o uşurare. Era o seară senină. Soarele scăpăta la asfinţit. De jur împrejur, pe lângă morminte, creştea o iarbă verde, mustoasă. Pe aproape, în măceşi, zumzăia o albină. Florile şi coroanele, puse pe micuţul mormânt al Lizei de către Klavdia Petrovna şi de copiii săi, zăceau cu jumătate din petale risipite în ţărână.

După atâta vreme o oarecare speranţă parcă îi împrospăta inima. „Mi-e sufletul aşa de uşor!” se gândi Velceaninov, impresionat de liniştea cimitirului, privind cerul limpede şi calm. Un val de credinţă curată şi senină în ceva necunoscut i se revărsă în suflet. „Liza mi-a trimis pacea asta, ea vorbeşte acuma cu mine”, îşi zise el.

Se întunecase de-a binelea, când Velceaninov se hotărî să se întoarcă acasă. În drumul său, nu departe de poarta ţintirimului, se afla un fel de birt sau o cârciumă, într-o căsuţă scundă din bârne de lemn. Prin ferestrele deschise se zăreau oameni şezând la mese. Deodată, i se păru că unul dintre clienţi, aşezat chiar lângă fereastră, era însuşi Pavel Pavlovici care îl văzu şi-l cerceta curios de la fereastră. Velceaninov trecu mai departe, dar în curând auzi paşi în urma lui. Pavel Pavlovici, în carne şi oase, alerga după dânsul. Pesemne expresia de pace, întipărită pe figura lui Velceaninov, îl atrăsese şi-l îmbărbătase, când îl privise de la fereastră. Ajungând în dreptul lui, Trusoţki zâmbi cu timiditate – dar nu cu surâsul de beţivan de odinioară. De altfel, el nu era beat de loc.

— Ziua bună! Rosti el.

— Ziua bună! Îi răspunse Velceaninov.

XI.

Pavel Pavlovici se însoară.

Dându-i „ziuă-bună”, Velceaninov rămase surprins de sentimentele sale. I se păru ciudat să se întâlnească cu omul acesta fără să simtă vreun pic de răutate şi să încerce faţă de dânsul un simţământ cu totul nou, ca un îndemn pentru o altă atitudine.

— Ce seară plăcută, rosti Pavel Pavlovici, privindu-l drept în ochi.

— Încă n-aţi plecat? Murmură Velceaninov, nu atât cu ton interogativ, cât ca constatarea unei realităţi şi îşi urmă mai departe drumul.

— Am mai zăbovit puţin. Am căpătat, în sfârşit, postul urmărit, care are chiar caracterul unei avansări. Poimâine plec cu siguranţă.

— Aţi obţinut un post? Îl întrebă direct interlocutorul.

— Şi de ce nu? Răspunse cu un rictus Pavel Pavlovici.

— Am spus şi eu aşa, într-o doară…, se eschivă Velceaninov şi, posomorându-se, se uită chiorâş la Pavel Pavlovici.

Spre surprinderea lui, îmbrăcămintea, pălăria cu panglică de doliu şi întreaga înfăţişare a domnului Trusoţki erau incomparabil mai decente decât acum două săptămâni. „Dar oare ce căuta în cârciuma aceea?” se gândi Velceaninov.

— Mai vreau să vă împărtăşesc, Alexei Ivanovici şi o altă mare bucurie a mea, reluă vorba Pavel Pavlovici.

— Ce bucurie?

— Mă însor.

— Cum?

— După tristeţe – bucurie… Asta-i viaţa! Dar aş fi ţinut, Alexei Ivanovici… Mă tem însă… Că vă grăbiţi… Aşa se pare, cel puţin…

— Da, da… Sunt grăbit… Şi nici nu mă simt tocmai bine…

Deodată, îl cuprinse o puternică dorinţă de a se debarasa de dânsul. Predispoziţia pentru oarecare simpatie i se risipi într-o clipită.

— Într-adevăr, aş fi dorit…

Pavel Pavlovici nu-şi isprăvi vorba despre ceea ce ar fi dorit… Velceaninov tăcea.

— În cazul acesta s-o lăsăm pentru altă dată, când vom avea norocul să ne întâlnim din nou…

— Da, da, altă dată, mormăi grăbit Velceaninov, fără să se uite la dânsul şi fără să se oprească.

Tăcură un răstimp. Pavel Pavlovici îl întovărăşi mai departe.

— Atunci la revedere! Zise, în sfârşit, Velceaninov.

— La revedere, sper…

Velceaninov se întoarse acasă cu nervii iarăşi zdruncinaţi, întâlnirea cu „omul acesta” îl scotea din sărite. Îl copleşea. Ducându-se la culcare, se întrebă din nou: „Oare ce-o fi căutat în preajma cimitirului?”

A doua zi dimineaţa, Velceaninov se hotărî, în sfârşit, să facă o vizită familiei Pogorelţev. Se decise fără prea multă tragere de inimă. Orice manifestare de simpatie pentru dânsul era o povară, chiar cea venită de la familia Pogorelţev. Dar aceştia erau atât de îngrijoraţi de starea lui, încât trebuia neapărat să se ducă la dânşii. Deodată, i se năzări că se va simţi foarte încurcat, revăzându-i. „Să mă duc ori să nu mă duc?” se gândea, căutând să-şi isprăvească cât mai repede prânzişorul, când – spre marea lui surprindere – îşi făcu apariţia Pavel Pavlovici.

Cu toată întâlnirea din ajun, Velceaninov nu şi-ar fi putut închipui că omul acesta va mai trece vreodată pe la dânsul, de aceea rămase aşa de nedumerit, că – privindu-l – nici nu ştia cum să înceapă vorba. Dar Pavel Pavlovici se descurcă cu multă îndemânare. Îl salută şi se aşeză pe acelaşi scaun, pe care şezuse la ultima vizită, acum trei săptămâni. Amintirea acestei vizite răsări limpede în mintea lui Velceaninov, care îşi privi oaspetele cu nelinişte şi cu dezgust.

— Vă surprinde vizita mea? Începu Pavel Pavlovici, ghicind privirea gazdei.

Îndeobşte, Pavel Pavlovici părea mult mai dezgheţat decât în ajun, dar şi mai intimidat. Portul său era cât se poate de curios. Domnul Trusoţki avea o îmbrăcăminte nu numai decentă, ci chiar elegantă: o haină uşoară de vară, pantaloni de culoare deschisă, înguşti şi o vestă tot de culoare deschisă. Mănuşile, monoclul cu rama de aur apărut tam-nesam şi cămaşa – toate n-aveau nici un cusur. Persoana sa mirosea chiar a parfum. Acest personaj avea în întregime ceva ridicul şi, în acelaşi timp, bizar şi respingător.

— Bineînţeles, Alexei Ivanovici, urmă Trusoţki, maimuţărindu-se, prezenţa mea vă surprinde, îmi dau seama. Dar între oameni cred că persistă totdeauna… N-am dreptate?… Ceva superior tuturor eventualităţilor şi neplăcerilor ce pot surveni… Nu-i aşa?

— Ştiţi ce, Pavel Pavlovici? Spuneţi-mi cât mai repede şi fără ocoluri tot ce doriţi, rosti Velceaninov, încruntându-şi sprâncenele.

— În două vorbe şi un cuvânt, îşi dădu drumul Pavel Pavlovici: mă însor şi plec chiar acum la logodnică, care locuieşte la vilă, afară din oraş. Aş vrea să-mi faceţi marea onoare de a-mi permite să vă prezint acestei familii. De aceea am venit aici pentru a vă ruga, a vă implora – şi Trusoţki îşi înclină cu smerenie capul – ca să binevoiţi a mă însoţi…

— Unde să vă însoţesc? Zise Velceaninov, holbându-şi ochii.

— La dânşii, adică la vila lor. Scuzaţi-mă, vorbesc halandala, stângaci, ca-ntr-o aiureală de febră… Tare mă tem să nu mă refuzaţi, rosti el, aruncând asupra lui Velceaninov o privire rugătoare.

— Vreţi să vă însoţesc imediat la logodnica dumneavoastră? Rosti ca buimac gazda, neputând da crezare nici urechilor, nici ochilor săi.

— Da, adeveri foarte timid Pavel Pavlovici. Vă rog, Alexei Ivanovici, nu vă supăraţi. Nu trebuie să-mi luaţi demersul

ca un act de îndrăzneală, ci numai ca o rugăminte şi încă foarte umilă. Speram că poate n-o să mă refuzaţi.

— În primul rând, asta-i cu neputinţă, răspunse, fierbând, Velceaninov.

— E o dorinţă a mea arzătoare şi nimic mai mult, urmă să-l implore Trusoţki. Ba n-am să vă ascund încă un motiv: mai există aici o pricină, pe care aş fi vrut să v-o dezvălui după aceea. Iar acuma vă rog extrem de mult… Şi el se ridică de pe scaun cu profund respect.

— În orice caz, nu-i posibil… Trebuie să conveniţi şi dumneavoastră.

Velceaninov se sculă şi el în picioare.

— Ba-i foarte posibil, Alexei Ivanovici. Mi-am propus să vă prezint ca un amic al meu. De altfel, sunteţi cunoscut acolo. E vorba de vila consilierului de stat Zahlebinin.

— Cum? Exclamă Velceaninov.

Era consilierul pe care îl căutase mereu, neputându-l descoperi acum o lună – deoarece acţiona, după cât se pare, în folosul părţii adverse din procesul său.

— Ei da, ei da! Surâse Pavel Pavlovici, ca şi cum via surprindere a lui Velceaninov i-ar fi dat curaj. E acelaşi cu care mergeaţi pe stradă… Nu vă mai aduceţi aminte? Stăteaţi de vorbă, iar eu mă aflam pe trotuarul celălalt şi vă priveam. Aşteptam atunci să mă apropii de el după dumneavoastră. Acum vreo douăzeci de ani am fost chiar colegi de slujbă. Când ne-am întâlnit pe stradă şi am vrut, după dumneavoastră, să stau de vorbă cu dânsul, pe-atunci nici nu-mi trecea prin cap chestia mariajului. Gândul acesta mi-a venit fulgerător în cap, de vreo săptămână.

— Bine-bine, dar mi se pare că asta-i o familie foarte onorabilă. Nu-i aşa? Se miră cu naivitate Velceaninov.

— Desigur şi ce-i cu asta? Zise Pavel Pavlovici, făcând o schimă de nemulţumire.

— Nu-i nimic. Dar nu-i vorba de asta… E o simplă remarcă, după vizita mea.

— O, familia aceasta prea bine îşi aduce aminte de dumneavoastră, când aţi fost pe la ea, îi tăie, bucuros, vorba Pavel Pavlovici. Numai că n-aţi putut vedea atunci pe toţi membrii familiei. Părintele vă ţine minte şi vă stimează foarte mult. I-am vorbit de dumneavoastră în termenii cei mai elogioşi.

— Dar cum se face că, fiind văduv numai de trei luni…

— A! Cununia nu va avea loc imediat, ci numai după nouă sau zece luni, când se va împlini anul de doliu. N-aveţi nici o grijă. Totul va merge ca pe apă. De altfel, Fedosei Petrovici mă ştie încă din copilărie, a cunoscut pe răposata nevastă-mea, e informat ce trai am dus şi ce carieră am. În sfârşit, posed şi ceva stare, iar acum capăt o slujbă cu o avansare în grad. Totul merge ca pe roate…

— Va să zică-i vorba de fiica lui…

— Am să vă povestesc toate de-a fir-a-păr, rosti Pavel Pavlovici, strângându-şi umerii, cuprins de plăcere. Permiteţi-mi, vă rog, să aprind o ţigară. De altfel, chiar astăzi veţi putea vedea singur toate cele. Se ştie că aici, la Petersburg, demnitari ca Fedosei Petrovici sunt uneori foarte apreciaţi în funcţia lor dacă ştiu să se impună. Ei bine, în afară de leafă şi de accesorii – tot felul de suplimente, gratificaţii, indemnizaţii de locuinţă şi de întreţinere, ca şi ajutoare speciale – el nu are nimic care să poată constitui un capital. Trăiesc foarte larg, dar nu pot pune nimic deoparte, având o familie aşa de numeroasă. Gândiţi-vă numai: opt fete şi un fiu minor. Dacă ar muri capul familiei, nu ar lăsa decât o pensie foarte modestă. Şi opt fete! Vă daţi seama ce înseamnă asta? Socotind numai câte o pereche de pantofi pentru fiecare – şi cât face! Cinci din cele opt fete sunt bune de măritat. Cea mai mare are douăzeci şi patru de ani (o fată fermecătoare, veţi vedea-o), a şasea e numai de cincisprezece ani, urmează încă la liceu. Pentru cele cinci fete trebuie de găsit miri şi cât mai curând. Tatăl e nevoit să le scoată în lume – vă daţi seama

câte parale costă! Şi deodată apar eu ca pretendent, cunoscut ca om cu o bună stare materială… Asta-i!

Pavel Pavlovici dădea aceste amănunte în culmea încântării.

— Aţi peţit-o pe cea mai mare?

— Nu… Nu pe cea mai mare, am cerut mâna celei de a şasea, care învaţă încă la liceu.

— Cum? Exclamă Velceaninov cu un surâs involuntar. Dar mi-aţi spus adineaori că n-are decât cincisprezece ani!

— Acum are cincisprezece ani. Peste nouă luni va avea şaisprezece ani, şaisprezece ani şi trei luni – aşa că… Totuşi, cum n-ar fi acum convenabil, fata nu ştie nimic… Lucrurile s-au pus la cale cu părinţii… Credeţi-mă, totul e în perfectă regulă.

— Va să zică încă nu-i nimic hotărât?

— Ba totu-i hotărât! E în perfectă regulă.

— Dar fata nu ştie?

— Doar de formă… Numai de ochii lumii, nu se vorbeşte nimic în faţa ei… Dar cum să nu ştie? Şi Pavel Pavlovici îşi strânse, încântat, pleoapele… Alexei Ivanovici, îmi faceţi favoarea asta? Încheie cu multă smerenie musafirul.

— Şi adică ce rost ar avea ca să mă duc eu acolo? Pe lângă asta, adăugă el, pripit, cum n-am de gând să merg pentru nimic în lume, de prisos îmi daţi fel de fel de motive.

— Alexei Ivanovici…

— Nu cumva vă închipuiţi c-o să mă aşez lângă dumneavoastră în caleaşcă ca să ne prezentăm acolo? Fiţi serios!

Un sentiment de antipatie şi de dezgust îl cuprinse iarăşi pe Velceaninov după cele câteva clipe cât îl amuzase pălăvrăgeala lui Pavel Pavlovici despre logodnă. Încă un moment şi l-ar fi dat pe uşă afară. Se îmbufnase şi împotriva lui însuşi.

— Ba aşezaţi-vă, Alexei Ivanovici, aşezaţi-vă lângă mine şi n-o să vă căiţi! Îl imploră Pavel Pavlovici cu o voce plângătoare. Nu, nu, adăugă el, răspunzând unui gest

hotărât al lui Velceaninov, nu, Alexei Ivanovici, nu mă refuzaţi categoric. Văd că m-aţi înţeles greşit. Îmi dau seama prea bine că noi nu putem fi prieteni. Doar nu sunt aşa de prost ca să nu înţeleg atâta lucru. Serviciul pe care vi-l cer acum nu vă obligă cu nimic pentru viitor. De altfel, poimâine plec de aici cu totul şi pentru totdeauna. E ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Ziua de azi rămâne ca un fapt izolat, fără nici o consecinţă. Am venit la dumneavoastră, bazându-mă pe nobleţea distinselor sentimente din inima dumneavoastră, răscolite – poate – în ultima vreme… Mă exprim limpede sau încă nu?

Emoţia lui Pavel Pavlovici ajunse la culme. Velceaninov îl privea într-un chip ciudat.

— Mă rugaţi să vă fac nu ştiu ce serviciu, rosti pe gânduri Velceaninov, dar insistaţi prea mult. Asta-mi pare suspect. Aş vrea să-mi vorbiţi mai lămurit.

— Tot serviciul cerut este de a mă întovărăşi. Pe urmă, la reîntoarcere, vă voi destăinui totul ca la spovedanie. De ce n-aveţi încredere în mine?

Dar Velceaninov refuza mai departe cu şi mai multă încăpăţânare, întrucât îi încolţea în minte un gând răutăcios, ostil… Gândul acesta sumbru îi dăduse târcoale mai demult, încă de la început, când Pavel Pavlovici îi pomenise de logodnică. O simplă curiozitate sau o pornire nedesluşită încă îl îndemna să primească. Şi cu cât simţea mai intens imboldul acesta, cu atâta se opunea mai tare. Şedea rezemat în cot şi medita. Pavel Pavlovici se gudura pe lângă dânsul, căutând să-l înduplece.

— Bine, merg! Acceptă brusc Velceaninov, tulburat şi cu îngrijorare, ridicându-se de pe scaun. Pavel Pavlovici era în al nouălea cer de bucurie.

— Atunci repede, Alexei Ivanovici, îmbrăcaţi-vă şi Trusoţki, de bucurie, începu să se învârtă ca un titirez în jurul lui Velceaninov. Vă rog să vă schimbaţi costumul, să vă îmbrăcaţi cât mai elegant, cum ştiţi dumneavoastră.

„Oare de ce ţine atât la asta? Ciudat om!” îşi zise gazda.

— Pe lângă asta, Alexei Ivanovici, ar trebui să-mi mai faceţi un serviciu. Dacă aţi apu'cat să acceptaţi invitaţia, vă rog să-mi daţi şi un sfat.

— Despre ce e vorba?

— Despre o chestiune serioasă: ce fac cu doliul? Ce-i mai convenabil: să-l scot ori să-l păstrez?

— Cum vreţi.

— Ba nu, dumneavoastră trebuie să decideţi. Ce-aţi face în locul meu? Eu cred că, păstrându-l, aş da dovadă de constanţă în afecţiunile mele şi aş apărea într-o lumină favorabilă.

— Bineînţeles, scoateţi-l!

— De ce bineînţeles? Şi Pavel Pavlovici căzu pe gânduri. Nu, parcă tot ar fi mai bine să-l păstrez…

— N-aveţi decât. „Va să zică n-are încredere în mine, las' că-i bine!” îşi zise Velceaninov.

Ieşiră amândoi. Pavel Pavlovici arunca priviri pline de mulţumire spre Velceaninov, astfel dichisit. Pe chipul lui se putea parcă citi multă consideraţie şi importanţă. Velceaninov se minuna şi de Trusoţki, dar încă şi mai mult de sine însuşi. La poartă îi aştepta o caleaşcă elegantă.

— Va să zică aţi angajat mai dinainte şi caleaşca. Eraţi deci încredinţat că voi merge.

— Caleaşca o tocmisem pentru mine. Dar eram aproape sigur că veţi fi de acord să mă însoţiţi, răspunse Pavel Pavlovici, cu o înfăţişare de fericire deplină.

— Ehei, Pavel Pavlovici, râse nervos Velceaninov, după ce amândoi luară loc în caleaşcă şi porniră, nu cumva sunteţi prea sigur de mine?

— Atunci, Alexei Ivanovici, nu tocmai dumneavoastră aţi avea dreptul să trageţi concluzia că sunt un nerod? Răspunse grav şi răspicat Pavel Pavlovici.

„Dar Liza!” îşi zise Velceaninov şi numaidecât îşi schimbă gândul, ca şi cum s-ar fi temut să nu săvârşească un sacrilegiu. I se păru dintr-o dată că chiar el însuşi era atât de meschin şi de mizerabil! I se păru că gândul care l-a

tentat era atât de meschin şi atât de josnic, încât îi veni o dorinţă violentă de a lăsa totul baltă, de a sări din caleaşcă şi a scăpa de Pavel Pavlovici chiar prin forţă. Dar acesta începu iarăşi să vorbească şi tentaţia îl învinse din nou pe Velceaninov.

— Alexei Ivanovici, vă pricepeţi la bijuterii?

— La ce fel de bijuterii?

— La briliante.

— Mă pricep.

— Aş vrea să duc acolo un mic cadou. Sfătuiţi-mă: e bine ori nu?

— După mine, n-ar trebui.

— Eu însă aş dori grozav, se frământă Pavel Pavlovici, numai nu prea ştiu ce-ar fi bine de cumpărat? O garnitură întreagă, adică broşă, cercei şi brăţară, ori numai un singur obiect.

— Cât vreţi să daţi?

— Să zicem vreo patru-cinci sute de ruble.

— Drace!

— E prea mult? Ce ziceţi? Tresări Pavel Pavlovici.

— Cumpăraţi o singură brăţară de o sută de ruble.

Pavlovici era nemulţumit. Dorea din tot sufletul să plătească cât mai mult şi să cumpere „întreaga” garnitură. De aceea şi stăruia. Amândoi intrară într-un magazin. Târgul se isprăvi prin cumpărarea unei singure brăţări – şi nu cea dorită de Pavel Pavlovici, ci cealaltă aleasă de Velceaninov. Trusoţki ţinuse să le cumpere pe amândouă. Când negustorul, care ceruse la început o sută şaptezeci şi cinci de ruble pe brăţară, lăsă din preţ douăzeci şi cinci de ruble – logodnicul simţi o nemulţumire. Ar fi plătit cu dragă inimă şi două sute, dacă i s-ar fi cerut atâta – aşa de mult ar fi dorit să plătească cât mai scump.

— Nu-i nimic că fac cadouri de pe acum, rosti el încântat, când porniră amândoi mai departe. Nu-i vorba acolo de o societate înaltă, ci de nişte oameni foarte simpli. Copiilor nevinovaţi le plac micile daruri, adăugă Trusoţki cu un

surâs poznaş şi vesel. Adineauri, Alexei Ivanovici, mi s-a părut că aţi rămas surprins când v-am spus că fata are cincisprezece ani. Dar tocmai asta nu-mi iese din cap. Parcă o văd pe fetiţă cum merge la şcoală cu geanta subsuoară, plină de caiete şi de peniţe, hi-hi! Tocmai gentuţa asta m-a robit. Să vă fac o mărturisire, Alexei Ivanovici, pe mine nevinovăţia mă atrage îndeosebi. Asta valorează în ochii mei mai mult decât frumuseţea. Chicoteşte cu vreo prietenă într-un ungher şi râde cu hohote, Doamne-Doamne! Şi când stai şi te gândeşti: de ce? Vezi că tot hazul îi stârnit de pisicuţa care a sărit de pe scrin pe pătuţ, făcându-se ghem… Nu simţi aici mireasmă de măr dat în pârg? Dar ce spuneţi, să-mi scot doliul ori nu?

— Cum vreţi.

— Îl scot!

Pavel Pavlovici îşi luă pălăria din cap, smulse panglica de doliu şi-o aruncă în stradă. Velceaninov zări în ochii săi strălucind o rază de speranţă în momentul când Trusoţki îşi puse iarăşi pălăria pe capu-i pleşuv.

„Dar oare ce-i sincer în atitudinea lui? Se gândi, indispus, Velceaninov. Ce rost are de fapt insistenţa pusă de dânsul ca să-l însoţesc? Are într-adevăr încredere, după spusele lui, în generozitatea sentimentelor mele? (Această presupunere era pentru el aproape o ofensă.) În definitiv, oare-i un farsor, un imbecil sau un «etern soţ»? În orice caz, e ceva intolerabil!”

XII.

La familia Zahlebinin.

Familia Zahlebinin era într-adevăr „foarte onorabilă” după părerea exprimată deunăzi de Velceaninov. Zahlebinin era un funcţionar superior – om cu vază. Şi povestirile lui Pavel Pavlovici despre veniturile lor corespundeau realităţii: oamenii parcă o duc bine, dar dacă ar muri capul familiei, nimic n-ar rămâne pe urma lui.

Bătrânul Zahlebinin îl primi extrem de cordial pe Velceaninov şi din vechiul „adversar” se preschimbă

numaidecât în prieten.

— Felicitările mele pentru soluţionarea favorabilă a procesului, rosti cu un aer amabil şi plin de prestanţă gazda, întâmpinându-l. Eu în permanenţă am fost pentru împăciuire. Iar Piotr Karlovici (avocatul lui Velceaninov) este un om foarte preţios în privinţa asta. Aşa, veţi căpăta vreo şaizeci de mii de ruble fără tevatură, fără amânări, fără sâcâieli… Altfel, daravera ar fi putut tărăgăni vreo trei ani…

Velceaninov fu prezentat de îndată şi doamnei Zahlebinina, o persoană în vârstă, planturoasă, cu faţa vulgară şi obosită. Apoi se iviră fetele, rând pe rând, sau perechi-perechi. Era o întreagă trupă. Velceaninov numără vreo zece-douăsprezece, apoi se lăsă păgubaş. Unele intrau, altele ieşeau. Dar printre dânsele se aflau şi vecine – prietene din vilele de alături. Vila familiei Zahlebinin era o construcţie mare din bârne de lemn, durată într-un stil necunoscut, bizar, cu tot felul de acareturi ridicate la diferite epoci, în mijlocul unei livezi mari. Dar şi alte trei-patru vile din preajmă aveau ieşirea în această livadă, care devenise astfel comună – ceea ce contribuise desigur la apropierea fetelor cu megieşele lor.

De la primele cuvinte, Velceaninov îşi dădu seama că era aşteptat şi că sosirea lui, în calitate de prieten al lui Pavel Pavlovici, care dorea să fie prezentat, fusese anunţată dinainte aproape solemn. Expert în acest domeniu, el desluşi numaidecât în toate acestea o intenţie particulară. Primirea excesiv de cordială a părinţilor, un anumit aer al fetelor şi îndeosebi îmbrăcămintea lor (deşi, de altfel, era zi de sărbătoare) îi treziră o bănuială că Pavel Pavlovici îi întinsese o cursă. Cine ştie? Făcuse, în privinţa lui, nişte insinuări, care puteau avea aerul unor adevărate avansuri, anunţându-l ca un om diin „înalta societate”, un cavaler tomnatic, cu avere, plictisit de celibat, care pesemne-i hotărât să pună capăt situaţiei sale şi să se aşeze la casa lui, „cu atât mai mult cu cât primise de curând o moştenire”.

Parcă era avută în vedere în privinţa asta însăşi domnişoara Zahlebinina, Katerina Fedoseevna, cea mai vârstnică, o persoană de douăzeci şi patru de ani, pe care Pavel Pavlovici o descrisese ca pe o fiinţă minunată. Ea se distingea în mod deosebit printre surorile sale prin toaleta-i îngrijită şi prin originala coafură a părului său bogat. Surorile şi celelalte fete păreau ferm convinse că Velceaninov venise „pentru Katia” şi că sosise la „vedere”. Privirile şi chiar unele cuvinte, strecurate pe furiş în cursul zilei, îl convinseră că bănuiala lui era întemeiată. Katerina Fedoseevna era o fată înaltă, blondă, plină, cu o faţăextrem de drăgălaşă, cu o fire potolită, şovăielnică, chiar somnolentă… „Mă mir că asemenea persoană a rămas până acum nemăritată, se gândea fără voie Velceaninov, privind-o cu plăcere. Chiar dacă n-are zestre şi o să se lăbărţeze în curând – dar până una alta se vor găsi destui amatori pentru dânsa”…

Toate surorile celelalte erau destul de drăgălaşe, iar printre vecine Velceaninov remarcă câteva figuri agreabile, sau chiar frumoase. Totul Începu să-l distreze. De altfel, chiar şi venise cu anumite gânduri.

Nadejda Fedoseevna, a şasea fiică, liceana, presupusa logodnică a lui Pavel Pavlovici, se lăsă aşteptată. Velceaninov era nerăbdător s-o vadă – ceea ce îl surprinse şi-l făcu să râdă de el însuşi. În sfârşit, ea se arătă şi apariţia ei făcu impresie. O însoţea o prietenă vioaie şi ageră, Maria Nikitişna, o brunetă de vreo douăzeci şi trei de ani, zeflemistă şi sprintenă la minte, guvernanta unor copii mici într-o familie vecină, cunoscută. După cum s-a observat îndată, Pavel Pavlovici se temea foarte mult de ea. Era socotită ca făcând parte din familia Zahlebinin, iar fetele o preţuiau în cel mai înalt grad. Pesemne acum Nadia avea cea mai mare nevoie de dânsa. De la prima vedere, Velceaninov îşi dădu seama că toate fetele din familie, ca şi prietenele lor, erau împotriva lui Pavel Pavlovici, iar când sosi şi Nadia, înţelese că nici aceasta nu-l putea suferi.

Pricepu totodată că Pavel Pavlovici habar n-avea de situaţie sau nu voia să aibă habar. Nadia, netăgăduit, era mai frumoasă decât toate surorile sale – o brunetă mărunţică, cu înfăţişare de sălbăticiune şi cu îndrăzneală de nihilistă… O hoţoaică de drăcuşor, cu ochi focoşi, cu un surâs fermecător, deşi uneori cam maliţios, cu buze şi dinţişori admirabili, zveltă, trasă prin inel. I se citeau pe faţă gândurile care începeau să i se zămislească în minte – într-o expresie hotărâtă, mândră şi copilărească în acelaşi timp. Fiecare pas, fiecare cuvânt îi trădau pe cei cincisprezece ani ai săi.

Mai târziu se află că Pavel Pavlovici într-adevăr o văzuse pe Nadia pentru întâia oară cu o geantă de muşama în mână, pe care acuma, bineînţeles, n-o mai purta cu dânsa.

Înmânarea brăţării dăruite n-avu de loc succes şi produse chiar o impresie dezagreabilă. Cum o văzu pe logodnică intrând, Trusoţki se şi apropie de Nadia, cu un zâmbet care trăda încântarea de sine. Făcu darul sub pretextul „plăcerii simţite rândul trecut cu prilejul frumoasei romanţe cântate de Nadejda Fedoseevna la pian”. Se încurcă, nu-şi încheie peroraţia, rămase pierdut locului, întinzând şi vârând în mâna Nadejdei Fedoseevna cutiuţa cu brăţara, de care ea nu voia să se atingă, ci – roşind de ruşine şi de mânie – îşi duse repede mâinile la spate. Fata se întoarse semeţ spre maică-sa, rămase nedumerită şi îi spuse cu voce tare:

— Nu vreau s-o iau, maman!

— Ia-o şi mulţumeşte-i, rosti tatăl cu o severitate calmă, nemulţumit şi el, de fapt. Zău nu era nevoie, nu era nevoie! Mormăi el dojenitor către Pavel Pavlovici.

Neavând ce face, Nadia luă cutiuţa şi, pogorându-şi ochişorii în pământ, făcu o reverenţă ca fetiţele, adică îşi frânse scurt genunchii şi numaidecât îi dezdoi violent, ca zvârlită de un resort în sus. O soră se apropie să vadă cadoul. Nadia îi întinse cutiuţa, fără să-i deschidă capacul, arătând prin asta că nici n-avea de gând să se uite înăuntru. Brăţara, scoasă din cutie, trecu din mână în mână pe la toţi,

care o privire în tăcere, unii chiar cu un gând ironic. Mama numai bolborosi câteva cuvinte cum că brăţara e frumoasă. Lui Pavel Pavlovici îi venea să intre în pământ de ruşine.

Velceaninov scoase societatea din încurcătură, începând să vorbească însufleţit, cu voce tare, agăţându-se de primul gând care-i fulgeră în minte şi nu trecură nici cinci minute, că Velceaninov atrase atenţia tuturor celor din salon. Stăpânea la perfecţie arta de a purta o conversaţie într-o societate mondenă, adică arta de a apărea absolut sincer şi de a arăta, în acelaşi timp, că-i socoate pe ascultători la fel de sinceri. Când era necesar el se putea preface cu o excepţională naturaleţe drept omul cel mai vesel şi mai fericit de pe lume. Ştia de asemenea să strecoare cu multă abilitate un cuvânt de spirit, o aluzie hazlie, un calambur, ca din întâmplare, fără nici o intenţie… Când de fapt vorba de duh, calamburul, ba chiar conversaţia în întregime fuseseră uneori pregătite cu mult înainte, învăţate pe de rost şi folosite în nenumărate ocazii. Dar de data asta se manifesta nu numai arta lui, se asociase la ea şi însuşi temperamentul său. Era în vervă. Parcă-l atrăgea ceva. Avea o deplină şi victorioasă certitudine că peste câteva minute toţi ochii aceştia vor fi îndreptaţi spre el. Toţi oamenii aceştia îl vor asculta numai pe dânsul, vor vorbi numai cu el, vor râde numai de glumele sale. Într-adevăr izbucniră în curând râsete. Treptat intrară în vorbă şi alţii. Velceaninov stăpânea la perfecţie ştiinţa de a antrena societatea în discuţii. Trei şi patru glasuri răsunau uneori în acelaşi timp. Figura plictisită şi ostenită a doamnei Zahlebinina aproape se lumină de bucurie. Acelaşi lucru se petrecu şi cu Katerina Fedoseevna care asculta, privind ca fermecată. Nadia îl fulgeră cu privirea pe sub sprâncene. Se vedea cât de colo că era pornită împotrivă-i. Împrejurarea aceasta îl întărâtă şi mai mult pe Velceaninov. „Răutăcioasa” Maria Nikitişna izbuti să strecoare o observaţie destul de usturătoare pe seama lui. Născoci că Pavel Pavlovici l-ar fi prezentat aici în ajun ca pe un prieten din copilărie,

adăugând la vârsta lui prin aluzii directe nici mai mult, nici mai puţin decât şapte ani, bătuţi pe muchie. Dar Velceaninov îi plăcu chiar şi răutăcioasei Maria Nikitişna. Atunci Pavel Pavlovici se îngrijoră de-a binelea. Cunoştea desigur calităţile amicului său şi la început chiar se bucurase de izbânda lui, chiar chicoti el însuşi şi intră în vorbă cu dânsul. Dar căzu încet, încet pe gânduri, cine ştie din ce pricină şi până-n cele din urmă chiar se posomorî – ceea ce se citea limpede pe figura lui alarmată.

— Ei bine, văd că sunteţi un musafir de care gazda n-are nevoie să se ocupe pentru a-l distra, conchise, înveselit, bătrânul Zahlebinin, ridicându-se de pe scaun ca să se urce în biroul său de la etaj, unde se pregătise să rezolve câteva hârtii, deşi era zi de sărbătoare. Şi închipuiţi-vă, vă socoteam cel mai mohorât ipohondru din tot tineretul. Vedeţi ce greşeală făceam?

În salon se afla un pian. Velceaninov întrebă cine e muzical şi se adresă de-a dreptul Nadiei.

— Mi se pare că dumneavoastră ştiţi să cântaţi?

— Cine v-a spus? Îl întrebă scurt Nadia.

— Mai deunăzi v-a divulgat Pavel Pavlovici.

— Nu-i adevărat! Nu cânt decât în glumă. De altfel nici n-am voce.

— Nici eu n-am voce, totuşi cânt.

— Nu vreţi să ne cântaţi ceva? Atunci şi eu o să vă cânt, zise Nadia, rotindu-şi ochişorii. Dar nu acum, ci după-prânz. Nu pot să sufăr muzica, adăugă ea, mi-e lehamite de pian. La noi toţi cântă din gură sau la pian, de dimineaţă până seara, mai ales Katia.

Velceaninov se agăţă pe loc de remarca asta şi află că numai Katerina Fedoseevna se ocupa temeinic de pian. De aceea o rugă numaidecât să le cânte ceva. Tuturor le plăcu invitaţia făcută Katiei, iar maman se îmbujoră chiar la faţă în culmea plăcerii. Katerina Fedoseevna se sculă, zâmbind, se apropie de pian şi dintr-o dată, pe negândite, roşi până-n vârful urechilor. Îi veni să intre în pământ de ruşine,

gândindu-se că cogeamite fată, oare împlinise douăzeci şi patru de ani… Şi încă atât de planturoasă, totuşi se îmbujorează ca o copilă: iată ce se citea limpede întipărit pe faţa ei, când se aşează să cânte. Execută o bucată de Haydn şi o cântă cu precizie, deşi fără expresivitate, fiind emoţionată. După ce isprăvi, Velceaninov lăudă excesiv, dar nu pe interpretă, ci pe Haydn şi îndeosebi acea mică partitură cântată. Iar Katerinei Fedoseevna îi făcură atâta plăcere laudele adresate lui Haydn, nu interpretei, care le ascultă cu o infinită recunoştinţă şi fericire, încât Velceaninov o privi involuntar cu şi mai multă duioşie şi luare-aminte: „Ehei, dar eşti tare de treabă!” se aprinse parcă gândul acesta în privirile lui, pe care toţi le pricepură şi mai ales Katerina Fedoseevna.

— Aveţi o livadă minunată! Se adresă dintr-o dată tuturora Velceaninov, uitându-se la uşile cu geamuri ale terasei. Ştiţi ceva? Să mergem în livadă!

— Haidem, haidem! Răsunară ţipete vesele, ca şi cum Velceaninov ar fi ghicit cea mai mare dorinţă a tuturora. În livadă, cu toţii, petrecură până la prânz. Doamna Zahlebinina, care de mult nu dorea altceva decât să tragă un pui de somn, de asemenea se arătă bucuroasă să iasă cu toată lumea la plimbare, dar rămase, prevăzătoare, într-un fotoliu de pe terasă ca să se odihnească un pic şi adormi pe loc. Raporturile dintre Velceaninov şi fete ajunseră din ce în ce mai familiare şi mai amicale. Din vilele învecinate se apropiară de grup încă doi-trei tineri: un student, altul abia licean. Fiecare se avântă către fata lui, pentru care şi venise de fapt. Al treilea tânăr era un băiat foarte sumbru şi ciufulit, în vârstă de vreo douăzeci de ani, cu ochelari albaştri cât roata carului, care – încruntat şi cu grabă – începu să vorbească cu Maria Nikitişna şi cu Nadia. Îl măsură aspru pe Velceaninov şi se purtă cu dânsul ca şi cum ar fi fost de datoria lui să-l privească cu un dispreţ suveran. Câteva fete propuseră să treacă, cât mai repede, la jocuri. La întrebarea lui Velceaninov despre ce distracţii

era vorba, i se răspunse că ştiau fel de fel de jocuri, iar seara obişnuiau să joace „de-a proverbele”. Toţi se aşază în casă, iar cineva iese în curte. Cei rămaşi aleg o zicală, de pildă: „Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge”. Când este chemat cel de-afară, fiecare dintre asistenţi – rând pe rând – trebuie să se pregătească şi să-i spună câte o frază, în care să se găsească unul dintre cuvintele zicalei. Iar ghicitorul trebuie să descopere proverbul întreg.

— Trebuie să fie foarte amuzant! Făcu Velceaninov.

— Ba-i cât se poate de plictisitor, răspunseră în cor două-trei voci.

— Ne mai jucăm şi „de-a teatrul”, rosti deodată Nadia, adresându-se lui Velceaninov. Vedeţi copacul acela gros cu bănci de jur împrejur. Acolo, după trunchiul lui, să zicem că-s culisele, iar în ele se adăpostesc actorii, de pildă: regele, regina, prinţesa, primul-amorez – după cum vrea fiecare. Pe urmă iese câte unul la iveală fără nici o ordine şi spune tot ce-l taie capul… Ei… Uneori iese ceva distractiv.

— Da, trebuie să fie drăguţ! Adăugă Velceaninov.

— Ba de loc! Îţi vine să mori de plictiseală, urmă Nadia. De fiecare dată începutul mai are haz, dar sfârşitul e fără nici o noimă fiindcă nimeni nu se pricepe să încheie. Poate numai datorită dumneavoastră să iasă de aici ceva mai amuzant. Crezusem că sunteţi prietenul lui Pavel Pavlovici. Când colo, văd că Trusoţki doar s-a lăudat. Sunt foarte bucuroasă că aţi venit… Pentru o „anumită” împrejurare, rosti ea privindu-l foarte serios şi insistent, apoi se îndreptă spre Maria Nikitişna.

— De-a proverbele ne vom juca deseară, îi şopti confidenţial lui Velceaninov o prietenă de-a fetelor, aproape neobservată până atunci de dânsul şi cu care nu schimbase nici un cuvânt. Deseară cu toţii au să facă haz pe seama lui Pavel Pavlovici. Nici dumneavoastră n-o să vă daţi în lături.

— Ah, ce bine aţi făcut că aţi venit! Altfel, la noi e îndeobşte mare plictiseală, i se adresă prietenos o altă prietenă, pe care n-o băgase chiar de loc în seamă până

atunci – o roşcovană pistruiată cu o mutrişoară straşnic de hazlie, îmbujorată de arşiţă şi de alergătură şi care răsări Dumnezeu ştie de unde…

Neliniştea lui Pavel Pavlovici sporea din ce în ce mai mult. Până la urmă, Velceaninov izbuti să se împrietenească pe deplin cu Nadia în livadă. Nu se mai uita la dânsul pe sub sprâncene ca adineaori şi pesemne părăsise gândul de a-l diseca mai în amănunţime, ci râdea cu hohote, se zbenguia şi de vreo două ori îl apucă chiar de mână. Era nespus de fericită, iar pe Pavel Pavlovici nici nu-l băga în seamă, parcă nici n-ar fi existat. Velceaninov se convinse că se alcătuise o adevărată conspiraţie împotriva lui Pavel Pavlovici. Nadia, în mijlocul unei mulţimi de fete, îl trăgea pe Velceaninov într-o parte, iar alte prietene în ceată îl momeau pe Pavel Pavlovici, sub felurite pretexte, în cu totul altă direcţie. Dar acesta se smulgea numaidecât din gloata lor, alerga drept la Velceaninov şi la Nadia şi îşi vâra brusc capul pleşuv între dânşii, ciulindu-şi neliniştit urechea ca să prindă orice vorbă. La urmă nici nu se mai sinchisea. Naivitatea gesturilor şi a mişcărilor sale era surprinzătoare. Velceaninov nu putu să n-o remarce în chip deosebit pe Katerina Fedoseevna, care se lămurise că Velceaninov nu venise pentru dânsa, ci se interesa vădit de Nadia. Dar figura ei rămânea tot atât de calmă şi de blândă ca şi mai înainte. Părea fericită că făcea parte din aceeaşi societate, putând asculta spusele noului musafir, dar ea, sărăcuţa, nu era în stare să întreţină cu abilitate o conversaţie.

— Dar ce surioară admirabilă e Katerina Fedoseevna, spuse deodată Velceaninov Nadiei, la ureche.

— Ah, Katia! Nu-i pe lume un suflet mai bun decât al ei. E îngerul nostru protector. Sunt îndrăgostită de dânsa! Exclamă ea cu încântare.

Sosi şi vremea prânzului la orele cinci şi se văzu cât de colo că nu era vorba de o masă obişnuită, ci de una pregătită dinadins pentru musafir. Pe masă îşi făcură apariţia câteva feluri destul de complicate pe lângă cele

obişnuite. Iar unul din ele era atât de ciudat, încât nimeni nu ştia cum se numeşte. Afară de vinurile curente de masă se ivi, de bună seamă tot în vederea oaspetelui, o sticlă de Tokay. La desert se servi, sub un pretext oarecare, şampanie. După ce bău un pahar mai mult, bătrânul Zahlebinin căpătă cea mai bună dispoziţie şi izbucnea în râs la toate glumele lui Velceaninov. La sfârşit, Pavel Pavlovici nu se mai putu stăpâni. Vru şi el să producă efect şi făcu un calambur. Izbucni o explozie de râs în capul mesei unde se afla Trusoţki, aşezat lângă doamna Zahlebinina.

— Papa! Papa! Pavel Pavlovici a făcut un calambur, exclamară într-un glas două fete mijlocii din familia Zahlebinin.

— Aha, va să zică face şi el jocuri de cuvinte. Spuneţi-mi şi mie ce calambur a făcut? Răspunse cu o voce gravă bătrânul, zâmbind îngăduitor, în aşteptarea calamburului.

Cu greu înţelese gazda în ce consta jocul de cuvinte.

— A! Da, psalmodie, nedumerit, bătrânul. Hm! În sfârşit, altă dată are să spună ceva mai reuşit şi gazda râse, înveselindu-se.

— Pavel Pavlovici, nu-i cu putinţă să izbuteşti în toate, îl zădări în gura mare Maria Nikitişna. Dar vai! Doamne! S-a înecat cu un os! Exclamă ea şi sări de pe scaun.

Se produse învălmăşeală. Dar Maria Nikitişna asta şi urmărea. Pavel Pavlovici se înecase numai cu vin, repezindu-se să bea ca să-şi ascundă jena. Dar Maria Nikitişna îi asigura pe toţi, jurându-se că era „un os de peşte, că văzuse cu ochii săi şi că din asta se moare”.

— Să-i dăm un pumn la ceafă! Strigă cineva.

— Are dreptate! Adeveri cu glas tare Zahlebinin, iar amatoare se şi înfăţişară: Maria Nikitişna, prietena cea roşcovană (poftită şi ea la masă) şi, în sfârşit, însăşi stăpâna casei – care se înspăimântă la culme – cu toţii voiau să-l lovească în ceafă pe Pavel Pavlovici.

Trusoţki sări de la masă şi, smucindu-se din încleştarea tuturor, câtva timp se văzu nevoit să le explice îndelung că totul fusese numai o înecare cu vin şi că tusea îi va trece neîntârziat – până ce lumea îşi dădu seama că la mijloc nu fuseseră decât ghiduşiile Mariei Nikitişna.

— Dar zurbagie mai eşti! Vru să se adreseze sever doamna Zahlebinina către Maria Nikitişna, dar nu se putu stăpâni şi pufni într-un râs nebun, cum rar i se întâmpla, ceea ce mări hazul tuturor.

După prânz, cu toţii ieşiră la cafea pe terasă.

— Şi de ce zile minunate avem parte! Lăudă bătrânul natura cu efuziune, privind cu plăcere livada, numai că n-ar strica un pic de ploaie. Ei, mă retrag acuma ca să mă las puţin la odihnă, iar voi distraţi-vă. Distrează-te şi tu, îi spuse lui Pavel Pavlovici, bătându-l uşurel cu palma pe umăr, pe când se retrăgea.

După ce coborâră cu toţii în livadă, Pavel Pavlovici se repezi după Velceaninov şi-l apucă de mână.

— Numai o clipă, vă rog, îi spuse încet, fierbând. Amândoi o luară pe o cărăruie laterală, mai retrasă.

— Nu, să avem iertare… Nu, nu… Aici nu vă mai las, îi şopti el, înecându-se de furie şi apucându-l de mânecă pe Velceaninov.

— Cum? Ce anume? Îl întrebă Velceaninov, holbând ochii.

Pavel Pavlovici, însă, îl privi 'ţintă în tăcere, molfăind în gol din buze, cu un surâs mânzesc.

— Încotro aţi luat-o? Unde sâmteţi? Totu-i gata pentru joc! Se auziră vocile fetelor, chemându-i stăruitor.

Velceaninov ridică din umeri şi se îndreptă spre societatea tinerilor. Pavel Pavlovici se luă în fugă după dânsul.

— Mă prind că v-a cerut o batistă, spuse lui Velceaninov Maria Nikitişna. Data trecută de asemenea şi-o uitase acasă.

— Veşnic şi-o uită, adăugă una din fetele mijlocii ale gazdei.

— Iar şi-a uitat batista! Pavel Pavlovici şi-a uitat batista. Maman, Pavel Pavlovici are iarăşi guturai! Răsunară mai multe glasuri.

— Şi de ce nu-mi cere singur? Vai ce om timid sunteţi, Pavel Pavlovici! Îngână tărăgănat doamna Zahlebinina. Cu guturaiul nu-i de glumit. Vă trimit numaidecât o batistă. Şi oare de ce capătă veşnic guturai? Adăugă stăpâna, retrăgându-se, bucuroasă de prilejul de a se întoarce în casă.

— Am două batiste în buzunar şi nu-s de loc gutunărit! Strigă în urma-i Trusoţki. Dar gazda pesemne nu-l auzi şi peste puţin timp, pe când Pavel Pavlovici se ţinea grăbit după ceilalţi, cât mai aproape de Nadia şi de Velceaninov, o jupânească îl ajunse cu sufletul la gură şi-i aduse o batistă.

— Hai să jucăm, să jucăm de-a zicalele! Se auziră ţipete din toate părţile, parcă Dumnezeu ştie ce s-ar fi aşteptat tineretul de la proverbe.

Aleseră un loc şi se aşezară pe bănci. Îi căzu Mariei Nikitişna rândul la ghicit. I se ceru să se îndepărteze cât mai mult şi să nu tragă cu urechea. În lipsa ei se împărţiră cuvintele. Maria Nikitişna se întoarse şi ghici într-o clipită.

După Maria Nikitişna urmă tânărul ciufulit, cu ochelari albaştri. Faţă de dânsul se luară încă şi mai multe măsuri de pază: fu îndatorat să stea lângă chioşc, cu faţa întoarsă spre gard. Tânărul cu înfăţişarea sumbră îşi îndeplini îndatoririle cu dispreţ, simţindu-se parcă înjosit. Când fu strigat, jucătorul veni la adunare, dar nu izbuti să ghicească nimic, deşi trecu de câte două ori pe la fiecare partener, ascultându-l. Gândi mult şi se posomorî, dar nu ieşi nimic din cugetarea lui.

Cu toţii râseră de dânsul.

— Ce zicală stupidă! Mormăi, plin de indignare, tânărul şi, jignit, se retrase la locul său.

— Vai ce plictiseală! Se auziră mai multe voci. Veni şi rândul lui Velceaninov. I se porunci să se ascundă şi mai departe decât ceilalţi. Nici el nu ghici zicala.

— Straşnică plictiseală! Răsunară şi mai multe glasuri.

— Acuma mă duc eu, zise Nadia.

— Nu, nu, acuma-i rândul lui Pavel Pavlovici. Să meargă Pavel Pavlovici! Ţipară cu toţii în cor, înviorându-se cât de cât.

Pe Trusoţki îl conduseră până la gard, într-un colţ. Îl aşezară acolo cu faţa întoarsă. Puseră pe roşcovană să-l păzească, nu cumva să se uite înapoi. Pavel Pavlovici îşi mai veni în fire şi se înveseli chiar, căutând să-şi îndeplinească cu sfinţenie îndatorirea. Stătu ca un buştean cu ochii la gard, fără să îndrăznească a-şi întoarce capul. Roşcovana îl păzea de la vreo douăzeci de paşi mai în spate, după chioşc, cât mai aproape de ceilalţi, făcându-şi cu emoţie semne din ochi către fetele celelalte. Toţi, cu oarecare nelinişte, parcă se aşteptau la ceva. Pregăteau ceva. Deodată, roşcovana făcu de după chioşc nişte semne cu mâinile. Într-o clipă, toţi săriră în picioare şi o luară la fugă.

— Fugiţi, fugiţi şi dumneavoastră! Îi şoptiră lui Velceaninov vreo zece glasuri, alarmate din pricină că el rămăsese pe loc.

— Ce înseamnă asta? Ce s-a întâmplat? Întrebă Velceaninov, luând-o la fugă după ceilalţi.

— Mai încet, nu strigaţi! Lăsaţi-l să se holbeze la gard, iar noi s-o luăm la sănătoasa. Uite şi Nastia a fugit.

Într-adevăr, roşcovana alerga de rupea pământul, parcă cine ştie ce s-ar fi întâmplat şi făcea semne cu mâinile. În sfârşit, ajunseră cu toţi dincolo de eleşteu, pe partea cealaltă a livezii. Sosind pe urmele lor, Velceaninov văzu cât de violent se certa Katerina Fedoseevna cu celelalte fete, mai ales cu Nadia şi cu Maria Nikitişna.

— Katia, dragă, nu te supăra! O sărută Nadia.

— Bine-bine, n-am să spun mamei nimic, dar eu nu mai rămân aici, fiindcă nu-i frumos ceea ce faceţi. Ce trebuie să gândească bietul om acolo, în faţa gardului!

Katia plecă de milă. Ceilalţi rămaseră pe loc, neînduplecaţi şi neîndurători. Fetele insistară stăruitor pe lângă Velceaninov să se prefacă, când îi va ajunge Pavel Pavlovici, ca şi când nu s-ar fi petrecut nimic.

— Iar acuma haideţi să ne jucăm de-a prinselea! Strigă, încântată, roşcovana.

Pavel Pavlovici ajunse la grupul de tineri peste vreun sfert de ceas. Zece minute stătuse pesemne lângă gard. Jocul de-a prinselea se încinsese de-a binelea şi avea succes. Toţi ţipau foarte veseli… Pierzându-se cu firea de furie, Trusoţki sări de-a dreptul la Velceaninov şi-l apucă iarăşi de mânecă.

— Pentru câteva clipite, rogu-vă!

— O, Doamne, ce-o mai fi vrând şi ăsta cu clipitele lui?!

— Vrea să-i ceară din nou o batistă, se auziră voci în urma lor.

— De data asta dumneavoastră sunteţi pricina… Dumneavoastră aveţi toată vina… Rosti Pavel Pavlovici, clănţănindu-i dinţii.

Velceaninov îl întrerupse şi-l sfătui împăciuitor să fie mai vesel, altfel toţi or să-şi bată joc şi mai rău de dânsul:

— De aceea vă şi întărâtă, fiindcă vă supăraţi, când toată lumea e bine dispusă.

Spre mirarea lui, sfatul său îl determină pe Pavel Pavlovici să-şi schimbe cu totul atitudinea. Se linişti numaidecât. Se amestecă printre jucători, ca şi cum el ar fi fost vinovatul. Luă parte la toate partidele şi câtva timp fu lăsat în pace, primit la joc ca şi ceilalţi. În jumătate de ceas îşi redobândi veselia. La toate partidele, când trebuia să-şi aleagă o pereche, el se oprea îndeobşte la trădătoarea cea roşcovană sau la una dintre surorile Zahlebinin. Spre uimirea lui, Velceaninov observă că Trusoţki nu îndrăznea aproape niciodată să intre în vorbă cu Nadia, deşi se gudura neîntrerupt pe lângă dânsa sau în preajma ei.

Situaţia de persoană neluată în seamă sau chiar urâtă de ea, el o socotea drept ceva necesar parcă şi natural. Dar în cele din urmă i se întinse o nouă cursă.

Jucau de-a v-aţi ascunselea. Jucătorii aveau voie să-şi schimbe locul la fugă şi să se pitească mai bine în altă parte. Pavel Pavlovici izbutise să se facă nevăzut într-un tufiş, dar apoi, pe când alerga în căutare de alt adăpost, i se năzări să intre în casă. Fu zărit. Izbucniră ţipete. El urcă scara, sărind treptele şi se strecură într-o cămăruţă, unde era un locuşor cunoscut după un scrin – numai bun de ascuns. Roşcovana însă zbură pe urma sa, se furişă în vârful degetelor până la uşă şi o închise frumuşel cu cheia. Ca şi mai înainte, toţi se opriră din joc şi fugiră iarăşi dincolo de eleşteu, la celălalt capăt al livezii. Peste vreo zece minute, Pavel Pavlovici – văzând că nimeni nu-l caută – se uită printr-o ferestruică. Nimeni nu se mai zărea pe aproape. El nu cutează să strige, temându-se să nu-i deştepte pe părinţi. Jupânesei şi îngrijitoarei li se poruncise cu străşnicie să nu se ivească şi să nu răspundă la chemarea lui Pavel Pavlovici. I-ar fi putut deschide Katerina Fedoseevna, dar ea – intrând în odăiţa sa şi aşezându-se pe pat ca să mai reflecteze un pic – adormise buştean, pe negândite. Aşa că Trusoţki stătu închis vreme de un ceas încheiat. În sfârşit, începură să apară, ca din întâmplare, câte două-trei fete.

— Pavel Pavlovici, de ce nu veniţi la noi? Ah, ce mai veselie e acolo! Ne jucăm de-a teatrul. Alexei Ivanovici a jucat rolul de „prim-amorez”.

— De ce nu coborâţi, Pavel Pavlovici? Sunteţi uimitor! I se adresau din treacăt alte fete.

— Cine-i uimitor? Răsună întrebarea doamnei Zahlebinina, care tocmai se trezise şi se hotărâse, în sfârşit, să facă o plimbare prin livadă şi să arunce o privire la jocurile „de copii” în aşteptarea ceaiului.

— Cine altul decât Pavel Pavlovici! Îi răspunse cineva, arătându-i prin gesturi fereastra, în care se zărea mutra lui Trusoţki, palidă de furie, cu o strâmbătură în loc de zâmbet.

— Ce poftă să stai închis, singur, când toţi se veselesc! Spuse mama, clătinând din cap.

Între timp, Velceaninov căpătă, în sfârşit, de la Nadia lămurirea cuvintelor rostite de dânsa adineauri că „se bucură de venirea lui dintr-o anumită pricină”. Explicaţia avu loc pe o alee mai dosnică. Maria Nikitişna îl aduse dinadins pe Velceaninov, care tocmai lua parte la nişte jocuri şi începuse să se plictisească, îl petrecu până pe aleea lăturalnică, unde îl lăsă singur cu Nadia.

— M-am convins pe deplin, ciripi ea cu un glăsuşor iute şi îndrăzneţ, că nu sunteţi de loc un prieten atât de bun al lui Pavel Pavlovici, cum se lăudase acesta. Am socotit că numai dumneavoastră îmi puteţi face un serviciu aşa de important. Iată brăţara odioasă, zise Nadia, scoţând cutiuţa dintr-un buzunărel, vă rog insistent să i-o înapoiaţi numaidecât, fiindcă eu n-am să-i adresez, personal, nici o vorbă în toată viaţa. De altfel, puteţi să-i spuneţi acestea ca din partea mea şi să adăugaţi ca nu cumva să mai îndrăznească pe viitor a da buzna aici cu cadouri. Restul am să i-l aduc la cunoştinţă prin alţii. Vreţi să-mi faceţi plăcerea asta, îndeplinindu-mi dorinţa?

— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, vă rog să mă dispensaţi de aşa ceva! Exclamă în gura mare Velceaninov, apărându-se cu mâinile.

— Cum adică? Să vă dispensez? Rămase uimită Nadia de refuzul său şi-şi căscă ochii mari la dânsul, pierzând dintr-o dată tonul pregătit dinainte. Era gata chiar să izbucnească în plâns, când Velceaninov pufni de râs.

— Nu că aş fi… Mi-ar face chiar mare bucurie… Dar am eu socotelile mele cu dânsul…

— Ştiam că minţise: nu sunteţi prietenul lui! Îl întrerupse, nerăbdătoare, Nadia, plină de înflăcărare. Niciodată n-am să mă mărit cu dânsul, să ştiţi asta! Niciodată! Nici nu-mi intră în cap cum a îndrăznit! Trebuie să-i înapoiaţi numaidecât brăţara asta respingătoare. Altfel, ce-aş putea să fac? Vreau cu tot dinadinsul s-o capete neapărat chiar

azi, în aceeaşi zi când a dat-o – şi să sufere afrontul. Iar dacă va încerca el să mă pârască tatei, atunci va vedea ce-o să păţească.

De după un tufiş ţâşni, cu totul pe neaşteptate, tânărul ciufulit, cu ochelari albaştri.

— Trebuie să-i înapoiaţi brăţara, tăbărî acesta asupra lui Velceaninov, măcar în numele dreptului femeii, dacă sunteţi într-adevăr la înălţimea problemei…

Dar nu-şi isprăvi vorba. Nadia îl trase din răsputeri de mânecă şi îl îndepărtă de Velceaninov.

— Vai Doamne, prost mai eşti, Predposâlov! Răcni ea. Pleacă de aici! Piei din faţa mea! Şi să nu mai îndrăzneşti a trage cu urechea. Ţi-am poruncit doar să nu te apropii! Bătu ea mânios din picioruşe.

Şi chiar după ce tânărul o zbughi din nou în tufişuri, Nadia, ca scoasă din fire, măsura aleea la dreapta şi la stânga, cu amândouă palmele împreunate, scăpărând din ochişori.

— Nici nu vă vine să credeţi ce proşti sunt! Izbucni ea, oprindu-se în faţa lui Velceaninov. Dumneavoastră vedeţi numai latura ridicolă. Dar întrebaţi-mă pe mine cum mă simt!

— Dar acesta pesemne nu-i el? Nu-i aşa? Nu-i el? Întrebă cu un zâmbet pe buze Velceaninov.

— Bineînţeles că nu-i el. Dar cum v-aţi putut închipui că ar fi el? Surâse Nadia, roşind. Nu-i decât un prieten de-al lui. Dar cum a fost în stare să-şi aleagă asemenea prieten? Nu pricep, pentru nimic în lume. De altfel, ăsta are reputaţie de „viitor om de acţiune”. Eu însă nu înţeleg nimic… Alexei Ivanovici, altuia n-am cui să mă adresez. Pentru ultima oară: îi daţi înapoi brăţara ori nu?

— Ei bine, o dau. Unde-i?

— Ah, ce drăguţ sunteţi şi ce bun! Se bucură pe loc Nadia întinzându-i cutiuţa. În schimb, am să vă cânt toată seara, căci eu cânt foarte frumos… ca să ştiţi… Am minţit că nu-mi place muzica. Ah, dacă aţi mai veni pe la noi, măcar o

singură dată… Ce bucuroasă aş fi! V-aş povesti totul, totul, totul – şi încă multe altele… Căci sunteţi aşa de bun, aşa de bun ca… ca surioara mea, Katia!

Şi, într-adevăr, când intră în casă pentru ceai, Nadia cântă două romanţe cu o voce încă neformată şi nepusă la punct, dar destul de plăcută şi de puternică. Când se întoarseră cu toţii din livadă, Pavel Pavlovici şedea comod instalat împreună cu părinţii la masa de ceai, pe care fierbea un mare samovar lângă serviciul de ceai din porţelan de Sevres. Pesemne chibzuia, împreună cu bătrânii, despre nişte treburi foarte serioase – deoarece urma să plece peste două zile pentru nouă luni. Nu aruncă nici o căutătură celor veniţi din livadă şi îndeosebi lui Velceaninov. Se vedea cât de colo că Trusoţki nu „pârâse", totul rămânând deocamdată în linişte şi pace.

Când însă începu să cânte Nadia, veni numaidecât şi Pavel Pavlovici. Fata nu răspunse într-adins la o întrebare directă a lui, dar acest lucru nu-l intimidă pe Trusoţki şi nici nu-l făcu să şovăie. Se postă după speteaza scaunului ei şi întreaga lui înfăţişare arăta că acesta era locul lui pe care nu-l va ceda nimănui.

— E rândul lui Alexei Ivanovici ca să ne cânte, maman! Alexei Ivanovici vrea să cânte ceva! Strigară în cor aproape toate fetele, înghesuindu-se în jurul pianului, la care se aşează Velceaninov, plin de încredere în sine, gata să se acompanieze singur.

Se apropiară şi bătrânii şi Katerina Fedoseevna, care rămăsese cu dânşii şi servise ceaiul în ceşti. Velceaninov alese o romanţă a lui Glinka, aproape necunoscută tuturor:

Când îţi deschizi cu graţie guriţa, Întreci în gângurit chiar hulubiţa…

Velceaninov cântă romanţa numai pentru Nadia, cea mai apropiată de dânsul din întreaga asistenţă şi care stătea chiar lângă cotul său. Îşi pierduse de mult vocea, dar din rămăşiţele acesteia se putea deduce calitatea ei de odinioară. Velceaninov auzise romanţa asta pentru întâia

oară acum vreo douăzeci de ani, pe când era student, cântată de însuşi Glinka la o serată artistică şi literară numai cu bărbaţi, în casa unui prieten al defunctului compozitor. Fiind în vervă, Glinka cântă din gură şi la pian bucăţile preferate din compoziţiile sale, printre care şi romanţa de mai sus. Nici vocea lui Glinka nu mai era faimoasă, dar Velceaninov păstra în amintire impresia extraordinară produsă tocmai de romanţa aceasta. Un virtuos cântăreţ de salon n-ar fi repurtat nicicând un asemenea succes. În această romanţă intensitatea pasiunii sporeşte şi se înalţă cu fiecare vers, cu fiecare cuvânt. Tocmai gradaţia atât de perfectă ar fi făcut ca orice notă falsă, o cât de mică şarjare sau denaturare – care îndeobşte trec neobservate la opere – să distrugă şi să deformeze tot sensul bucăţii. Pentru a cânta bine o bucată aşa de mică, dar extraordinară, era absolută nevoie de perfecţiune, de o adevărată şi deplină inspiraţie, de o pasiune autentică sau o deplină înţelegere a poeziei sale. Altfel, romanţa ar fi părut nu numai neizbutită, ci inexpresivă şi poate chiar şocantă. Nu s-ar fi putut exprima un sentiment de dragoste atât de intens, fără a provoca o impresie dezgustătoare, dar firescul şi simplitatea au salvat totul.

Velceaninov îşi aducea aminte că pe vremuri reuşea să interpreteze foarte bine această romanţă. Aproape îşi însuşise maniera de a cânta a lui Glinka. Iar acum, de la primele note, de la cele dintâi versuri, o adevărată înflăcărare îi cuprinse inima, înfiorându-i vocea. Cu fiecare cuvânt al romanţei, pasiunea izbucnea şi se dezvăluia. În ultimele versuri se dezlănţuia patima. Velceaninov cântă ultima strofă a romanţei cu privirile scânteietoare îndreptate spre Nadia:

Să te privesc în ochi am cutezanţa.
Şi-ţi sorb pe buze, nu-ţi ascult romanţa.
Pe gură vreau să te sărut mult, mult.
Şi cântul inimii să ţi-l ascult.

Atunci Nadia simţi o înfiorare în tot trupul, ba se clătină chiar, dându-se un pic înapoi. I se îmbujorară obrajii ca para focului şi, în aceeaşi clipă, Velceaninov citi pe faţa-i ruşinată şi cam speriată ca o sclipire de înţelegere. O încântare şi în acelaşi timp o nedumerire licăriră pe figurile tuturor ascultătoarelor. Fiecare parcă găsea nepotrivit modul acesta de a cânta şi totuşi toate chipurile tinereşti ca şi toţi ochişorii lor străluceau şi scânteiau şi parcă mai aşteptau ceva. Faţa Katerinei Fedoseevna era aşa de radioasă, că Velceaninov o găsi aproape frumoasă.

— Splendidă romanţă! Mormăi, puţin încurcat, bătrânul Zahlebinin, dar n-o găsiţi… Prea tare? E plăcută, dar prea tare…

— Într-adevăr, prea tare… Dădu să încuviinţeze doamna Zahlebinina, dar Pavel Pavlovici nici n-o lăsă să-şi isprăvească vorba. Sări înainte şi, pierzându-şi firea, o apucă de mână ca un nebun pe Nadia şi o îndepărtă de Velceaninov, la care se repezi şi, ţintuindu-l cu o căutătură pierdută, îşi mişcă în gol buzele tremurânde.

— Vă rog, o clipită numai! Rosti cu greu Trusoţki, în cele din urmă.

Velceaninov îşi dădu seama că un răgaz chiar de o clipă l-ar putea face pe acest domn să comită un act de zece ori mai nerod. De aceea îl apucă în grabă de mână şi, fără să ia în seamă nedumerirea generală, îl scoase pe terasă şi amândoi coborâră scara, ajungând în livada unde între timp se întunericise.

— Înţelegeţi că trebuie să plecaţi numaidecât, împreună cu mine? Spuse Pavel Pavlovici.

— Ba nu înţeleg de fel…

— Vă aduceţi aminte? Rosti Pavel Pavlovici cu o şoaptă deznădăjduită. Mai ţineţi minte că mi-aţi cerut să vă spun totul, totul, în mod deschis, adică „ultimul cuvânt”… Vă mai amintiţi? Ei bine, aflaţi că a sosit vremea să rostesc cuvântul acesta… Şi acum haidem să plecăm!

Velceaninov se gândi o clipă, îl mai privi o dată pe Pavel Pavlovici şi consimţi să plece. Retragerea lor anunţată pe neaşteptate îi nemulţumi pe bătrâni şi revoltă la culme pe toate fetele.

— Luaţi măcar încă o ceaşcă de ceai..., îi pofti doamna Zahlebinina.

— Dar pe tine ce te-a apucat? Se adresă, sever şi nemulţumit, bătrânul către Pavel Pavlovici, care zâmbea încântat de sine şi nu rostea nici un cuvânt.

— Pavel Pavlovici, de ce ni-l luaţi pe Alexei Ivanovici? Gângureau tânguitor fetele, fulgerându-l din când în când cu priviri îndârjite. Iar Nadia îi aruncă o privire aşa de mânioasă, că el nu-şi putu stăpâni o grimasă, dar nu se dădu bătut.

— Pavel Pavlovici a avut amabilitatea să-mi aducă aminte, şi-i sunt recunoscător pentru asta, de-o afacere extrem de importantă, de care era cât pe ce să uit, rosti Velceaninov, surâzând.

Apoi el strânse mâna stăpânului, se înclină înaintea stăpânei şi a fetelor, în special faţă de Katia, ceea ce se remarcă de către cei prezenţi.

— Vă mulţumesc pentru vizita ce ne-aţi făcut şi oricând vom fi bucuroşi, cu toţii, de a vă vedea, încheie insistent bătrânul Zahlebinin.

— Suntem încântaţi, adăugă cu căldură stăpâna.

— Să mai veniţi, Alexei Ivanovici! Mai poftim pe la noi! Se auziră nenumărate voci de pe terasă, când Velceaninov luă loc în caleaşcă împreună cu Pavel Pavlovici.

Iar un glăscior şopti mai încetinel:

— Să mai veniţi, dragul nostru Alexei Ivanovici!

„Asta-i roşcovana!” îşi zise Velceaninov.

XIII.

De partea cui se înclină balanţa?

Velceaninov se putea gândi la fata cea roşcovană. Dar între timp un sentiment de ciudă şi de regret îi împovăra sufletul. De altfel, în tot cursul acestei zile, petrecute parcă

aşa de vesel, tristeţea nu-l părăsise aproape deloc pe Velceaninov. Înainte de a fi cântat romanţa, el nu ştia cum să-şi gonească urâtul. Poate de aceea o şi cântase cu atâta ardoare.

„Şi m-am putut înjosi eu până într-atâta, încât să uit totul!” începu el să-şi facă reproşuri, dar îşi goni în grabă gândurile sumbre. De altfel, i se şi păru umilitor faptul de a se tângui. Mai mare plăcere i-ar face să se supere pe careva.

— Do-bi-to-cul! Şopti furios Velceaninov, cătând cu coada ochiului spre Pavel Pavlovici, care şedea tăcut alături de dânsul în caleaşcă.

Pavel Pavlovici tăcea cu încăpăţânare, poate concentrându-se şi pregătindu-se. Cu un gest nerăbdător, Trusoţki îşi scotea din când în când pălăria din cap şi îşi ştergea fruntea cu o batistă.

— Transpiră! Se îmbufna Velceaninov.

O singură dată îl întrebă Pavel Pavlovici pe birjar: dacă vine furtună ori nu?

— Şi încă ce furtună! Vine negreşit! Toată ziulica a fost zăduf.

Cerul într-adevăr se întunecase. Fulgere scăpărau în zare. Se întoarseră în oraş pe la zece şi jumătate.

— Vă însoţesc până acasă, se adresă prevenitor Trusoţki lui Velceaninov, când ajunseră aproape de casa acestuia.

— Îmi închipui. Dar vă anunţ că mă simt cam bolnav…

— N-am să vă reţin prea mult. N-o să stau mult.

Când ajunseră acasă, Pavel Pavlovici intră pentru o clipă la portăreasa Mavra.

— De ce-aţi dat pe la poartă? Îl întrebă aspru Velceaninov, când Trusoţki îl ajunse din urmă. Amândoi intrară în cameră.

— Aşa, mai nimic… Pentru birjar…

— Să ştiţi că n-o să vă dau nimic de băut.

Musafirul nu răspunse, Velceaninov aprinse lumânările, iar Pavel Pavlovici se lăsă numaidecât într-un fotoliu.

Velceaninov se opri încruntat drept în faţa lui.

— Vă făgăduisem să vă spun şi eu „ultimul” meu cuvânt, rosti gazda cu înverşunare lăuntrică pe care şi-o putea încă stăpâni. Iată-l: socot cât se poate de sincer că toate chestiunile dintre noi sunt tranşate… Aşa că nici nu mai avem ce să vorbim. Mă auziţi? N-avem despre ce vorbi. De aceea oare n-ar fi mai bine s-o luaţi numaidecât din loc, ca să pot închide uşa după dumneavoastră?

— Bine, atunci să încheiem socotelile, Alexei Ivanovici! Rosti cât se poate de blajin Pavel Pavlovici, cătându-i drept în ochi.

— Cum? So-co-te-li-le? Răspunse Velceaninov, extrem de surprins. Ce expresie ciudată! Despre ce socoteli poate fi vorba? Aha! N-o fi acesta „ultimul cuvânt” al dumneavoastră, pe care aţi făgăduit adineaori să mi-l destăinuiţi?

— Tocmai acesta-i!

— N-avem ce socoteli să mai încheiem. Ele au fost de mult încheiate! Îl înfruntă cu mândrie Velceaninov.

— Aşa vă închipuiţi? Rosti Pavel Pavlovici pe un ton hotărât şi, împletindu-şi degetele amânduror mâinilor, le întinse bizar înainte, în dreptul pieptului.

Velceaninov nu-i răspunse şi începu să măsoare odaia în lung şi în lat cu paşi apăsaţi. „Oare n-o fi vorba de Liza? De Liza?” gemu în sine.

— Atunci spuneţi-mi ce socoteli vreţi să încheiem? I se adresă Velceaninov după o tăcere destul de lungă.

Între timp, Trusoţki, ţinând mai departe mâinile în faţă, îl urmărea cu ochii cum se plimba prin cameră.

— Să nu vă mai duceţi de loc pe acolo, rosti aproape în şoaptă Pavel Pavlovici, cu un ton de implorare şi se săltă scurt de pe scaun.

— Cum? Va să zică numai despre asta voiaţi să-mi vorbiţi? Spuse cu un râs înveninat Velceaninov. Drept să vă spun, pe ziua de astăzi m-aţi uluit, izbucni el sarcastic, dar îşi schimbă pe loc expresia figurii. Ascultaţi-mă, reluă cu

tristeţe vorba, într-un elan de sinceritate, cred că niciodată şi prin nimic nu m-am înjosit în viaţă ca astăzi. Mai întâi, am primit să vă însoţesc, în al doilea rând – prin comportarea mea de acolo. Totul a fost atât de meschin, de jalnic… M-am degradat, m-am ticăloşit, primind invitaţia… Uitând pe ce lume mă găsesc… Apoi mai este ceva! Dar îşi luă seama numaidecât. Ascultaţi-mă: m-aţi luat azi prin surprindere, eram surescitat, bolnav… De altfel, n-am de ce să mă justific! N-am să mai calc niciodată pragul casei aceleia. Vă asigur că nu mă atrage nimic acolo, conchise el cu fermitate.

— Adevărat? Chiar aşa e? Exclamă Pavel Pavlovici în culmea bucuriei.

Velceaninov îl privi cu dispreţ şi începu să măsoare din nou odaia.

— Pesemne v-aţi hotărât să fiţi fericit cu orice preţ? Nu-l răbdă inima pe Velceaninov să nu remarce.

— Da, da! Adeveri în surdină Pavel Pavlovici, într-o explozie de naivitate.

„E un tip grotesc, îşi zise Velceaninov. E mai curând prost decât rău. Asta însă nu mă priveşte. Nu pot decât să-l urăsc… Şi nici măcar asta nu merită!”

— Într-adevăr, eu sunt „eternul soţ”! Recunoscu Pavel Pavlovici, zâmbind supus şi resemnat. De mult vă cunoşteam expresia asta, Alexei Ivanovici… Încă din vremea când locuiam împreună în oraşul T… Multe expresii de-ale dumneavoastră mi-au rămas întipărite în minte dintr-un an întreg. Rândul trecut, când aţi vorbit aici despre „eternul soţ”, mi-am dat numaidecât seama despre cine putea fi vorba.

Mavra intră cu o sticlă de şampanie şi cu două pahare.

— Să nu vă fie cu supărare, Alexei Ivanovici, ştiţi doar că nu mă pot lipsi de asta. Dar să nu mi-o luaţi în nume de rău. Socotiţi-mă drept un om străin şi mai prejos de dumneavoastră…

— Bine, încuviinţă cu scârbă Velceaninov… Dar vă asigur că nu mă simt de loc bine.

— Vai de mine… N-am s-o lungesc prea mult… Doar două minute! Îndrugă Pavel Pavlovici. Numai un singur păhărel, altfel gâtlejul…

Dădu peste cap paharul cu lăcomie şi se aşeză, aruncând o privire aproape duioasă asupra lui Velceaninov. Mavra ieşi.

— Ce mârşăvie! Murmură gazda.

— Asta s-a petrecut numai din pricina prietenelor sale, rosti, înviorat, Pavel Pavlovici, revenindu-şi de-a binelea în fire.

— Cum? Ce? A, sunteţi cu gândul tot la întâmplarea aceea…

— Numai prietenele ei sunt de vină. Şi-i încă aşa de tânără!… Face pe grozava de prea multă cochetărie, zău aşa! E chiar adorabil! Mai târziu, va fi cu totul altfel. Voi fi robul ei, gata să-i fac toate voile. Ba va fi împresurată de respect… va avea societate… În sfârşit, se va putea transforma cu timpul.

„Ar trebui, totuşi, să-i înapoiez brăţara!” se gândi, preocupat, Velceaninov, pipăind cutiuţa din buzunarul hainei.

— Chiar dumneavoastră aţi remarcat că sunt hotărât să-mi refac fericirea. Eu trebuie neapărat să mă însor, Alexei Ivanovici, urmă confidenţial şi puţin mişcat Pavel Pavlovici. Altfel ce-o să iasă din mine? Vedeţi doar singur! Şi arătă cu degetul spre sticlă. Iar asta nu-i decât o parte din… Calităţile mele. Nu pot trăi fără însurătoare şi fără o adoraţie. O voi adora şi voi reînvia.

„Şi de ce mi-o fi spunând toate acestea?”, îşi zise Velceaninov, gata să pufnească în râs. De altfel, toate acestea îi păreau fără sens.

— Spuneţi-mi, vă rog, de-a dreptul de ce m-aţi cărat acolo? Îl apostrofă Velceaninov. Ce nevoie aţi avut de mine?

— Ca să fac un experiment…, se fâstâci Pavel Pavlovici.

— Ce experiment?

— Să urmăresc efectul… Înţelegeţi-mă, Alexei Ivanovici, eu abia de-o săptămână mă duc pe acolo în calitate de… Rosti el, din ce în ce mai emoţionat. Când v-am întâlnit ieri, mi-am zis: „Eu încă n-am văzut-o într-o societate de oameni străini, adică faţă şi de alţi bărbaţi…” Era un gând stupid… Îmi dau perfect de bine seama abia acum… Şi absolu' de prisos. Ţineam însă la asta cu tot dinadinsul.” din pricina caracterului meu nefericit… Trusoţki îşi înălţă capul şi roşi.

„Oare e adevărat ce spune?” se gândi Velceaninov în culmea mirării.

— Şi care-i rezultatul? Întrebă el cu glas tare. Pavel Pavlovici zâmbi dulceag şi parcă viclean.

— Nu s-au petrecut decât copilării, pline de drăgălăşenie! Prietenele ei poartă toată vina. Vă rog să mă iertaţi, Alexei Ivanovici, pentru comportarea mea prostească faţă de dumneavoastră. N-am să mai fac şi niciodată n-are să se mai întâmple aşa ceva.

— Dar nici eu n-o să mă mai arăt pe acolo, zâmbi Velceaninov.

— Asta-i şi dorinţa mea.

Velceaninov se simţi scârbit şi rosti enervat:

— Doar nu-s eu singurul bărbat de pe lume… Mai sunt şi alţii…

Pavel Pavlovici roşi din nou.

— Îmi pare rău să aud din gura dumneavoastră asemenea vorbe, Alexei Ivanovici şi vă rog să mă credeţi că prea mult o respect pe Nadejda Fedoseevna…

— Scuzaţi-mă, scuzaţi-mă, n-am avut intenţia să fac vreo insinuare… Totuşi mi se pare cam surprinzător faptul că mi-aţi supraapreciat posibilităţile de a plăcea… Şi… Că v-aţi pus nădejdea în mine cu atâta încredere…

— Am avut încredere, bazat tocmai pe cele ce se petrecuseră odinioară.

— Dacă-i aşa, înseamnă că dumneavoastră mă socotiţi şi acum drept un om de onoare? Zise Velceaninov, oprindu-se scurt în faţa lui Trusoţki.

În altă împrejurare, s-ar fi îngrozit el însuşi de o întrebare aşa de naivă şi de neaşteptată.

— Totdeauna v-am socotit aşa, rosti Pavel Pavlovici, coborându-şi ochii în pământ.

— Bineînţeles, fără îndoială… Dar nu despre asta-i vorba. Voiam numai să spun că în ciuda oricăror… Idei preconcepute?

— Da, în ciuda ideilor preconcepute!

— Nici când aţi sosit la Petersburg?

Velceaninov nu se putu stăpâni de a pune această întrebare simţind el însuşi cât de nelalocul ei îi era curiozitatea.

— Chiar când am sosit la Petersburg, vă socoteam omul cel mai onorabil de pe lume. Totdeauna v-am stimat, Alexei Ivanovici.

Pavel Pavlovici îşi ridică ochii şi îl privi făţiş, fără nici o sfială, pe adversarul său. Velceaninov simţi deodată o îngrijorare. N-ar fi vrut, pentru nimic în lume, să se producă vreo izbucnire nepotrivită, provocată de dânsul.

— V-am iubit, Alexei Ivanovici, se hotărî dintr-o dată Pavel Pavlovici, să-şi deschidă sufletul şi în anul acela, cât aţi stat în oraşul T., v-am iubit. Dumneavoastră nu v-aţi dat seama, urmă Trusoţki cu un tremur în glas, care îl îngrozi pe Velceaninov. Eu mă aflam pe o treaptă inferioară în comparaţie cu dumneavoastră, ca să mă fi putut observa. Dar poate nici nu avea vreun rost. În cursul acestor nouă ani din urmă, mi-am amintit adesea de dumneavoastră, fiindcă un an ca acela n-am mai avut în toată viaţa mea. În ochii lui Pavel Pavlovici scăpără o lumină stranie. Mă urmăreau expresii şi idei de-ale dumneavoastră. Îmi reveneaţi în memorie ca un om care nutreşte cele mai bune sentimente, o persoană cultivată în mod remarcabil, înzestrată cu multă inteligenţă. „Marile idei nu ne vin atâta de la o minte mare, cât de la o inimă mare”, vorba asta dumneavoastră aţi spus-o, poate aţi şi uitat-o, eu însă mi-o aduc aminte. V-am socotit totdeauna ca un om cu inimă

mare şi am crezut în dumneavoastră… Neţinând seama de nimic…

Un tremur îi înfiora bărbia. Velceaninov se înspăimântă. Trebuia să pună capăt, cu orice preţ, acestor efuziuni neaşteptate.

— Destul, vă rog, Pavel Pavlovici, mormăi el, iritat şi roşi. De ce? De ce? Răcni. De ce vă legaţi de un om bolnav, iritat, aproape aiurind, şi-l târâţi prin toate tainiţele acestea… În vreme ce toate nu-s, de fapt, decât vedenii, miraj, minciună, ruşine, falsitate… Fără nici o măsură… Într-adevăr ăsta-i lucru de căpetenie şi cel mai ruşinos, că nu-i nici o măsură. Totu-i o nerozie. Amândoi suntem nişte oameni vicioşi, nesinceri şi ticăloşi… Şi dacă vreţi, dacă vreţi, vă dovedesc numaidecât! Nu numai că nu mă iubiţi, ci mă urâţi din răsputeri şi minţiţi fără să vă daţi singur seama. M-aţi luat şi m-aţi dus acolo nu ca să faceţi ce-aţi spus – adică să vă puneţi la încercare logodnica… (ce-i mai poate trece unui om prin cap!) Iată care-i adevărul: m-aţi văzut ieri şi v-a cuprins iarăşi furia.

M-aţi dus acolo ca să mi-o arătaţi şi să-mi spuneţi: „O vezi cum arată! Ei bine, ea va fi a mea. Ian încearcă şi acum…!”. M-aţi înfruntat. Cine ştie? Poate singur nu v-aţi dat seama. Dar acesta-i adevărul, l-aţi simţit foarte bine… Dar pentru a face asemenea provocare, e nevoie neapărat de ură. Şi, într-adevăr, mă urâţi!

Velceaninov alerga prin odaie, răcnind. Se simţea jignit, ofensat, umilit mai cu seamă la gândul că se înjosea astfel înaintea lui Pavel Pavlovici.

— Am vrut să mă împac cu dumneavoastră, Alexei Ivanovici, se apără brusc Trusoţki, pe un ton hotărât, prin cuvinte scurte şi întretăiate. Iar bărbia începu să-i tremure din nou.

O furie sălbatică îl cuprinse pe Velceaninov, ca şi cum ar fi suferit cea mai cumplită ofensă.

— Repet încă o dată, urlă Velceaninov, v-aţi agăţat de un om bolnav, dărâmat, ca să-i smulgeţi în delir nu ştiu ce

cuvânt irealizabil pe care acesta nu voia să-l rostească. Să dăm lucrurile pe faţă. Noi facem parte din lumi deosebite, să vă intre o dată asta în cap… apoi… Apoi între noi se află un mormânt! Încheie el, bâiguind… Şi dintr-o dată îşi veni în fire.

— De unde puteţi şti… Faţa lui Pavel Pavlovici se crispă şi se făcu albă ca varul, de unde puteţi şti ce înseamnă pentru mine acest mic mormânt în inima mea! Răcni Trusoţki, păşind spre Velceaninov şi lovindu-se cu pumnul în piept cu un gest ridicol, dar cumplit. Cunosc şi eu acest mormând micuţ, amândoi stăm faţă în faţă la stânga şi la dreapta lui, dar spre mine se află mai mare parte de mormânt decât spre dumneavoastră… Cu mult mai mare… Bâlbâia Trusoţki în delir, continuând să se lovească cu pumnul în piept. Da, mai mare… Mai mare…

Deodată, un sunet neobişnuit al clopoţelului de la uşă îi dezmetici pe cei doi parteneri. Cineva sunase aşa de tare, vrând parcă să sfărâme clopoţelul din prima smucitură.

— Nimeni nu sună aşa la mine, rosti încurcat Velceaninov.

— Dar nici la mine n-o fi sunând, şopti înfricoşat Pavel Pavlovici, care îşi veni şi el în fire, preschimbându-se pe loc în vechiul Pavel Pavlovici. Velceaninov se încruntă şi se duse să deschidă uşa.

— Dacă nu mă înşel, sunteţi domnul Velceaninov? Se auzi din antreu o voce tinerească, sonoră, plină de o neobişnuită încredere în sine.

— Ce doriţi?

— Am o informaţie precisă, urmă vocea răsunătoare, că în momentul acesta se află la dumneavoastră un oarecare Trusoţki. Trebuie să-l văd neapărat chiar acum.

Lui Velceaninov i-ar fi făcut plăcere să-l dea afară pe scară, cu o lovitură de picior, pe acest domn umflat în pene. Dar, după o clipă de gândire, se dădu în lături şi îl lăsă să intre înăuntru.

— Iată-l pe domnul Trusoţki, intraţi!

XIV.

Saşenka şi Nadenka.

În odaie intră un bărbat foarte tânăr, cam de vreo nouăsprezece ani, poate şi mai puţin – atât de tinerească îi era figura frumoasă, mândră şi încrezută. Era îmbrăcat convenabil, cel puţin tot ce purta, îi şedea bine. Întrecea pe omul de statură mijlocie. Un păr negru, bogat şi nişte ochi negri mari şi semeţi dădeau fizionomiei sale o expresie aparte. Numai nasul îi era cam plinuţ şi un pic avântat în sus. Fără aceste mici cusururi, ar fi fost o frumuseţe de băiat. El intră în casă cu un aer important.

— Mi se pare că am ocazia de a vorbi cu domnul Trusoţki, spuse răspicat, subliniind cu deosebită plăcere cuvântul „ocazia” – lăsând astfel a se înţelege că n-avea nici o onoare şi nici o plăcere de a sta de vorbă cu domnul Trusoţki.

Velceaninov începu să priceapă cum stăteau lucrurile. Prin mintea lui Pavel Pavlovici fulgeră o bănuială. Pe faţă i se întipări neliniştea. Totuşi, nu se dădu bătut.

— Neavând onoarea de a vă cunoaşte personal, răspunse cu prestanţă Trusoţki, bănuiesc că nici nu există vreo posibilitate de a sta de vorbă cu dumneavoastră.

— Ascultaţi-mă mai întâi şi numai după aceea daţi-vă cu părerea, rosti tânărul cu o desăvârşită încredere în sine.

Apoi străinul îşi puse monoclul cu rama de baga, care-i atârna de un şnur şi privi lung sticla de şampanie de pe masă. După ce cercetă îndestul butelia, musafirul îşi scoase monoclul, se întoarse iarăşi spre Pavel Pavlovici şi spuse:

— Alexandr Lobov.

— Şi ce-i aceea Alexandr Lobov?

— Eu sunt. N-aţi mai auzit de mine?

— Nu.

— Într-adevăr, cum m-aţi fi putut cunoaşte? Drept vorbind, vin cu o chestiune importantă care vă priveşte îndeaproape. Dar mai întâi, daţi-mi voie să mă aşez. Sunt obosit…

— Luaţi loc, zise Velceaninov.

Dar tânărul se şi aşezase înainte de a fi primit invitaţia, Cu toată durerea de piept care i se înteţea, pe Velceaninov îl

interesa această mică obrăznicătură. Pe figura lui drăgălaşă şi rumenă de adolescent Velceaninov întrezări un aer de îndepărtată asemănare cu Nadia.

— Staţi jos şi dumneavoastră, se adresă tânărul lui Pavel Pavlovici, făcându-i un gest neglijent cu capul spre scaunul din faţă.

— Nu-i nimic, pot sta foarte bine şi-n picioare.

— O să obosiţi… Domnule Velceaninov, puteţi rămânea şi dumneavoastră aici.

— De altfel, nici n-am de ce să mă duc. Eu mă aflu doar acasă la mine.

— N-aveţi decât! De altfel, aş dori să fiţi de faţă la explicaţia pe care voi avea-o cu domnul acesta. Nadejda Fedoseevna mi-a vorbit în termeni destul de măgulitori despre dumneavoastră.

— Ian te uită! Când a apucat să vorbească?

— Îndată după plecarea dumneavoastră. Chiar acum vin de acolo. Iată cum stau lucrurile, domnule Trusoţki, începu el cu jumătate de gură, răsturnat în fotoliu, întorcându-se spre Pavel Pavlovici care rămăsese în picioare. Noi, adică eu şi Nadejda Fedoseevna, ne iubim de mult şi ne-am dat unul altuia cuvântul, iar dumneavoastră vă puneţi de-a curmezişul nostru. Am venit pentru a vă face propunerea ca să vă daţi la o parte. Sunteţi dispus s-o acceptaţi?

Pavel Pavlovici şovăi o clipă. Păli, dar un surâs maliţios îi întinse buzele.

— Nu-s dispus câtuşi de puţin, îi reteză el vorba în chip laconic.

— Va să zică aşa… Făcu tânărul şi se răsuci în fotoliu, punându-şi picior peste picior.

— De altfel, nici nu ştiu cu cine vorbesc, adăugă Pavel Pavlovici şi îmi zic că n-are nici un rost să continuăm discuţia.

Cu aceste cuvinte Trusoţki găsi şi el de cuviinţă să se aşeze.

— V-am spus doar că o să obosiţi, observă în treacăt tânărul. Adineaori am avut prilejul să vă aduc la cunoştinţă că numele meu este Lobov şi că eu şi cu Nadejda Fedoseevna ne-am dat unul altuia cuvântul. Prin urmare, nu puteţi spune, ca adineaori, că nu ştiţi cu cine aveţi de-a face. De asemenea aţi greşi dacă v-aţi închipui că n-am avea despre ce vorbi. Chestiunea nu mă priveşte numai pe mine, ci şi pe Nadejda Fedoseevna, pe care o sâcâiţi fără ruşine. Vedeţi deci că există motiv pentru explicaţie.

Rosti printre dinţi vorbele acestea, ca un filfizon, abia catadicsind să pronunţe cuvintele. Îşi puse din nou monoclul şi, cât vorbi, dădu impresia că priveşte ceva.

— Daţi-mi voie, tinere…, exclamă, fierbând, Pavel Pavlovici.

Dar „tânărul” i-o reteză numaidecât:

— În orice altă împrejurare v-aş fi interzis să-mi spuneţi „tinere”, acum însă trebuie să recunoaşteţi că tinereţea este avantajul meu principal faţă de dumneavoastră şi astăzi, de pildă, aţi fi dorit din tot sufletul – când aţi dăruit brăţara – să fi fost măcar un pic mai tânăr.

— Ah, ţâncule! Murmură Velceaninov.

— În orice caz, stimate domn, se corectă cu demnitate Pavel Pavlovici, motivele invocate de dumneavoastră, pe care le socot îndoielnice şi lipsite de cuviinţă, nu-mi par de natură să justifice continuarea convorbirii noastre. Acestea sunt nişte chestiuni copilăreşti şi fără noimă. Mâine îl voi vizita şi voi sta de vorbă cu prea stimatul Fedosi Semionovici. Iar pentru moment vă rog să mă lăsaţi în pace.

— Admiraţi demnitatea acestui om, exclamă tânărul, scos din fire, adresându-se cu înflăcărare lui Velceaninov. Nu-i destul că-i gonit de acolo. Că scoate lumea limba la el! El mai vrea să se ducă mâine acolo pentru a ne denunţa bătrânului. Nu-i asta o dovadă, om încăpăţânat ce sunteţi, că vreţi să luaţi fata cu de-a sila, cumpărând-o de la nişte oameni care au căzut în mintea copiilor şi care, datorită unei barbarii sociale, îşi păstrează puterea asupra ei? Ea v-a arătat doar, cu vârf şi îndesat, dispreţul. Nu v-a înapoiat

chiar astăzi necuviinciosul cadou – brăţara dumneavoastră? Ce vreţi mai mult?

— Nimeni nu mi-a înapoiat nici un fel de brăţară… Şi nici nu-i posibil aşa ceva, zise Pavel Pavlovici, cutremurându-se de indignare.

— Cum se poate? Oare domnul Velceaninov nu v-a înmânat-o?

„Uf, dracu să te ia!” se gândi Velceaninov.

— Într-adevăr, rosti el, încruntându-se, Nadejda Fedoseevna mi-a încredinţat astăzi această cutioară, ca să v-o transmit dumneavoastră, Pavel Pavlovici. N-am vrut s-o iau, dar ea a stăruit… Iat-o… Mi-e necaz că…

Scoase din buzunar cutiuţa şi, fâstâcit, o întinse lui Pavel Pavlovici care rămase înmărmurit.

— De ce nu i-aţi predat-o până acum? Se adresă cu severitate tânărul lui Velceaninov.

— N-am avut prilejul, se încruntă acesta.

— Curios!

— Cuum?

— E cel puţin curios, n-am dreptate? Să zicem însă că-i o simplă neînţelegere.

Velceaninov simţi că-i vine să sară şi să-i tragă o urecheală băieţandrului. Nu se putu însă abţine de a nu izbucni în râs la adresa acestuia, băieţandrul izbucni şi el îndată în râs. Pavel Pavlovici nu râdea. Dacă Velceaninov ar fi prins privirea năprasnică a acestuia aţintită asupra sa în timp ce râdea de Lobov – ar fi înţeles că omul acesta trecea în clipa aceea o anumită limită primejdioasă. Velceaninov nu-i văzu privirea, dar îşi dădu seama că trebuie să-l susţină pe Trusoţki.

— Domnule Lobov, ascultaţi-mă şi pe mine, începu Velceaninov pe un ton prietenesc, fără a mă pronunţa asupra unor alte aspecte ale chestiunii, în care nu ţin să mă amestec, mi-aş îngădui să vă atrag atenţia că Pavel Pavlovici, cerând mâna Nadejdei Fedoseevna, se bucură în primul rând de consimţământul acestei familii respectabile,

iar în al doilea rând are o situaţie frumoasă şi onorabilă şi, în sfârşit, avere… Prin urmare, e firesc să se mire văzând un asemenea rival – un om poate admirabil înzestrat, dar atât de tânăr, încât nu poate fi luat drept un rival serios. Şi de aceea are dreptate invitându-vă să puneţi capăt discuţiei.

— Ce înseamnă un om „atât de tânăr”? Dar eu am împlinit de-o lună nouăsprezece ani. După lege de mult am dreptul să mă însor. Asta-i!

— Dar care tată s-ar putea hotărî să vă dea în prezent fiica, chiar dacă aţi fi multimilionar în perspectivă sau cine ştie ce binefăcător al omenirii? Un tânăr de nouăsprezece ani nu poate răspunde nici pentru el însuşi, iar dumneavoastră vreţi să vă luaţi pe conştiinţă şi viitorul unei alte persoane, adică al unei copile ca şi dumneavoastră. De altfel, gestul acesta nici nu-i tocmai nobil, ce ziceţi? Mi-am permis să vă vorbesc astfel, fiindcă singur m-aţi ales ca arbitru între dumneavoastră şi Pavel Pavlovici.

— Va să zică îl cheamă Pavel Pavlovici! Remarcă tânărul. Nu ştiu de ce mi se năzărise că-l cheamă Vasili Petrovici? Drept vorbind, făcu tânărul către Velceaninov, spusele dumneavoastră nu mă surprind de loc. Ştiam că toţi sunteţi o apă. De mirare e doar faptul că despre dumneavoastră auzisem vorbindu-se ca despre un om oarecum modern. De altfel, toate astea sunt fleacuri. Iată care-i adevărul: nu numai că nu m-am comportat rău în această chestiune, după cum v-aţi permis să afirmaţi, ci cu totul dimpotrivă – şi voi încerca să vă lămuresc. Mai întâi noi ne-am angajat unul faţă de celălalt prin cuvântul nostru de onoare. În plus eu i-am făgăduit formal, în prezenţa a doi martori, că dacă ea se va îndrăgosti vreodată de altcineva sau pur şi simplu se va căi că s-a măritat cu mine şi va vrea să se despartă, atunci eu îi voi înmâna o declaraţie cum că aş fi fost infidel, care va sprijini la locul în drept cererea ei de despărţire. Dar încă şi mai mult: în caz când eu nu m-aş ţine de cuvânt şi aş refuza să-i dau declaraţia cuvenită, atunci – ca un mijloc de

asigurare – voi emite chiar în ziua nunţii noastre, în favoarea soţiei, o poliţă în valoare de o sută de mii de ruble… Aşa că dacă mă voi încăpăţâna şi nu voi da declaraţia amintită, ea va putea protesta poliţa, iar eu voi fi tras la răspundere În chipul acesta totul va fi asigurat. Prin urmare, nu periclitez cu nimic viitorul nimănui. Asta în privinţa primului punct.

— Pun rămăşag că toate acestea le-a născocit acela, cum îi zice, Predposâlov? Exclamă Velceaninov.

— Hi-hi-hi! Chicoti maliţios Pavel Pavlovici.

— De ce-o fi chicotind domnul acesta? Aţi ghicit! Ideea a fost a lui Predposâlov. Nu-i aşa că soluţia-i ingenioasă? Astfel, se paralizează complet absurditatea legii. Eu am intenţia, bineînţeles, s-o iubesc veşnic. Ea însă se tăvăleşte de râs. Născocirea însă e abilă. Nu-i aşa? Ba e şi nobilă. Mulţi s-ar hotărî oare să facă aşa ceva?

— După mine, gestul nu-i numai lipsit de nobleţe, ci e pur şi simplu mârşav.

Tânărul ridică din umeri.

— Spusele dumneavoastră nu mă surprind câtuşi de puţin, zise el după un răstimp de tăcere. Toate acestea nu mă mai minunează. Predposâlov v-ar fi retezat-o pe loc, spunându-vă că modul dumneavoastră de a judeca cele mai elementare lucruri provine din pervertirea celor mai obişnuite sentimente şi noţiuni, în primul rând datorită unei vieţi trăite prosteşte, iar în al doilea rând datorită trândăviei. Între altele, poate că n-am ajuns încă să ne înţelegem unul pe altul. Eu, totuşi, am auzit numai vorbe bune despre dumneavoastră. Aveţi vreo cincizeci de ani, nu?

— Să ne ocupăm acum de chestiunea noastră.

— Scuzaţi-mi lipsa de discreţie şi nu mi-o luaţi în nume de rău. Continuu: nu sunt de loc un multimilionar în perspectivă, cum aţi binevoit a vă exprima (ce idee năstruşnică!). Sunt cel ce mă vedeţi. În schimb, am deplină încredere în viitorul meu. N-am să ajung nici erou, nici

binefăcătorul cuiva, dar îmi voi asigura viaţa mea şi a soţiei mele. În prezent n-am, bineînţeles, nimic. Din copilărie am crescut în casa lor…

— Cum aşa?

— Foarte simplu! Eu sunt de fapt fiul unei rude îndepărtate a doamnei Zahlebinina. Când toţi ai mei s-au prăpădit şi n-au lăsat singur pe lume, în vârstă de opt ani, bătrânul m-a luat la dânsul. Apoi m-a dat la liceu. Omul acesta are inimă bună, dacă vreţi să ştiţi…

— Ştiu…

— Da. Are însă păreri prea învechite. Totuşi, este bun la suflet. Eu am ieşit de mult de sub tutela lui. Doresc să-mi câştig singur pâinea, rămânându-mi obligat numai mie însumi.

— Când v-aţi emancipat? Îl întrebă Velceaninov.

— Să fie vreo patru luni.

— Acuma totul se lămureşte. Sunteţi prieteni din copilărie. Şi aveţi vreo slujbă?

— Da, o funcţie particulară, în biroul unui notar public, cu leafă de douăzeci şi cinci de ruble pe lună. Asta-i numai deocamdată. Dar când i-am cerut mâna, n-aveam nici atâta. Lucram pe vremea aceea la calea ferată pentru zece ruble. Doar până una alta…

— Dar aţi făcut familiei cerere în toată regula?

— Desigur, cerere formală şi încă mai demult, de vreo trei săptămâni.

— Şi care a fost răspunsul?

— Bătrânul a izbucnit în hohote de râs, apoi s-a mâniat rău de tot, iar pe Nadia au închis-o în odăile de sus. Ea însă îndură eroic orice. De altfel, toată încurcătura s-a produs fiindcă bătrânul are un ghimpe împotriva mea din pricină că am părăsit postul de la departamentul unde mă căpătuise el, acum patru luni, înainte de a fi intrat la calea ferată. E un bătrân, cum v-am mai spus, tare cumsecade. Acasă e vesel, apropiat… Dar cum trece pragul departamentului, nici nu-l mai cunoşti. Parcă-i Jupiter

aşezat pe tron. I-am dat, desigur, a înţelege că manierele sale nu-mi erau pe plac. De fapt însă, buclucul s-a iscat datorită unui ajutor al şefului de birou. Acest domn a avut năstruşnica idee de a se plânge precum că eu m-aş fi purtat „grosolan” cu dânsul, când în realitate nu i-am spus decât că-i un „neevoluat”. I-am lăsat pe toţi în plata Domnului şi acum lucrez la un notar public.

— Dar la departament aveaţi leafă mai mare?

— Moft! Era un post extrabugetar! Tot bătrânul îmi dădea bani de întreţinere – vă spun doar că-i om bun. Totuşi, noi nu cedăm. Douăzeci şi cinci de ruble pe lună, bineînţeles, nu-i suficient. Nădăjduiesc, însă, că voi lua parte la administrarea moşiilor părăginite ale contelui Zavileiski. Atunci voi trece de-a dreptul la trei mii. Sau poate mă fac procurist. Azi se caută oameni. Ian te uită! Ce mai tunete! Vine furtună! Bine c-am izbutit să ajung înainte de începerea vântoasei. De-acolo doar pe jos am luat-o şi mai mult am alergat.

— Dar, daţi-mi voie, dacă-i aşa, cum de-aţi izbutit să staţi de vorbă cu Nadejda Fedoseevna de vreme ce, pe lângă toate acestea, nu mai sunteţi primit acolo?

— Peste gard, bineînţeles! Ce, nu se poate? N-aţi observat-o deunăzi pe roşcovană? Râse el. Ei, bine, ea-i aceea care are grijă de noi… Apoi o mai avem şi pe Maria Nikitişna. Numai că e o bestie această Maria Nikitişna! De ce vă strâmbaţi? Vi-e teamă de trăsnet?

— Nu, mi-e rău, mi-e foarte rău, rosti Velceaninov, chinuit de subita lui durere de piept. Se sculă din fotoliu şi încercă să se plimbe prin odaie.

— Înseamnă, desigur, că vă deranjez! Nu vă deranjaţi. Numaidecât! Şi tânărul sări de la locul său.

— Ba nu mă deranjaţi de loc, nu-i nimic, rosti din politeţe Velceaninov.

— Cum nu-i nimic, când „pe Kobâlnikov îl doare burta”? V-aduceţi aminte de personajul din Şcedrin? Vă place Şcedrin?

— Da.

— Şi mie. Haide, Vasili… Ah, pardon, Pavel Pavlovici, să punem capăt odată şi odată! Se adresă el, râzând amical, lui Pavel Pavlovici. Ca să vă intre mai bine în cap, mai formulez o dată întrebarea: sunteţi dispus să renunţaţi chiar mâine în mod oficial, faţă de bătrâni şi în prezenţa mea, la orice pretenţie în privinţa Nadejdei Fedoseevna?

— Nici prin gând nu-mi trece, spuse Pavel Pavlovici, sculându-se de pe scaun cu un aer de nerăbdare şi de îndârjire şi vă rog încă o dată să mă lăsaţi în pace… Toate nu-s decât copilării şi prostii.

— Băgaţi de seamă, îl ameninţă el cu degetul pe Trusoţki, zâmbind plin de înfumurare, vedeţi să nu vă înşelaţi în socoteli! Ştiţi la ce poate duce asemenea greşeală? Din partea mea, vă previn că peste nouă luni, după ce veţi fi făcut fel de fel de cheltuieli şi după multă tevatură, când vă veţi reîntoarce aici, veţi fi nevoit să renunţaţi singur la Nadejda Fedoseevna, iar dacă nu veţi renunţa va fi încă şi mai rău pentru dumneavoastră. Iată ce vă aşteaptă dacă vă încăpăţânaţi. Trebuie să vă fac atent că jucaţi rolul câinelui care păzeşte claia de fân… Iertaţi-mi comparaţia, nici el nu mănâncă, dar nici pe altul nu-l lasă. Vă repet din spirit umanitar: gândiţi-vă, încercaţi să vă gândiţi temeinic, cel puţin o dată în viaţă.

— Vă rog să mă slăbiţi cu morala dumneavoastră! Răcni, mânios, Pavel Pavlovici. Iar cât priveşte aluziile dumneavoastră infame, voi lua chiar mâine măsurile mele, nişte măsuri severe!

— Aluzii infame? Ce vreţi să spuneţi? Dumneavoastră înşivă sunteţi un infam, dacă vă vin în minte asemenea lucruri. Pentru rest voi aştepta până mâine, dar dacă… Vai, alt trăsnet! La revedere! Încântat de cunoştinţă, se adresă tânărul lui Velceaninov.

Şi o zbughi afară, zorit pesemne să scape de furtună şi de ploaie.

XV.

Încheierea socotelilor

— Aţi văzut? Aţi văzut? Izbucni Pavel Pavlovici către Velceaninov de îndată ce plecă tânărul.

— Într-adevăr nu prea aveţi noroc! Rosti într-o doară Velceaninov.

N-ar fi scăpat vorba asta, dacă nu l-ar fi exasperat durerea care îi sporea în piept. Pavel Pavlovici sări ca ars.

— Şi, în definitiv, care-i rolul dumneavoastră în chestia asta? Nu mi-aţi înapoiat brăţara din compătimire, hai?

— N-am prins momentul…

— Vi se rupea inima de mizericordie, ca un adevărat amic faţă de alt adevărat amic?

— Fie şi aşa, vă compătimeam, răspunse Velceaninov, simţind un început de întărâtare. Totuşi îi povesti pe scurt cum primise brăţara şi cum Nadejda Fedoseevna aproape îl forţase cu de-a sila să primească propunerea ei.

— Credeţi-mă, n-aş fi luat-o pentru nimic în lume. Am şi aşa destule neplăceri.

— Vi s-au aprins călcâiele şi aţi acceptat, chicoti Pavel Pavlovici.

— Asta-i o nerozie din partea dumneavoastră. De trebuie să vă găsesc scuze. Aţi văzut doar adineaori altfel, că nu eu sunt eroul principal, ci alţii.

— Totuşi vi s-au aprins călcâiele…

Pavel Pavlovici se aşează şi îşi umplu un pahar.

— Vă închipuiţi că am să cedez în faţa băieţandrului? Am să-l pun cu botul pe labe, uite aşa! Chiar mâine am să mă duc acolo şi o să pun lucrurile la punct. Vom scoate toate fumurile din căpuşorul ăsta de copil…

Dădu peste cap paharul şi îşi turnă încă unul, căpătând un aer dezgheţat, pe care nu-l avea mai înainte.

— Ian te uită, Nadenka şi Saşenka, drăgălaşii de puişori! Hi-hi-hi!

Trusoţki îşi pierdu firea de mânie. Un fulger scăpără orbitor. Bubui un trăsnet cumplit şi ploaia începu să toarne cu găleata. Pavel Pavlovici se ridică şi închise fereastra.

— Şi cum v-a întrebat adineaori băieţandrul: „Nu vă temeţi de trăsnet?” Velceaninov să se teamă de trăsnet! Apoi cu Kobâlnikov al lui, parcă aşa-i zice, da, Kobâlnikov… Dar despre cei cincizeci de ani, ce aveţi de spus? Vă mai amintiţi? Rosti maliţios Pavel Pavlovici.

— Iar dumneavoastră, cum s-ar zice, v-aţi instalat aici, observă Velceaninov, de-abia îngăimând cuvintele de durere. Eu mă culc… Dumneavoastră faceţi ce ştiţi.

— Nici un câine nu se dă afară pe o vreme ca asta! Adăugă, jignit, Pavel Pavlovici, aproape bucuros de a fi avut prilejul să riposteze.

— Bine, n-aveţi decât să rămâneţi aici… Beţi… Puteţi să şi dormiţi aici! Bolborosi Velceaninov, apoi se culcă pe divan şi gemu uşurel.

— Să dorm aici? Dar n-o să vă temeţi?

— De ce? Întrebă Velceaninov, ridicându-şi deodată capul.

— De unde să ştiu eu? Data trecută parcă v-aţi speriat sau poate numai mi s-a năzărit aşa…

— Sunteţi un prost! Nu se mai putu stăpâni Velceaninov şi se întoarse furios cu faţa la perete.

— Fie şi aşa! Făcu Pavel Pavlovici.

Bolnavul, cum se întinse în pat şi adormi. După starea de tensiune nervoasă din ziua aceea, pe lângă puternica zdruncinare a sănătăţii sale din ultima vreme, parcă se frânse ceva într-însul. Îi slăbiră puterile, se simţea neputincios ca un copil. Dar durerea birui. Îi învinse şi oboseala şi somnul. El se trezi peste o oră şi se ridică în capul oaselor, gemând de durere. Furtuna se potolise. În odaie stăruia fum gros de ţigară, sticla era goală, iar Pavel Pavlovici dormea pe celălalt divan – întins pe spate, cu capul culcat pe perna divanului, îmbrăcat cum fusese şi cu ghetele în picioare. Monoclul îi lunecase din buzunar şi spânzura, prins de capătul unui şnur, până aproape de duşumea. Pălăria zăcea alături tot pe podea. Velceaninov se uită posac la el, dar nu-l trezi. Făcu, cocârjat, câţiva paşi

prin odaie, fiindcă nu mai avea putere să stea culcat şi gemea, gândindu-se îndelung la boala lui.

Velceaninov avea unele temeri asupra durerilor din piept şi, bineînţeles, nu fără motiv. Crizele acestea îl încercaseră încă mai demult, dar îl apucau foarte rar – o dată la un an sau la doi ani. Ştia că provin de la ficat. La început simţea, într-un punct al pieptului la linguricǎ sau mai sus.

— Ca o apăsare surdă, slabă, dar sâcâitoare. Durerea creştea mereu, uneori ţinea câte zece ore în şir şi ajungea în cele din urmă atât de violentă, apăsarea devenind de nesuferit, încât bolnavul întrezărea spectrul morţii.

La ultima criză de anul trecut, după o durere progresivă de zece ceasuri, bolnavul se liniştise în cele din urmă, dar puterile i se sleiseră într-atâta, încât de abia îşi putea mişca mâna. Iar medicul îi dăduse voie, în toată ziua aceea, ca unui copil de ţâţă, să bea numai câteva linguriţe de ceai slab şi să mănânce doar o fărâmă de pâine, muiată în supă.

Durerea îl apuca din diferite cauze, dar totdeauna după o zdruncinare a nervilor. Îi trecea de asemenea în chip ciudat. Uneori, nişte simple comprese calde curmau imediat durerile de la bun început, în prima jumătate de ceas. Alteori, ca-n timpul crizei din urmă, nici un mijloc nu ajutase la nimic. Durerea îi trecuse numai luând doze repetate şi progresive de vomitive. Doctorul i-a mărturisit mai târziu că bănuise că pacientul fusese otrăvit. Mai era mult până la ziuă. Velceaninov însă nu prea voia să trimită după medic în toiul nopţii. De altfel, nici nu-i prea avea la inimă pe doctori. În cele din urmă, se văzu biruit de durere şi începu să geamă. Gemetele îl treziră pe Pavel Pavlovici, care se ridică de pe divan şi se aşeză în capul oaselor. Câtăva vreme el trase înfricoşat cu urechea, privindu-l nedumerit pe Velceaninov, care aproape alerga prin amândouă odăile. Sticla de băutură, pe care o băuse pesemne prea repede, îl ameţise cu totul şi îl lăsă îndelung buimac. În sfârşit, el se dezmetici şi se repezi la Velceaninov, care bâigui ceva drept răspuns.

— Asta-i din pricina ficatului, ştiu eu! Se însufleţi deodată la culme Pavel Pavlovici, aşa i se întâmpla exact la fel şi lui Piotr Kuzmici Polosuhin, din pricina ficatului. Pentru asta trebuie oblojeli. Piotr Kuzmici totdeauna îşi punea oblojeli. Din asta poţi muri. Să dau o fugă până la Mavra, ce spuneţi?

— Nu-i nevoie, nu-i nevoie! Rosti enervat, Velceaninov. Nu-mi trebuie nimic.

Dar Pavel Pavlovici, Dumnezeu ştie de ce, aproape se pierdu cu firea, parcă ar fi fost vorba de salvat propriul său fiu. Nu vru să ştie de nimic şi stărui din răsputeri, recomandând prişniţe şi pe deasupra două-trei căni de ceai slab, băute una după alta – „nu numai fierbinţi, ci clocotite”. În sfârşit, dădu o fugă până la Mavra – nemaiaşteptând învoirea gazdei. Amândoi aţâţară focul la bucătăria nefolosită permanent şi puseră samovarul. Între timp, oaspetele izbuti să-l culce pe bolnav, îl dezbrăcă, îl înveli cu plapuma şi, în mai puţin de douăzeci de minute, pregăti ceaiul şi prima prişniţă.

— Astea-s farfurii încălzite, încinse! Rosti, aproape încântat, musafirul, aşezând pe pieptul bolnav al lui Velceaninov, o farfurie înfierbântată, învelită într-un şervet. Oblojeală mai bună nu există. Alta nu avem cum să o facem – pe când farfuriile, pe onoarea mea, sunt un leac cum nu se mai află. Le-am încercat pe Piotr Kuzmici cu mâinile mele. Altfel poţi să şi mori din asta! Bea ceai, soarbe-l! Nu-i nimic dacă te opăreşti! Viaţa-i mai scumpă decât cochetăria…

Trusoţki o zăpăci cu totul pe Mavra care dormea de-a-n picioarele. Schimbau farfuriile la fiecare trei-patru minute. După a treia farfurie şi a doua ceaşcă de ceai clocotit, băut pe nerăsuflate, Velceaninov simţi deodată o uşurare.

— Ehei, dacă am alinat puţin durerea e semn bun, slavă Domnului! Exclamă Pavel Pavlovici şi alergă, bucuros, după altă farfurie şi după alt ceai.

— Totu-i să izgonim durerea! S-o facem să dea înapoi! Repeta el la fiecare minut.

Într-o jumătate de ceas, durerea se ogoi cu totul. În schimb, bolnavul rămase aşa de sleit de puteri, că nu mai vru să suporte „nici măcar o farfurioară”, oricât ar fi stăruit Pavel Pavlovici. Ochii gazdei se închideau de slăbiciune.

— Vreau să dorm, să dorm! Repeta Velceaninov, istovit.

— Aşa-i! Încuviinţă Pavel Pavlovici.

— Rămâneţi peste noapte aici… Cât îi ceasul?

— Aproape două… Fără un sfert.

— Dormiţi la mine.

— O să dorm, o să dorm.

Peste un minut, bolnavul îl chemă iarăşi pe Pavel Pavlovici.

— Dumneavoastră, dumneavoastră, bâigui gazda, când oaspetele se apropie de dânsul şi se aplecă asupră-i… Dumneavoastră sunteţi mai bun decât mine. Înţeleg totul, totul… Vă mulţumesc.

— Dormiţi, dormiţi! Şopti Pavel Pavlovici şi, în grabă, se îndreptă în vârful degetelor spre divanul său.

Adormind, bolnavul auzi cum Trusoţki, în pripă, îşi aşternu încetişor patul, îşi scoase hainele şi, în sfârşit, stinse lumânările, apoi, abia respirând ca să nu facă zgomot, se întinse pe divanul său.

Fără îndoială, Velceaninov adormi foarte curând după stinsul lumânărilor şi dormi un răstimp, îşi aminti limpede mai târziu. Dar în tot timpul cât dormi, până-n clipa deşteptării, visă că-i treaz şi se zvârcoleşte în pat, neputând aţipi, cu toată slăbiciunea lui. Visă, în sfârşit, că începuse să aiureze, fiind treaz şi că nu putea goni nicicum vedeniile învălmăşite în preajmă-i, deşi avea conştiinţa deplină că era vorba de un delir, nu de o realitate. Vedeniile păreau nişte cunoscuţi. Odaia gemea parcă de lume, iar uşa dinspre antreu era dată în lături. Oamenii intrau buluc şi se înghesuiau pe scară. La masa, pusă în mijlocul camerei, şedea un om ca şi-n visul de acum o lună. Ca şi atunci, omul acesta stătea cu coatele rezemate pe masă, dar nu voia să vorbească. Acuma purta însă o pălărie rotundă cu panglică de doliu. „Cum? Nu cumva şi atunci fusese tot Pavel

Pavlovici?” se gândi Velceaninov. Dar, aruncându-şi ochii la înfăţişarea omului taciturn, se convinse că acesta era parcă altcineva. „Dar oare de ce poartă doliu?” îşi zise, nedumerit, Velceaninov. Gălăgia, zarva şi larma persoanelor învălmăşite în jurul mesei erau îngrozitoare. Oamenii aceştia păreau mai porniţi împotriva lui Velceaninov decât în visul anterior, îl ameninţau cu pumnii strânşi şi răcneau ceva din răsputeri, fără să-şi fi putut da seama ce anume spuneau. „Bine-bine, dar totul nu-i decât un vis urât? Se gândi el. Ştiu că n-am mai putut adormi şi sta culcat şi m-am ridicat în picioare, aşa de mult sufeream!” Totuşi oamenii, strigătele şi gesturile lor – într-un cuvânt – totul era aşa de real şi de firesc, că avea uneori îndoieli: „Să fie într-adevăr numai o halucinaţie? Doamne, ce-or fi vrând oamenii aceştia de la mine? Dar… Dacă nu aiurez, cum ar fi fost cu putinţă ca strigătele acestea să nu-l fi trezit din somn pe Pavel Pavlovici? Căci iată-l că doarme aici pe divan!” În sfârşit, lucrurile se petrecură aidoma ca şi în visul celălalt. Toţi se îmbulziră spre scară şi se buluciră în uşă, deoarece de pe scară dădea buzna înăuntru o altă gloată de oameni. Aceştia duceau ceva cu dânşii, ceva mare şi greu. Se auzeau răsunând pe trepte paşii apăsaţi ai hamalilor. Se strigau de zor unii pe alţii, cu răsuflarea tăiată. Cei din odaie răcniră într-un glas: „Îl aduc, îl aduc!” Ochii tuturora scăpărară, privindu-l ţintă pe Velceaninov. Toţi îi arătau prin gesturi scara, ameninţători şi triumfători. Fără a se mai îndoi de realitatea visului, totul părând aievea, Velceaninov se ridică în vârful degetelor ca să vadă, peste capetele mulţimii, ce anume aduceau oamenii în odaie? Inima îi zvâcni ca nebună şi deodată – întocmai ca în visul de odinioară – se auziră trei semnale foarte puternice de clopoţel. Sunetele erau aşa de limpezi, precise şi distincte, că asemenea zăngănit nu putea fi auzit numai în vis. În aceeaşi clipă, Velceaninov scoase un răcnet şi se trezi.

El nu se repezi însă ca odinioară la uşă. Ce gând îi comandă prima mişcare? Dar avusese el oare, în clipa aceea, vreun gând? Însă cineva parcă i-ar fi suflat la ureche ce trebuie să facă. Velceaninov sări din pat şi dădu buzna cu mâinile întinse înainte, ca şi cum s-ar fi apărat sau ar fi respins un atac, în direcţia divanului unde dormea Pavel Pavlovici. Amândouă mâinile se loviră de o altă pereche de mâini îndreptate asupra lui şi le înşfacă cu putere. Însemna că cineva se afla aplecat peste dânsul. Draperiile erau lăsate, dar nu stăruia în odaie un întuneric beznă, fiindcă în camera de alături, care n-avea asemenea draperii, se strecura o lumină slabă ca de amurg. Deodată, ceva îngrozitor de dureros îi tăie palma şi degetele mâinii stângi, iar el îşi dădu pe loc seama că apucase un tăiş de cuţit sau de brici, pe care îl strânsese puternic cu mâna. În acelaşi timp, auzi zgomotul surd al unui obiect prăvălit pe podea.

Velceaninov era de trei ori mai voinic decât Pavel Pavlovici, dar lupta dintre dânşii dură mult – vreo trei minute încheiate. Îl doborî în curând la pământ şi îi răsuci mâinile la spate. Dar ii veni din senin pofta de a i le lega îndărăt. Ţinând strâns pe ucigaş cu mâna stângă rănită, se apucă să caute cu dreapta şnurul de la draperii. Nu-l găsi vreme îndelungată, dar, în cele din urmă, îl prinse şi-l rupse de la fereastră. Mai târziu se arătă surprins de vigoarea aproape supranaturală pusă în efortul făcut. În aceste trei minute niciunul, nici celălalt nu scoase vreun cuvânt. Se auzeau numai răsuflările lor adânci şi zgomotele surde ale luptei. În sfârşit, legându-i mâinile întoarse la spate, Velceaninov îşi aruncă adversarul pe duşumea, se sculă în picioare, trase draperia şi ridică puţin storul. Deschizând fereastra spre strada singuratică, gazda văzu că se luminase de ziuă. Stătu câteva clipe, trăgând adânc aer proaspăt în piept. Era ora patru şi ceva. Închise fereastra, se duse alene la dulap, scoase un prosop curat şi îşi legă strâns mâna stângă ca să oprească sângele care curgea mereu. La picioare zări pe covor briciul deschis, îl ridică, îl închise, îl puse în cutia de

bărbierit, uitată de dimineaţă pe măsuţa de lângă divanul pe care dormise Pavel Pavlovici şi, vârând cutia în birou, încuie sertarul cu cheia. După aceea Velceaninov se apropie de Pavel Pavlovici şi începu să-l cerceteze cu privirea.

Între timp, Trusoţki izbuti, cu multă greutate, să se ridice de pe covor şi să se aşeze în fotoliu. Era dezbrăcat, fără ghete, numai în cămaşă. La spate şi pe mâneci cămaşa sa avea pete de sânge – dar nu sângele lui, ci cel curs din mâna rănită a lui Velceaninov. Era, bineînţeles, Pavel Pavlovici, dar nu l-ai fi recunoscut la prima vedere, dacă l-ai fi întâlnit din întâmplare – atât de mult i se schimbase înfăţişarea. Şedea, îndreptându-şi anevoie şalele, datorită mâinilor legate îndărăt. Avea faţa desfigurată, chinuită, verzuie, înfiorată din când în când de un tremur. Îl privea pe Velceaninov cu o căutătură fixă, cam tulbure, ca şi cum n-ar fi putut desluşi lucrurile înconjurătoare. Zâmbi tâmp şi arătând cu capul către carafa de pe masă, rosti scurt, aproape şoptind:

— Olecuţă de apă!

Velceaninov îi turnă apă într-un pahar şi-i dădu de băut din mâna lui. Pavel Pavlovici se repezi, însetat. După vreo trei înghiţituri, Trusoţki ridică uşor capul, privi ţintă figura lui Velceaninov, care şedea în faţa lui cu paharul în mână, nu rosti nici un cuvânt, apoi urmă să bea. Potolindu-şi setea, răsuflă uşurat. Gazda îşi luă perna şi hainele, după aceea intră în odaia de alături, încuindu-l pe Pavel Pavlovici.

Durerea din ajun îi trecu cu totul. Dar Velceaninov simţi din nou o sfârşeală istovitoare după efortul extraordinar la care îşi supusese forţele, răsărite în mod miraculos. Încercă o vreme să reconstituie întâmplarea, dar gândurile îi rămăseseră încâlcite. Şocul fusese prea puternic. Ba îşi închidea ochii, uneori, rămânând aşa chiar câte zece minute, ba se cutremura din tot trupul şi se trezea, atunci îşi aducea aminte de toate cele, îşi ridica puţin mâna care-l durea, înfăşurată în prosopul ud de sânge şi se cufunda în gânduri, cu înfrigurare… Un singur lucru izbuti Velceaninov

să şi-l desluşească foarte limpede şi anume că Pavel Pavlovici încercase într-adevăr să-l înjunghie. Poate că cu un sfert de ceas mai înainte nici el însuşi încă nu fusese hotărât să-l înjunghie. Cutia cu brice, care îi căzuse sub ochi abia în ajun, poate nu-i trezise nici un gând şi doar o înregistrase cu mintea (de obicei bricele stăteau totdeauna în birou, închise sub cheie şi numai în dimineaţa aceea le scosese Velceaninov ca să-şi potrivească mustaţa şi favoriţii – ceea ce făcea câteodată). „Dacă ar fi avut de gând să mă ucidă, încă mai demult.

— Atunci şi-ar fi pregătit desigur din timp un pumnal sau un pistol, nu s-ar fi bazat pe bricele mele pe care nu le văzuse niciodată până ieri”, îi trecu prin minte.

În sfârşit, bătură ceasurile şase. Velceaninov se deşteptă, se îmbrăcă şi se duse la Pavel Pavlovici. Descuind uşa, el nu-şi putu da seama de ce-l făcuse prizonier pe Trusoţki şi nu-i dăduse drumul să plece numaidecât. Spre uimirea lui prizonierul era complet îmbrăcat. Găsise pesemne un mijloc de a se dezlega. Şedea într-un fotoliu, dar se sculă în picioare, când intră în odaie Velceaninov. Pălăria şi-o ţinea în mână. Privirea lui alarmată parcă încerca să spună, cu toată graba: „Nu mai spune nimic. Nici nu face să începi. N-ai despre ce să vorbeşti.”

— Plecaţi! Rosti Velceaninov. Luaţi-vă cutiuţa cu brăţara! Adăugă.

Pavel Pavlovici se întoarse de la uşă, luă repede cutioara de pe masă, o vârî în buzunar şi ieşi pe uşă. Velceaninov rămase în prag ca să încuie după dânsul. Privirile li se încrucişară pentru cea din urmă oară. Trusoţki se opri brusc. Îşi încrucişară privirile, timp de vreo cinci secunde… ca şi cum ar fi şovăit. În sfârşit, gazda ridică fără vlagă mâna:

— Hai, duceţi-vă! Rosti Velceaninov cu jumătate de gură şi încuie uşa cu cheia.

XVI.

Analiza.

Un sentiment puternic şi neobişnuit de bucurie îl cuprinse pe Velceaninov. Se sfârşise ceva. Avusese loc un deznodământ. Tristeţea apăsătoare de odinioară îl părăsi, se spulberă. Cel puţin aşa i se părea. Starea aceasta sufletească durase cinci săptămâni. Îşi ridica uneori mâna în sus, privea prosopul jilav de sânge şi mormăia în sine: „Nu, nu, de data asta totul s-a sfârşit!” Şi, în cursul acestei dimineţi, pentru întâia oară în ultimele trei săptămâni, aproape nici nu se mai gândi la Liza – ca şi cum sângele curs din degetele sale rănite l-ar fi eliberat de obsesie.

Îşi dădu perfect de bine seama că trecuse printr-o primejdie năprasnică. „Aceşti oameni, se gândi el, care nu ştiu, cu o clipă mai înainte, dacă au să înjunghie ori nu pe cineva, tocmai oamenii aceştia, când încape un pumnal în mâinile lor tremurătoare şi cum simt cea dintâi ţâşnitură de sânge fierbinte pe degetele lor, nu numai că te înjunghie, ci «hârşti!» îţi retează şi capul, zău aşa!”

Velceaninov nu putu rămâne acasă, ci ieşi în stradă, convins că trebuie să facă neapărat ceva sau că se va petrece fără îndoială ceva cu el. Umblă pe străzi, aşteptând. Îl stăpânea o puternică dorinţă de a se întâlni cu cineva, cu care să intre în vorbă, fie chiar şi cu un necunoscut. Gândul acesta, îl duse la un medic pentru a-i pansa cumsecade mâna. Doctorul, o veche cunoştinţă, îi cercetă rana şi îl întrebă de curiozitate cum de i s-a putut întâmpla un astfel de accident. Velceaninov încercă să scape de răspuns printr-o glumă, apoi izbucni în râs şi era cât pe ce să-i povestească adevărul, dar se stăpâni. Medicul îi luă pulsul şi, aflând despre criza lui din ajun, îl convinse să ia un calmant, pe care îl avea la îndemână. Iar în privinţa rănii, doctorul îl linişti spunându-i că nu era cazul să se aştepte la cine ştie ce urmări grave. Pacientul pufni în râs şi-l încredinţă că rana avusese chiar urmări excelente. De două ori în aceeaşi zi, Velceaninov se simţi împins să povestească întreaga păţanie şi altora – o dată chiar unui om cu totul necunoscut, cu care intră în vorbă la o cofetărie. Până

atunci nu putea suferi să lege convorbiri cu străini, în locuri publice.

Colindă prin magazine, cumpără un ziar şi trecu pe la croitorul său ca să-şi comande un costum de haine. Ideea de a vizita familia Pogorelţev continua să-l indispună. De aceea nu se mai gândi la ea. De altfel, nici nu se putea duce la dânşii la vilă, întrucât el se aştepta la nu ştiu ce eveniment aici, în oraş. Mâncă de prânz cu poftă, intră în vorbă cu chelnerul şi cu un vecin de masă. Bău o jumătate de sticlă de vin. Nici nu-i trecea prin minte posibilitatea de a-i reveni criza din ajun. Era convins că boala-i trecuse cu totul chiar în momentul când, adormind seara într-o stare de istovire, se deşteptase peste o oră şi jumătate, sărise din pat şi-l aruncase pe ucigaş la pământ cu o forţă herculeană. Spre seară, Velceaninov simţi ameţeli. Ceva asemănător delirului de aseară din timpul somnului îl apuca, din când în când. Se întoarse acasă în amurg şi, intrând înăuntru, se sperie de odaia lui. Locuinţa i se păru sinistră, înfiorătoare. O măsură cu paşii de câteva ori în lung şi-n lat. Trecu chiar pe la bucătărie, unde nu intra mai niciodată. „Aici înfierbântaseră ei azi-noapte farfuriile” – îi fulgeră prin minte. Zăvorî uşa, bine de tot şi aprinse lumânările mai devreme decât de obicei. Îşi aminti în curând că, cu jumătate de ceas mai înainte, trecând pe la poartă, o chemase pe Mavra şi o întrebase „dacă în lipsa lui de-acasă nu dăduse pe la dânsul Pavel Pavlovici”, ca şi cum ar fi putut într-adevăr să treacă.

După ce se zăvorî cu grijă, Velceaninov descuie biroul, scoase trusa de bărbierit şi luă briciul „din ajun” ca să-l privească. Pe mânerul alb de os rămăseseră mici pete de sânge. Puse briciul înapoi în trusă şi o încuie în sertar. I se făcu somn. Simţi că trebuie să se culce numaidecât, altfel „a doua zi nu va mai fi bun de nimic”. Ziua de mâine îi apărea, nu ştiu cum, ca o zi predestinată şi „finală”. Dar aceleaşi gânduri, nedomolite şi irezistibile, care în cursul întregii zile nu-l părăsiseră nici o clipă pe stradă, se învălmăşeau

acum insistent în capul său bolnav. Şi el gândi, gândi, gândi într-una şi multă vreme îi fu cu neputinţă să adoarmă…

„Dacă-i în afară de orice îndoială că lui Trusoţki îi venise din întâmplare gândul de a mă înjunghia, medita el mai departe, oare nu-i trecuse cumva prin minte ideea aceasta şi mai înainte, măcar aşa, ca un simplu gând într-o clipă de mânie?” Găsi un răspuns straniu la această întrebare: „Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar gândul omorului nu trecuse niciodată prin creierul viitorului asasin”. Într-un cuvânt: „Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar nu ştia că voia să-l ucidă. Toate acestea n-au nici o noimă, totuşi asta-i realitatea! Îşi zise Velceaninov. Nu venise Trusoţki aici să-şi caute slujbă şi nici pentru Bagautov – deşi umblase după post şi trecuse pe la Bagautov, ba turbase chiar de necaz, când acesta încetase din viaţă. Pe Bagautov îl ura ca pe o zdreanţă. Pentru mine, venise, de fapt şi o luase pe Liza…” „Iar eu, mă aşteptam eu oare c-o să mă… Înjunghie?” Adeveri: se aşteptase şi anume – tocmai din momentul când îl văzuse în cupeu urmând sicriul lui Bagautov. „De atunci parcă am început să aştept ceva… Dar, bineînţeles, nu asta: că are să mă înjunghie…

Oare fusese sincer, sincer cu adevărat, exclamă din nou Velceaninov, ridicându-şi deodată capul de pe pernă şi făcându-şi ochii mari, adică sincer în tot ce-mi destăinuise în ajun… Nebunul acesta despre iubirea lui faţă de mine, când îi tremura bărbia, iar el se lovea cu pumnul în piept?

A fost foarte sincer! Încuviinţă el, aprofundând şi analizând neîntrerupt situaţia. Acest Quasimodo din oraşul T. era suficient de prost şi de generos ca să-l îndrăgească pe amantul soţiei sale, la care douăzeci de ani nu observase nimic. Mă stimase timp de nouă ani, îmi venerase memoria şi reţinuse „cugetările” mele. O, Doamne, iar eu habar n-aveam de toate acestea! Nu-i cu putinţă să fi minţit aseară! Dar oare mă iubea ieri, când îmi spunea, declarându-mi iubire: «Hai să încheiem socotelile». Da, mă iubea, urându-mă. Asta-i, de altfel, iubirea cea mai puternică…

E posibil, ba chiar e sigur, că îi făcusem o impresie prodigioasă în oraşul T., prodigioasă şi «plăcută». Tocmai se putuse întâmpla una ca asta cu un asemenea Schiller cu masca lui Quasimodo. Îmi exagerase de o sută de ori calităţile fiindcă îl uluisem în însingurarea lui filosofică… Ar fi interesant să ştiu prin ce anume îl uluisem? Poate prin mânuşile mele şi prin îndemânarea de a le trage pe degete. Aceşti Quasimodo se prăpădesc după estetică. Uf, se prăpădesc! O pereche de mănuşi e de ajuns pentru câte un suflet mult prea nobil, mai ales când face parte dintre «eternii soţi». Restul îl completează ei singuri şi chiar se iau la bătaie pentru dumneata, dacă ţii la asta. Apoi cât de tare supraapreciază el mijloacele mele de cucerire! Poate tocmai aceste mijloace de cucerire îl uimiseră pe Trusoţki mai mult decât orice. Gândiţi-vă numai la exclamaţiile lui de atunci: «Dacă şi omul acesta, atunci în cine de pe lume ai mai putea să te încrezi?» După asemenea strigăt te prefaci în fiară…

Hm! Venise aici «ca să mă îmbrăţişeze şi să plângă» – după cum se exprimase el însuşi în chipul cel mai viclean cu putinţă… Adică venise la mine ca să mă înjunghie, dar cu motivarea că vine «să mă îmbrăţişeze şi să plângă»… O adusese şi pe Liza. Te pomeneşti că dacă m-ar fi podidit şi pe mine lacrimile poate m-ar fi iertat într-adevăr, căci straşnic ţinea să mă ierte! Dar chiar de la prima întâlnire, totul s-a transformat în fandoseli de beţiv, în nerozii groteşti şi în ţivlituri dezgustătoare de muiere ofensată. (aşi pusese singur coarne… Coarnele acelea… Deasupra frunţii.) De aceea el şi venea beat ca, fandosindu-se, să se poată exprima. Treaz, n-ar fi fost în stare. Îi plăcea să se fandosească… Uf! Grozav îi mai plăcea. Uf, ce bucuros fusese când mă silise să mă sărut cu dânsul! Atunci nu ştia precis cum se vor isprăvi relaţiile dintre noi: mă va îmbrăţişa sau mă va înjunghia? S-a întâmplat, bineînţeles, cum e mai bine, i-au izbutit amândouă. Cea mai firească soluţie! Da, da, naturii nu-i plac monştrii. De aceea ea-i suprimă prin «soluţii fireşti». Cel mai respingător monstru

este cel cu sentimente nobile. Ştiu asta din propria-mi experienţă, Pavel Pavlovici! Pentru un monstru natura nu-i mamă bună, ci maşteră. Dacă naşte un monstru, natura nu-l cruţă, ci-l prăpădeşte – şi pe bună dreptate. Îmbrăţişările şi lacrimile atotiertătoare nu li se iartă în zilele noastre nici unor oameni cinstiţi, darmite unor inşi cum suntem noi amândoi, Pavel Pavlovici!

Da, Trusoţki fusese destul de prost ca să mă ducă la logodnica lui. O, Doamne! La logodnică! Numai un asemenea Quasimodo putea zămisli ideea de «a renaşte într-o viaţă nouă» prin intermediul nevinovăţiei domnişoarei Zahlebinina! Dar dumneavoastră nu sunteţi vinovat, Pavel Pavlovici. Nu sunteţi vinovat. Dumneavoastră sunteţi un monstru şi nu puteţi săvârşi decât fapte monstruoase. Chiar gândurile şi speranţele vă sunt tot aşa. Deşi monstru, v-aţi îndoit de ideea dumneavoastră. De aceea aţi avut nevoie de înalta sancţiune a lui Velceaninov, stimat cu atâta evlavie. Vă trebuia aprobarea lui Velceaninov, confirmarea din partea-i că visul nu-i vis, ci realitate. Mă dusese la logodnică dintr-o stimă evlavioasă, crezând în nobleţea sentimentelor mele, în speranţa că acolo, lângă o tufă, ne vom îmbrăţişa, poate şi vom vărsa o lacrimă, cât mai aproape de nevinovăţia întruchipată de logodnică! În sfârşit acest «etern soţ» fusese dator, obligat chiar, să se pedepsească măcar o dată pentru toate cele şi, ca să se pedepsească definitiv, a şi pus mâna pe brici… Ce-i drept, din întâmplare… Dar a pus mâna. «Totuşi l-am înjunghiat cu pumnalul… Totuşi a sfârşit prin a înjunghia, de faţă cu guvernatorul!» Fiindcă veni vorba, oare avusese Trusoţki un gând, cât d cât, în această privinţă – când îmi relatase povestea cu cavalerul de onoare? Avusese oare, într-adevăr, în capul lui ceva, atunci noaptea, când se sculase din pat şi stătuse în mijlocul odăii? Hm! Nu, atunci stătuse doar în glumă. Se sculase pentru nevoile sale şi, văzând că mă speriasem de dânsul, nici nu-mi răspunsese timp de zece minute, fiindcă îi plăcuse neînchipuit de mult că fusese în

stare să mă înfricoşeze… Într-adevăr, atunci i se năzărise poate ceva, pentru întâia oară, când stătuse în întuneric…

Totuşi să nu fi uitat ieri pe masă briciul, poate nu s-ar fi întâmplat nimic. Nu-i aşa? Nu-i aşa? Nu mă ocolea înainte vreme? Nu mai dădea câte două săptămâni pe la mine? Nu se ascundea de mine, fiindu-i milă de mine? Nu l-a ales întâi pe Bagautov şi nu pe mine? Nu sărise noaptea ca să înfierbânte farfuriile, gândindu-se la o diversiune – să treacă de la pumnal la duioşie! Voia să mă scape şi pe mine şi pe dânsul – prin farfuriile acelea încinse!”

Capul bolnav al fostului „om de lume” mai lucră mult în felul acesta, gândind verzi şi uscate, până se linişti. Se trezi a doua zi cu acelaşi cap bolnav, dar cu o teroare absolut nouă şi cu totul neaşteptată.

Teroarea asta îl cuprinse pe Velceaninov (şi om de lume) în urma fermei sale convingeri, care se întări pe neaşteptate în mintea lui, în faptul că el în persoană şi din proprie iniţiativă o să-şi încheie frământările sufleteşti, ducându-se chiar astăzi la Pavel Pavlovici. De ce? Pentru ce? Nu ştia nimic, şi, dezgustat, nici nu voia să ştie. Un singur lucru era limpede în capul lui,: că se va duce cu un rost.

Această stare de demenţă – altfel n-o putea numi nici el – se înfiripă într-atât, încât căpătă, pe cât e cu putinţă, un aspect rezonabil şi un pretext destul de firesc. Astfel îşi închipuise încă de ieri că Pavel Pavlovici se va întoarce la hotel, se va încuia bine de tot şi… se va spânzura, ca acel casier despre care îi povestise Maria Sâsoevna. Gândul acesta din ajun se prefăcu în mintea lui, încetul cu încetul, într-o convingere fără sens, dar foarte fermă. „Adică de ce să se spânzure nerodul?” se întreba el mereu. Îşi reaminti şi cuvintele Lizei… „De altfel şi eu, în locul său, m-aş fi spânzurat” – îi trecuse şi lui prin minte, într-un rând.

— În sfârşit, în loc să se ducă la masă, se îndreptă spre Pavel Pavlovici. „Am s-o întreb doar pe Maria Sâsoevna”, îşi zise el. Dar până să apuce a ieşi în stradă, se opri deodată în poartă.

„Nu cumva, nu cumva, exclamă Velceaninov, făcându-se la faţă stacojiu de ruşine, oare nu cumva am să mă târăsc până acolo numai şi numai «ca să-l îmbrăţişez şi să izbucnesc în plâns»? Nu cumva lipsea doar mârşăvia asta fără noimă pentru a completa toată înjosirea mea?”

Dar Providenţa oamenilor cinstiţi şi cumsecade îl salvă pe Velceaninov de „mârşăvia asta fără noimă”. De-abia ieşi în stradă când se ciocni nas în nas cu Alexandr Lobov. Tânărul era zorit şi emoţionat.

— Tocmai veneam la dumneavoastră. Amicul vostru Pavel Pavlovici…

— Ce? S-a spânzurat? Bâigui buimac, Velceaninov.

— Cine să se spânzure? Şi de ce? Îşi holbă ochii Lobov.

— Nimic-nimic… Zic şi eu, numai aşa, într-o doară… Continuaţi, vă rog…

— Uf, la dracu, dar ce idee caraghioasă! Nu s-a spânzurat de loc (de ce să se fi spânzurat?). Dimpotrivă, a plecat de aici. Cu puţin mai înainte l-am urcat în tren şi l-am expediat. Uf, ce mai bea omul ăsta! Trei sticle am dat gata… Şi Predposâlov, cot la cot cu noi. Dar straşnic mai bea Trusoţki, straşnic! A cântat în vagon, şi-a amintit de dumneavoastră, şi-a fluturat mânuţa la plecare, mi-a dat în grijă să vă transmit salutări. Mare canalie! Spuneţi şi dumneavoastră. Nu-i aşa? Tânărul era într-adevăr cherchelit. Drept dovadă îi sticleau ochii, avea faţa îmbujorată şi i se împleticea limba în gură. Velceaninov bufni în hohote de râs.

— Va să zică aţi încheiat-o cu Bruderschaft! Ha-ha! V-aţi îmbrăţişat şi aţi izbucnit în plâns. Ah, ce Schilleri îmi mai sunteţi! Poeţi!

— Vă rog să nu ne vorbiţi de rău. Ştiţi că acolo a renunţat cu totul. A fost la vilă şi ieri, a fost şi azi. Straşnic ne-a mai încondeiat pe noi. Pe Nadia au încuiat-o într-o cameră la mezanin. Ţipete şi lacrimi… Dar n-o să cedăm… Vai, ce mai bea, ce mai bea! Ştiţi doar ce „mauvais ton” este, adică nu chiar „mauvais ton”, ci cum să spun… Şi despre dumneavoastră îşi aducea mereu aminte. Dar se poate

compara el cu dumneavoastră? Sunteţi oricum o persoană respectabilă, care cândva a făcut parte într-adevăr din înalta societate şi de-abia acum aţi fost nevoit să o evitaţi, parcă din pricina sărăciei… Dracu să ştie… Că n-am prea descurcat bine toate spusele lui.

— Aha, va să zică el v-a vorbit despre mine cu asemenea expresii?

— El, el, dar nu vă formalizaţi. A fi un adevărat cetăţean valorează mai mult decât a aparţine înaltei societăţi. După mine, în vremurile noastre, nici nu ştii pe cine trebuie să stimezi în Rusia. Cred că sunteţi de acord cu mine că asta-i o boală gravă a secolului, când nu ştii pe cine să stimezi – nu-i aşa?

— Aşa-i, aşa-i! Dar ce mai e cu el?

— Cu el? Adică cu cine? A, da! Oare de ce ne tot spunea: Velceaninov este în vârstă de cincizeci de ani, dar şi-a tocat averea. De ce spunea dar şi nu şi? Râdea din toată inima şi repeta acelaşi lucru de o mie de ori. S-a urcat în vagon şi s-a pus pe cântat, apoi pe plâns. Era ceva dezgustător, lamentabil să-l vezi aşa beat. Uf, cum nu-i pot suferi pe oamenii proşti. S-a apucat să zvârle bani cerşetorilor pentru veşnica pomenire a sufletului Lizavetei – pesemne, nevastă-sa?

— Nu, fiica.

— Dar ce aveţi la mână?

— M-am tăiat.

— Nu-i nimic, are să treacă… Dar Pavel Pavlovici, ducă-se dracului, bine c-a plecat! Pun rămăşag că unde s-o fi ducând el, numaidecât are să se însoare din nou – nu-i aşa?

— Dar şi dumneavoastră vreţi să vă căsătoriţi?

— Eu? Cu mine-i altceva! Sunteţi cam poznaş. Dacă dumneavoastră aveţi cincizeci de ani, Trusoţki a împlinit desigur şaizeci. Vedeţi, e nevoie de puţină logică, dragul meu! De altfel, trebuie să ştiţi că altădată, tare demult, aveam convingeri pur slavofile. Astăzi însă aştept zorii dinspre Occident… Şi acum la revedere! Ce bine-mi pare că

v-am întâlnit fără a mai fi nevoie să intru la dumneavoastră. Nu mai stăruiţi, nu intru, n-am când…

Şi cât pe ce era s-o ia la sănătoasa.

— Uf, unde mi-i capul? Zise tânărul, întorcându-se. Doar am fost trimis la dumneavoastră cu o scrisoare. Iat-o! De ce n-aţi venit să-l conduceţi la gară?

Velceaninov se întoarse acasă şi deschise plicul adresat lui.

În plic nu era nici un rând de la Pavel Pavlovici. În schimb, se afla acolo o altă scrisoare. Velceaninov recunoscu numaidecât scrisul. Misiva era veche, hârtia îngălbenită, cerneala decolorată… Fusese scrisă acum vreo zece ani lui, la Petersburg, la două luni după plecarea sa din oraşul T. Dar scrisoarea aceasta nu-i fusese expediată. În locul ei, Velceaninov primise un alt text. Acest lucru reieşea limpede din scrisoarea îngălbenită, în care Natalia Vasilievna îşi lua rămas bun de la dânsul pentru totdeauna – întocmai ca şi în scrisoarea primită – mărturisindu-i dragostea pentru al'tul, totuşi nu-i ascundea sarcina. Dimpotrivă, îi făgăduia ca o consolare că-i va trimite printr-o ocazie copilul care urma să vină. Îl încredinţa că obligaţiunile lor deveniseră altele, prietenia dintre dânşii fiind astfel pecetluită pentru veşnicie… Drept vorbind, era puţină logică în toate acestea, în schimb, unicul ţel părea lămurit: s-o scutească de dragostea lui. Îi îngăduia chiar să treacă pe la dânşii peste un an, ca să vadă copilul. Dumnezeu ştie de ce se răzgândise şi expediase o altă scrisoare în locul acesteia.

Când o citi, Velceaninov se îngălbeni la faţă, dar îşi închipui şi figura lui Pavel Pavlovici, găsind scrisoarea şi citind-o pentru prima oară înaintea besactelei familiale din lemn negru cu incrustaţii de sidef.

„Pesemne pălise şi Trusoţki ca un mort, îşi zise Velceaninov, zărindu-şi din întâmplare chipul în oglindă… Pesemne o citea, îşi închidea ochii, apoi îi deschidea brusc din nou cu nădejdea că scrisoarea se va preface dintr-o dată într-o simplă hârtie albă… Făcuse aceasta desigur de vreo trei ori în şir.”

XVII.

Eternul amant.

Trecuseră aproape doi ani de la întâmplarea povestită de noi. Îl întâlnim pe domnul Velceaninov într-o frumoasă zi de vară, într-un vagon pe una din noile noastre linii de cale ferată. Călătorea spre Odesa ca să se întâlnească de plăcere cu un amic şi, în acelaşi timp, având şi un alt scop, la fel de atrăgător. Acest prieten urma să-i pună la cale o întrevedere cu o doamnă extrem de frumoasă, pe care Velceaninov dorise încă mai demult s-o cunoască mai îndeaproape. Fără a intra în amănunte, ne vom limita la observaţia că, în ultimii doi ani, Velceaninov se schimbase foarte mult sau, mai bine zis, se îndreptase. Din vechea-i ipohondrie nu mai rămăsese aproape nici o urmă. Din feluritele „amintiri" şi nelinişti – consecinţe ale bolii sale – care îl împresuraseră la Petersburg în urmă cu doi ani, în timpul procesului interminabil, îi mai rămăsese în suflet o ruşine ascunsă când se gândea la perioada aceea de slăbiciune, unită cu lipsa de curaj. Se consola în parte, spunându-şi că starea aceasta nu-i va mai reveni şi că niciodată nimeni nu va afla nimic despre ea. În epoca aceea, e adevărat, Velceaninov rupsese relaţiile cu societatea, îşi neglija chiar îmbrăcămintea şi trăia retras şi toată lumea, bineînţeles, observase lucrurile acestea. Reapăru, însă, cu o înfăţişare spăşită, totodată însă, atât de refăcută şi de încrezătoare, încât „toţi" îi iertară numaidecât rătăcirea vremelnică. Chiar aceia, pe care într-o vreme Velceaninov încetase să-i salute, au fost cei dintâi care l-au recunoscut în noua ipostază şi i-au întins mâna, fără să-i pună întrebări sâcâitoare, parcă între timp ar fi fost plecat undeva departe pentru afacerile sale personale, care nu priveau pe nimeni şi s-ar fi întors de curând.

Cauza principală a acestei fericite transformări a fost, se înţelege, rezultatul procesului. Velceaninov căpătă numai vreo şaizeci de mii de ruble – lucru desigur mărunt, dar foarte însemnat pentru dânsul. El se simţi dintr-o dată cu

picioarele pe teren solid. Îşi regăsi va să zică echilibrul moral. Ştia acum cu siguranţă că nu-şi va mai toca „precum un prost” şi aceşti ultimi bani, cum îşi tocase primele sale două averi – ajungându-i cu chibzuială pentru toată viaţa. „Oricât s-ar clătina edificiul lor social şi orice ar trâmbiţa unul şi altul, gândea el uneori, observând toate aceste lucruri miraculoase şi inimaginabile care se petreceau în juru-i şi în întreaga Rusie, oamenii pot să se schimbe, de asemenea ideile, dar eu sunt sigur că voi avea totdeauna la dispoziţie barem prânzul acesta fin şi gustos, pe care îl savurez acum – ceea ce înseamnă că sunt pregătit pentru orice.” Acest gând mângâietor, care friza voluptatea puse deplină stăpânire pe el încetul cu încetul şi produse o radicală transformare a lui, chiar fizică, ca să nu mai vorbim de cea morală. Părea un alt om, în comparaţie cu „hârciogul”, de acum doi ani, pe care l-am zugrăvit, erou al unor întâmplări cu totul neplăcute. Căpătase o privire veselă, senină, de om aşezat. Până şi zbârciturile urâte, care începuseră mai demult să i se adune în jurul ochilor şi pe frunte, aproape dispăruseră. I se schimbă chiar culoarea feţei – mai albă, mai rumenă în ultimul timp. În momentul de faţă, Velceaninov şedea pe o canapea confortabilă într-un vagon de clasa întâi, pradă unui gând plăcut. În staţia următoare era un nod de căi ferate, de acolo pornea la dreapta o altă linie. „Dacă aş lua-o la dreapta, aş putea face, după două staţii, o vizită unei doamne cunoscute, de curând întoarsă din străinătate, care se află acum într-o însingurare provincială, negrăit de agreabilă pentru mine şi foarte plictisitoare pentru dânsa. Ar fi deci cu putinţă să-mi folosesc timpul într-un mod nu mai puţin interesant decât la Odesa, cu atât mai mult cu cât nu-i târziu să mă duc după aceea şi la Odesa…” Dar el stătea în cumpănă, neputându-se hotărî. Aştepta parcă „un imbold”. Între timp, trenul se apropie de gară şi aici imboldul nu se lăsă aşteptat.

În gara aceasta trenul stătea patruzeci de minute şi călătorii puteau lua prânzul. Chiar la intrarea în sala de

aşteptare de clasa întâi şi a doua se îngrămădiseră, ca de obicei, o mulţime de oameni grăbiţi şi nerăbdători, şi, poate tot după obicei, izbucni un scandal. O doamnă, frumuşică foc, dar parcă prea împopoţonată pentru voiaj, coborî dintr-un vagon de clasa a doua, aproape târând cu amândouă mâinile după dânsa pe un ofiţeraş de ulani, un tinerel chipeş, care se zbătea ca să scape din ghearele ei. Ofiţeraşul cel tinerel era beat turtă, iar doamna, mai în vârstă, o rudă de-a lui, după toate probabilităţile, nu-l lăsa nici un pic din mână, temându-se pesemne să n-o zbughească de-a dreptul la bufetul cu băuturi spirtoase. Între timp, în înghesuială, ulanul se ciocni nas în nas cu un negustoraş, aburit şi el, ajuns în ultimul hal de necuviinţă. Acest negustoraş se împotmolise în gară de două zile, bând şi aruncând bani în dreapta şi în stânga, înconjurat de tot soiul de cheflii şi nu putea prinde nici un tren ca să-l ducă mai departe. Se iscă o sfadă. Ofiţerul zbiera, negustoraşul înjura, iar doamna – în culmea deznădejdii – căuta să-l tragă pe ulan de lângă celălalt certăreţ, exclamând pe un ton plin de implorare: rMitenka! Mitenka!” Scena aceasta îi păru negustoraşului din cale-afară de scandaloasă. Ce-i drept, toată lumea râdea. Dar negustoraşul se indignă mai mult pentru moralitatea ofensată, cum i se părea lui.

— Ian te uită: „Mitenka!” rosti el în chip de dojană, maimuţărind glăsciorul subţirel al cucoanei. N-aveţi ruşine nici măcar faţă de lume!

Se apropie, clătinându-se, de doamna care se prăvăli pe cel dintâi scaun ce-i ieşi în cale, trăgând după sine şi pe ulan. O măsură cu dispreţ din cap până-n picioare şi psalmodie, tărăgănând cuvintele:

— Târfă ce eşti, târfă ordinară!

Doamna dădu un ţipăt ascuţit şi se uită, rugătoare, în juru-i, aşteptând salvare de undeva. Era ruşinată şi îngrozită. Şi, culmea ghinionului, ofiţerul sări de pe scaun şi, vociferând, se aruncă asupra negustoraşului, dar lunecă şi căzu grămadă înapoi pe scaun. Hohotele de râs sporiră în jur.

Dar nimeni nu se gândea să-i vină în ajutor. Îi luă apărarea numai Velceaninov, care îl înşfăcă de guler pe negustor, îl răsuci în loc şi îl proiectă la vreo cinci paşi mai departe de doamna înspăimântată. Aşa se şi încheie scandalul. Negustoraşul se calmă subit, atât datorită izbiturii, cât şi staturii impunătoare a lui Velceaninov. Prietenii săi cheflii îl luară şi-l duseră numaidecât cu dânşii. Chipul impunător al acestui domn elegant avu o influenţă considerabilă şi asupra celor ce o luaseră în derâdere pe doamna. Râsetele încetară ca prin farmec. Roşind şi cu lacrimi în ochi, doamna revărsă asupra binefăcătorului un potop de mulţumiri. Ulanul bâigui şi el: „muţmes, muţmes!” şi vru să întindă mâna lui Velceaninov, dar, în loc să facă gestul acesta, se răzgândi brusc şi se culcă pe scaun, întinzându-şi picioarele pe ele.

— Mitenka! Gemu dojenitor doamna, plesnind din palme.

Velceaninov era satisfăcut şi de aventură şi de deznodământul ei. Doamna îl interesa. Era, evident, o provincială cu niscaiva părăluţe, îmbrăcată luxos, dar fără gust, cu maniere cam ridicule – adică întrunea toate calităţile pentru a asigura succesul unui fante din Capitală cu anumite scopuri în privinţa femeilor. Se încinse între dânşii o discuţie. Doamna începu cu înflăcărare să povestească şi se plânse de soţul său care, tam-nesam, dispăruse din vagon… Din cauza asta se întâmplaseră toate cele… Căci el, când trebuie să fie de faţă, dispare veşnic, cine ştie unde…”

— Avusese şi el vreo nevoie…, bolborosi ulanul.

— Vai, Mitenka! Plesni ea iarăşi din palme.

„Vai de capul lui bărbat-su! Ce-o să mai păţească el!” se gândi Velceaninov şi propuse:

— Cum îl cheamă? Mă duc să-l caut.

— Pal Palici, răspunse ulanul.

— Pe soţul dumneavoastră îl cheamă Pavel Pavlovici? O întrebă cu vădită curiozitate Velceaninov şi deodată un cap pleşuv, binecunoscut, se ivi între el şi doamnă. Într-o clipă, îi

răsări înaintea ochilor livada familiei Zahlebinin, jocurile nevinovate şi creştetul chel care se băga sâcâitor între dânsul şi Nadejda Fedoseevna.

— În sfârşit, ai apărut! Ţipă isteric soţia.

Era într-adevăr Pavel Pavlovici, care – uimit şi înfricoşat – îl privea pe Velceaninov, ca şi cum ar fi încremenit înaintea unei vedenii. Rămase atât de uluit, încât un timp nu pricepu nici o iotă din mustrările violente pe care i le adresa soţia cu o extremă volubilitate. În sfârşit, se cutremură şi îşi dădu seama dintr-o dată de situaţia lui penibilă. Înţelese tot şi vina lui şi ce-i cu Mitenka şi că acest „musiu” (nu se ştie de ce soţia sa astfel îl numea pe Velceaninov), „a fost îngerul nostru păzitor şi salvator, pe când dumneata veşnic o iei din loc, când trebuie să fii de faţă”.

Velceaninov izbucni dintr-o dată în hohote de râs.

— Dar bine, noi suntem prieteni, prieteni din copilărie, exclamă acesta, adresându-se doamnei mirate şi cuprinzând cu mâna dreaptă, familiar şi protector, umerii lui Pavel Pavlovici, care zâmbea acru. Nu v-a vorbit niciodată despre Velceaninov?

— Nu, nu mi-a vorbit niciodată, se zăpăci puţin soţia.

— Atunci prezentaţi-mă soţiei dumneavoastră, amice trădător!

— Acesta-i, Lipacika, într-adevăr domnul Velceaninov, iată-l…, începu Pavel Pavlovici, dar se încurcă în chip ruşinos.

Soţia se îmbujoră la faţă şi îl fulgeră cu ochi furioşi, pesemne pentru că o numise „Lipocika”.

— Închipuiţi-vă, nici nu m-a înştiinţat că s-a căsătorit, nici la nuntă nu m-a invitat, dar dumneavoastră, Olimpiada…

— Semionovna, îi suflă Pavel Pavlovici.

— Semionovna! Îngână brusc ulanul care adormise adineaori.

— Ei, bine, Olimpiada Semionovna, iertaţi-l pentru mine, de dragul întâlnirii a doi amici… E un soţ bun la suflet! Rosti Velceaninov şi, prieteneşte, îl lovi pe umăr, cu palma, pe Trusoţki.

— Eu, inimioara mea, mă îndepărtasem numai pentru o' clipă, dădu să se scuze Pavel Pavlovici.

— Ţi-ai părăsit nevasta, lăsând-o de râsul lumii! Reluă numaidecât Lipocika. Când ai mai multă nevoie de dânsul, ia-l de unde nu-i… Iar când nu-ţi trebuie – hop şi el!

— Da, da, când n-ai nevoie de el, e prezent… Mai ales când n-ai nevoie…, îi ţinu isonul ofiţerul.

Lipocika aproape se sufoca de emoţie. Îşi dădea seama că n-avea nici un rost discuţia asta faţă de Velceaninov. Roşi, dar nu se mai putea stăpâni şi izbucni:

— Când nu-i cazul, eşti extrem de precaut, ştii să iei atâtea precauţiuni!

— Până şi pe sub pat… Caută amanţi… Până şi pe sub pat, când nu-i nevoie…, deodată se înflăcără teribil până şi Mitenka.

Dar cu Mitenka nu mai era nimic de făcut. De altfel, totul se sfârşi în cele mai bune condiţiuni. Se legă o amiciţie la toartă. Pavel Pavlovici fu trimis după cafea şi supă. Olimpiada Semionovna îi explică lui Velceaninov că ei veneau acum din oraşul O. unde îşi avea postul bărbatul său. Aveau să petreacă două luni la ţară, undeva nu departe, la patruzeci de verste de staţie. Au acolo o casă minunată şi o livadă, vor primi oaspeţi, au şi vecini. Iar dacă Alexei Ivanovici ar fi atât de bun şi ar vre aşa le facă o vizită în „însingurarea lor”, ea l-ar întâmpina ca pe un înger păzitor, căci nu-şi poate aminti fără să se îngrozească de ceea ce s-ar fi putut întâmpla, dacă… Etc. Etc.

— Într-un cuvânt, „ca pe un înger păzitor”.

— Şi salvator şi salvator, stărui cu înflăcărare ulanul.

Velceaninov mulţumi, declară că ar fi încântat, că dispune de timp şi nu are nici o ocupaţie şi că invitaţia Olimpiadei Semionovna îl încântă cu deosebire. Legară o conversaţie veselă, în cursul căreia Velceaninov plasă două-trei complimente. Lipocika roşi de încântare şi, când se întoarse Pavel Pavlovici, ea îi declară cu entuziasm că Alexei Ivanovici a avut amabilitatea de a accepta invitaţia ei,

primind să petreacă cu dânşii o lună întreagă la ţară. A făgăduit chiar că va veni peste o săptămână. Pavel Pavlovici surâse, încurcat şi tăcu. Olimpiada Semionovna ridică din umeri spre soţul său şi îşi înălţă ochii la cer. În sfârşit, cu toţii se despărţiră. Încă o dată mulţumiri, iarăşi „înger păzitor", din nou Mitenka". Iar Trusoţki îşi conduse soţia şi pe ulan, ca să ia loc în vagon. Velceaninov îşi aprinse un trabuc şi începu să se plimbe pe peronul acoperit din faţa gării. Ştia că Pavel Pavlovici va veni într-un suflet să stea de vorbă cu dânsul până la semnalul de plecare. Întocmai aşa se petrecură lucrurile. Trusoţki se înfăţişă fără zăbavă cu o întrebare alarmată, întipărită în ochii săi şi în întreaga expresie a feţei. Velceaninov izbucni în râs, îl luă „prieteneşte" de cot pe Pavel Pavlovici, trăgându-l până la banca cea mai apropiată şi îl aşează lângă dânsul. Tăcu însă, dorind ca Trusoţki să înceapă vorba.

— Va să zică o să veniţi la noi? Bâigui acesta, trecând fără ocol la chestiunea principală.

— Eram sigur! Ah, cum nu v-aţi schimbat de loc! Pufni în râs Velceaninov. Nu cumva v-aţi putut închipui, barem o clipă în mod serios, zise el, lovindu-l uşor cu palma pe umăr, că aş fi în stare să vin la dumneavoastră în vizită şi încă pentru o lună întreagă, ha, ha!

Pavel Pavlovici nu mai putu de bucurie.

— Atunci înseamnă că n-o să veniţi? Exclamă el, fără să-şi ascundă câtuşi de puţin încântarea.

— N-am să vin, n-am să vin! Râse Velceaninov, plin de sine.

Totuşi, nici el singur nu-şi putea da seama de ce i se părea aşa de comică scena aceasta. Dar pe măsură ce îşi urma cursul discuţia, cu atâta el însuşi se delecta mai mult.

— Oare-i adevărat? Vorbiţi serios?

Şi Pavel Pavlovici tresări de nerăbdare şi de nelinişte.

— V-am spus o dată că n-am să vin. Uf, ce om sucit mai sunteţi!

— Atunci ce-o să-i spun? Ce explicaţii îi voi da Olimpiadei Semionovna, peste o săptămână, când va vedea că n-aţi

venit?

— Mare încurcătură! Spuneţi-i că mi-am rupt un picior sau altceva, indiferent ce!

— N-are să mă creadă, îngână tărăgănat Pavel Pavlovici, cu un glăscior jalnic.

— Şi o să vă certe? Râse mai departe Velceaninov. Dar bag de seamă, bietul meu amic, că tremuraţi înaintea preafrumoasei dumneavoastre consoarte. Nu?

Pavel Pavlovici încercă să zâmbească, dar nu putu. Era desigur foarte bine că Velceaninov renunţase la vizită. Dar a-şi permite unele familiarităţi în privinţa soţiei sale – asta nu-i convenea de loc. Trusoţki se întunecă la faţă. Velceaninov îşi dădu seama. Se auzi al doilea semnal de clopoţel. Dintr-un vagon, de la distanţă, un glăscior subţirel îl chemă nelinişti pe Pavel Pavlovici. Acesta se frământa în loc, dar nu răspunse la chemare. Mai aştepta pesemne ceva de la Velceaninov, desigur încă o promisiune că nu va veni.

— Din ce familie se trage soţia dumneavoastră? Îl întrebă Velceaninov, ca şi cum n-ar fi observat neliniştea lui Pavel Pavlovici.

— E fiica protopopului nostru, răspunse celălalt, trăgând cu coada ochiului la vagon şi ciulind urechile.

— Aha, înţeleg, pentru frumuseţea ei. Pavel Pavlovici făcu din nou o grimasă.

— Dar Mitenka ăsta cine-i?

— Ăsta-i aşa, cum să zic… O rudă îndepărtată din partea mea… Fiul unei verişoare defuncte… Îl cheamă Golubcikov… A fost scos din armată pentru un bucluc… Dar a fost reprimit de curând… Noi l-am echipat… E un biet tânăr fără noroc…

„Totu-i în ordine… Situaţia e normală…”, îşi zise Velceaninov.

— Pavel Pavlovici! Răsună din nou o chemare îndepărtată dintr-un vagon, cu o intonaţie încă şi mai nervoasă.

— Pal Palici! Se auzi o altă voce răguşită.

Trusoţki se frământa din nou, nemaigăsindu-şi astâmpăr. Dar Velceaninov îl prinse cu putere de braţ şi-l opri pe loc.

— Vreţi să mă duc numaidecât la soţia dumneavoastră şi să povestesc cum aţi vrut să mă înjunghiaţi, ai?

— Ce? Cum? Se înspăimântă cumplit Pavel Pavlovici. Să vă ferească Dumnezeu!

— Pavel Pavlovici! Pavel Pavlovici! Se auziră iarăşi voci.

— Hai, duceţi-vă! Îl lăsă, în sfârşit, Velceaninov, râzând din toată inima.

— Aşadar n-o să veniţi? Şopti, aproape deznădăjduit, pentru ultima oară, Pavel Pavlovici şi-şi duse mâinile înainte, palmă spre palmă, cu degetele împreunate.

— Vă jur că n-o să vin. Goană! Aveţi s-o păţiţi, aveţi s-o păţiţi!

După aceste vorbe Velceaninov îi întinse cordial mâna şi tresări. Pavel Pavlovici nu-i dădu şi el, mâna. Ba chiar şi-o retrase pe-a lui.

Răsună cel de-al treilea semnal de clopot.

Într-o clipă, se petrecu în sufletele amândurora o transformare ciudată. În inima lui Velceaninov tresări şi se frânse ceva parcă. El nu mai râdea ca acum câteva clipe, ci, furios, îl apucă de umăr, cu putere, pe Pavel Pavlovici.

— Dacă eu vă întind mâna asta şi Velceaninov îi arătă palma stângă cu cicatricea vizibilă a tăieturii, dumneavoastră aţi putea să n-o refuzaţi, rosti în şoaptă cu buze palide, tremurânde…

Pavel Pavlovici păli de asemenea. Îi tremurau şi buzele sale. Convulsii îi schimonosiră faţa.

— Dar Liza? Şopti el repede printre dinţi.

Buzele îi tresăriră brusc. Obrajii şi bărbia i se cutremurară. Îl podidiră lacrimile. Velceaninov rămase încremenit în faţa lui, ca o statuie.

— Pavel Pavlovici! Pavel Pavlovici! Răsunară ţipete din vagon, ca şi cum ar fi fost înjunghiat cineva. Apoi se auzi un fluierat.

Trusoţki se dezmetici, lovi din palme şi o rupse la fugă ca un bezmetic. Trenul porni. Totuşi, el apucă să se agaţe şi să sară, din mersul trenului, tocmai în vagonul său. Velceaninov rămase în gară şi numai pe înserat porni mai departe pe aceeaşi rută, cu alt tren. N-o luă însă spre dreapta, la doamna din provincie, căci nu se simţea în apele lui. Mai târziu însă, straşnic regretă.

SFÂRŞIT